Олександр ВОЛКОВ

ТАЄМНИЦЯ ПОКИНУТОГО ЗАМКУ

Повість

ВСТУП

ІНОПЛАНЕТЯНИ

Чарівну країну та її столицю Смарагдове місто населяли племена маленьких людей — Жуванів, Мигунів, Балакунів, які мали дуже добру пам'ять про все, що викликало в них подив.

Дивовижною для них була поява дівчини Еллі, коли її будиночок розчавив злу чарівницю Гінгему, наче порожню шкаралупу від яйця. Недарма Еллі назвали після цього феєю Будиночка, що карає.

Не менше здивувалися жителі Чарівної країни, коли побачили сестру Еллі — Енні. Вона теж з'явилася перед ними, немов казкова фея. Примчала на незвичайному мулі, який живився сонячним світлом, і в неї на голові був срібний обруч, що робив невидимим кожного, хто його надівав і торкався рубінової зірочки.

Ще багато-багато див траплялося в Чарівній країні, про які могли розповісти її жителі. Тільки про одне диво вони майже нічого не знали — про те, як їхня країна стала Чарівною. Адже вона не завжди була відгороджена од решти світу Великою пустелею і оточена неприступними Кругосвітніми горами. Не завжди над нею сяяло вічне сонце, а птахи і звірі розмовляли людською мовою.

Чарівною вона стала за бажанням великої людини Гуррікапа.

Гуррікап у ті часи був уже старий, думав про відпочинок, йому хотілося спокою і самотності. Могутній чародій спорудив собі замок оддалік від Чарівної країни, аж біля гір, і суворо-пресуворо заборонив її мешканцям наближатися до свого житла, навіть власне ім'я не дозволяв згадувати.

Жителі хоча й дивувалися, але повірили, що Гуррікану справді ніхто не потрібен. Минали віки й тисячоліття. Тихі маленькі люди, виконуючи наказ чародія, намагалися не згадувати про нього, ніколи більше не бачили його. Так і сталося, що дива Гуррікапа почали поступово забуватися.

Зате всякому злу добрі жителі країни Гуррікапа не вміли дивуватися і тому пам'ятали його недовго. Вже скільки бід приніс їм Урфін Джюс, прагнучи завоювати Чарівну країну спочатку зі своїми дерев'яними солдатами, а потім з багаточисленною армією Марранів. І що ж?

Лишень Урфін задумався над своєю долею і відмовився допомагати злій чаклунці Арахні, як добрі жителі одразу пробачили йому всі образи і стали вважати доброю людиною. Вони вірили: той, хто зробив добро хоч раз, уже не захоче повертатися до злих вчинків.

Найцікавіше те, що саме так і сталося згодом.

Ну, а після того, як друзі з Білого світу Енні, Тім і моряк Чарлі допомогли їм перемогти чаклунку Арахну, вони знову весело дивилися на небо, яскраво-яскраво синє, де наче і не було Жовтого Туману, насланого Арахною.

Славні жителі Чарівної країни знову жили спокійно і щасливо, нізвідки не чекали біди. А вона наближалася, — і хто б міг подумати? — саме з ясного неба.

Головний космічний зореліт з планети Рамерія вже наближався до Землі. Він мчав у світовому просторі з нечуваною швидкістю — сто п'ятдесят тисяч кілометрів за секунду. Як записав у бортовому журналі штурман інопланетян Кау-Рук, "борознив міжзоряну пустелю сімнадцять років". За цей час космічний корабель подолав величезний шлях, який світло — найпрудкіший гінець у Всесвіті (здатний пронестися зі швидкістю триста кілометрів за секунду) — пройшов би за дев'ять літ. Така велика відстань від Рамерії до Землі.

Але чужинницькі зоренавти навіть не помічали польоту. Для них час зупинився ще тоді, коли майже весь екіпаж корабля був переведений у стан анабіозу (так називають тривалий сон під час переохолодження) і занурений у спеціальні відсіки польотного сну. Там зоренавти спали добрих сімнадцять років.

Час утратив свою владу над людьми — це було справжнє диво. Якби зоренавтів розбудили навіть через тисячу років, і тоді вони б прокинулися такими ж, якими занурились у сон.

Невтаємниченому відсіки уявлялися гігантськими холодильниками з безліччю комірок, у кожній з яких перебував член екіпажу. Поліровані відсіки сяяли дзеркальним блиском, і, коли придивитися, на них то тут, то там виступали червоні, сині, зелені крани регулювання та ще мерехтіли різнокольорові вогники — то були лампи контрольної апаратури.

Тим часом штурман Кау-Рук, сидячи в космічній обсерваторії, обчислював положення корабля в просторі і відмічав курс на зоряній кормі. Крім Кау-Рука, не спали ще троє людей: командир зорельота генерал Баан-Ну — він перевіряв у рубці корабля показники приладів; лікар Лон-Гор — він спостерігав за станом сплячого екіпажу, стежив за температурою, вологістю, регулював вміст кисню, подачу охолоджувача — рідкого гелію; та ще пілот Мон-Со, вірний помічник генерала, найсумлінніший виконавець його наказів, що ні разу не допустив жодних заперечень чи помилок.

Тиша у відсіках польотного сну здавалася вічною. Лише зрідка в каюті лікаря лунав вимогливий сигнал сирени; тоді Лон-Гор поспішною, але нечутною ходою прямував до відсіків, повертав потрібний (зеленки, червоний або синій) кран, і знову западала тиша.

Мон-Со нічого було робити, його пілоти спали у відсіках; книжок він читати не любив, тому сам з собою грав у хрестики і нулики в каюті. Інколи Мон-Со блукав коридорами корабля або ганяй там м'яча, але тільки тоді, коли всі вже спали. Він був воротарем футбольної команди і просто не міг обходитися без тренувань. На Рамерії всі були привчені до спорту.

Четверо зоренавтів, які відбувала космічну вахту, щоранку займалися особливою польотною гімнастикою і тут, на кораблі. Запізнювався на спортивні заняття лише Кау-Рук, особливо коли зачитувався якоюсь цікавою книжкою. Не обов'язково оповіддю про історію народу, про який-небудь незвичайний характер людини або про пригоди; Кау-Рук з не меншим захопленням читав книжки з техніки.

— Кау-Рук — найздібніша людина вашого екіпажу, — сказав генералові перед відльотом Верховний правитель Рамерії Гван-Ло. — Не призначаю його командиром зорельоту з однієї причини: він недостатньо старанний.

Однак заступником командира штурман Кау-Рук був призначений.

ПРОБУДЖЕННЯ ІЛЬСОРА

Для командира Баан-Ну, пілота Мон-Со, для штурмана і бортового лікаря час не минув непомітно: в польоті вони постаріли рівно на сімнадцять років. Правда, вік на Рамерії обчислявся інакше: жили там люди втричі довше, ніж на Землі. Тому четверо зоренавтів, які відбували вахту на кораблі, за рамерійською лічбою, залишалися молодими, повними сил.

Ніхто, крім зоренавтів, не порушував спокій космічного корабля; в його каютах, службових залах, машинному відділенні, коридорах було порожньо, через що він здавався безлюдним.

Насправді ж на зорельоті не спала, точніше, перебувала у стані пробудження ще одна людина — Ільсор, слуга генерала Баан-Ну. Його розбудили за наказом генерала. Баан-Ну так підупав, так утомився без слуги, що давно вже виявляв незадоволення всім навколишнім: двері, на його думку, надто голосно рипіли, ручки й фломастери писали погано, їжа з консервних бляшанок була несмачною, а ліжко дуже тверде. Командир швидше змусив би прислужувати собі лікаря Лоп-Гора, ніж погодився б витерпіти ще якихось кілька тижнів до загального пробудження космічного екіпажу. Він не звик одягатися сам і стежити за своєю зовнішністю, тому руда розкуйовджена борода виросла до фантастичних розмірів; куртка, яку він натягнув на комбінезон (очевидно, вона замінювала мундир), виявилася без ґудзиків; комбінезон — без "блискавки" і зім'ятий у гармоніку; з ліктів у генерала звисало лахміття, бо він весь час зачіплювався за якісь гострі виступи, гачки; до того ж, Баан-Ну не завдавав собі клопоту розпізнавати, де лівий, а де правий чобіт: правий у нього незмінно опинявся на лівій нозі, а це було дуже незручно навіть для генерала.

Лон-Гор тривалий час до відказу крутив спочатку один кран, далі інший, потім ще почекав, поки всі різнокольорові лампочки не перестали блимати, показуючи повне розмороження.

Нарешті комірка розчинилася. Замурованого в ній Ільсора, Мон-Со й Кау-Рук за наказом командира підняли й понесли з відсіку до каюти лікаря.

— Гей, лежебоко, вставай, — радісно примовляв генерал, коли Ільсора несли з відсіку під наглядом Лон-Гора.

Ільсор пробуджувався повільно, ледь погойдуючись на підвісному надувному матраці, схожому на койку-гамак, які звичайно бувають у матроських кубриках.

Ільсор посідав особливе становище: він був не тільки старанним слугою при генералі, а й неабияким винахідником. За його проектом збудовано зореліт, на якому менвіти летять на Землю. Він називається "Діавона", що мовою обранців означав "Невловимий".

Ільсор спав. Раптом він здригнувся, однак не прокинувся і очей не розплющив. Він тільки відчув, як до нього нахилився Баан-Ну. До Ільсора долинув немов з бочки голос бортового лікаря. Лон-Гор кілька разів повторював:

— Пробудження вимагає часу, пробудження вимагає часу.

Генерал вочевидь не вірив, що слузі потрібен певний час для повного пробудження, тому зробив нетерплячий жест: простяг руку до Ільсора і щосили поторсав його за плече. Слуга мав би негайно зіскочити за першим його словом. Проте, зрозумівши врешті-решт, що термосіння нічого не дасть, Баан Ну відступив.

АРЗАКИ Й МЕНВІТИ

Ільсор ще не збагнув, що перебуває на зорельоті. Ільсор пробуджувався, і йому здалося, ніби він на Рамерії. Він бачив далеку батьківщину. Бачив свій народ арзаків і схожі на уламки скель будинки біля Срібних гір. Сріблом леліють не тільки гори, всю Рамерію огортає м'яке струмуюче біле світло. Сріблясті ґрунт, трава, дерева й кущі; здається, доторкнися рукою до листя — і вони задзвенять.

Арзаки дуже привітні — вони довірливі, немов діти. І очі в них допитливі, широко розкриті.

Арзаки талановиті. Серед них багато художників, лікарів, учених, письменників, конструкторів, інженерів, учителів. Арзаки не тільки багато вміють, вони просто не можуть не ділитися тим, чого добиваються самі, зі своїми сусідами менвітами й роблять це з великою радістю. Але менвіти — люди підступні.

У менвітів є Верховний правитель Гван-Ло, він ще і чарівник. Він має гіпнотичний, владний погляд і може наказані людям зробити те, що захоче. І тільки-но людина почне протесі} вати, як Гван-Ло гляне їй у вічі — вона одразу замовкне. Це чаклунське мистецтво Верховний правитель успадкував під страшним секретом від своїх предків і передав його менвітам. Він же звернув увагу на те, що арзаки — талановитий народ.

"Непогано було б, — подумав Гван-Ло, — змусити цей талант працювати на нас".

Ще раніше Верховний правитель зрозумів, що арзаки — вихований народ: коли розмовляють, дивляться просто у вічі. А чари найлегше застосувати, коли дивляться просто у вічі.

— Що ж, голуб'ята, ваша вихованість вилізе вам боком, — аж промуркотів од задоволення Гван-Ло, — всі ви вже раби, і, гадаю, вірно нам служитимете.

Менвітів він почав переконувати, що вони — вибрана раса Всесвіту, що їм усе можна. Інші розумні істоти створені лише для того, аби підкорятися менвітам.

І перекопав. Менвіти проголосили себе вибраним народом, панами, а арзаків — рабами.

Це дуже сумна сторінка історії арзаків.

Насамперед менвіти відібрали в арзаків їхню співучу барвисту мову.

Відбулося це так. Спочатку вони навчили арзаків менвітської мови; не так, щоб спілкуватися п'яте через десяте, спілкуватися з менвітами арзаки давно вміли. Менвіти домагалися, щоб арзаки володіли їхньою мовою досконало, як своєю рідною. Головне, що і зусиль не треба було докладати. Допитливі від природи, арзаки самі виявляли великий інтерес до мови сусідів. Не відчуваючи небезпеки, вони все добре запам'ятовували і незабаром говорили менвітською мовою так само вільно, як і своєю.

Тоді менвіти заборонили їм розмовляти арзацькою мовою, закрили арзацькі школи.

І зробили ще таке.

Прикинулися, ніби запрошують арзаків у гості, влаштували бенкет у парку правителя, а там, на цьому бенкеті, застосували до арзаків свої чаклунські команди.

Ільсор добре пам'ятає першу команду менвітів, вона завжди та сама:

— Дивись мені у вічі, дивись мені у вічі, підкоряйся мені, чужинцю!

З цієї команди почався уявний бенкет.

Арзаки, як люди виховані, дивилися у вічі і були наче зачаровані. Їм наказали навіки забути рідну мову, і арзаки забули.

Трапилося ще страшніше лихо. Менвіти наказали забути, що арзаки — вільні люди, і ті забули.

Вони, як і раніше, залишалися винахідниками, вченими або художниками. Свої задуми вони самі і здійснювали, оскільки звикли працювати не тільки головою, а й руками.

Ось так і вийшло, що не лише чудові польові машини, верстати, прекрасні твори мистецтва, а й техніка зореплавання, космічні кораблі менвітів — усе було створено руками арзаків. Однак дивна річ! Їхніми відкриттями і знаннями користувалися віднині менвіти. Вони зайняли значні посади в промисловості й сільському господарстві всієї Рамерії. Вони називалися інженерами, лікарями, педагогами, агрономами, хоча виконували скрізь, — на полях, фабриках, в установах, — одну роль — наглядачів.

Насправді ж усім, чим вважали себе менвіти, були, звичайно, арзаки. Але щось відкривши, винайшовши, вони одразу ж забували про це. Вони ніби самі визнали, що ні на що не здатні і можуть лише виконувати роль робочої сили: вони мили, шкребли, ткали, пасли худобу, вирощували хліб, працювали на верстатах, були ще слугами або кухарями. Вони справді вірили, що, крім праці, яку обранці називають чорною, в них жодних інших справ нема. Так уже подбав чаклун Гван-Ло.

Командир Баан-Ну — з менвітів. Він має те, що характерне для раси обранців. Він дуже високий, силач, гордо тримає на широких плечах велику круглу голову.

Менвіти — сильні, красиві люди. Крім пристрасті до фізкультури, в них особливе ставлення до вбрання. Воно має бути обов'язково ошатним і ладним, інакше менвіта охопить такий кепський настрій, що п тисяча веселунів його не розважить.

Обличчя Баан-Ну могло бути навіть приємніш, якби не крижаний вираз, що скував очі, зробив їх наче нерухомими.

Менвіти впевнені в собі, але це в них не лише від того, що вони ставляться до інших з погордою. Менвіти вчинили багато зла щодо арзаків, вони нав'язали їм свою волю, і чим більше недобрих вчинків в обранця, тим крижаніші його очі.

Ільсор знає про гіпнотичну дію погляду менвіта, коли людина, яка стоїть перед обранцем, цілком втрачає волю, стає покірним рабом, усе на світі забуває, крім одного, що він раб і перед ним його пан.

Серед сплячих зоренавтів на кораблі є арзаки: слюсарі, бурильники, електрики, будівельники та інші робітники, без яких менвіти не зможуть заснувати базу на Землі.

Керуватиме працею арзаків у ще неясних земних умовах Ільсор, який протягом цього часу, окрім обов'язків слуги генерала Баан-Ну, буде ще і головним техніком.

Менвіти довіряють Ільсору. Він безмежно добрий. Він — найслухняніший раб. Нема такої справи, з якою б він не впорався. І він ніколи нікуди не втече, бо, як гадають менвіти, просто не зможе цього зробити, не попросивши дозволу.

Ільсор остаточно прокидається, зістрибує з койки.

— Мій генерале, — низько вклоняється він Баан-Ну, який увійшов до каюти лікаря. — Радий вам прислужувати.

— Я знаю, — поблажливо киває генерал, хоча в душі радіє, бо Ільсор швидко приведе його в найкращий стан. — Я знаю, — повторює він, — ти відданий мені до останку.

Ільсор нахиляє голову на знак згоди, але, подумавши, що цього замало, ще раз поспішно вклоняється.

НА БОРТУ ЗОРЕЛЬОТА

Астрономи Рамерії, спостерігаючи в надпотужні телескопи різні планети, зацікавилися Землею, або Белліорою, як вони назвали Землю по-своєму. Вони стверджували, що Белліора не відрізняється своєю природою від Рамерії.

Посланці планети Рамерія повинні були перевірити, чи є життя на Землі. Але політ "Діавони" не планувався як наукова експедиція. Менвіти летіли на Землю з войовничою метою: підкорити нову планету.

Вже ввімкнули гальмівні двигуни, Ільсор здогадується про це по легкому дрижанню корабля. Лікар Лон-Гор приступив до загального пробудження екіпажу. І враз відсіки зорельота, які здавалися до цього порожніми, зробилися тісними й багатолюдними. Потягуючись і позіхаючи, з них виходили астрономи, геологи, інженери, пілоти, розбуджені після сімнадцятирічного сну. Тільки робітники-арзаки залишалися на своїх місцях, їм поки що не дозволили залишати відсіки. Корабель нагадував тепер розтривожений мурашник, люди сновигали туди-сюди у всіх напрямках.

Тільки-но розбуджені дещо призвичаїлися, Баан-Ну зібрав менвітів у демонстраційній залі космічного корабля.

— Іменити брати! — урочисто звернувся він до них. — Нам довірено велику справу — завоювання квітучої планети Белліори. Вона має бути квітучою за передбаченнями наших астрономів.

На Рамерії були такі іграшки — божки з головами, які хитаються; арзаки вирізали їх з каменю для дітей менвітів. Отож, наче слухняні божки, астрономи всі разом захитали головами, погоджуючись з Баан-Ну.

— Наша справа дуже проста, — вів далі генерал, — ми сядемо в будь-якому місці Белліори і побудуємо місто.

Баан-Ну не сказав би так просто, коли б не було штурмана. Командира завжди тягло до барвистих описів небезпек, колишніх і майбутніх. Але Кау-Рук не розумів небилиць.

Штурман зручно сидів у кріслі, похитуючи головою, але не як слухняний божок, а з сумнівом. Він уважно слухав командира.

— А якщо Белліора заселена? — запитав Кау-Рук.

— За попередніми даними, там нікого нема, — заперечив Баан-Ну.

— А якщо є? — наполягав штурман. — Ось астрономи твердить: Белліора квітуча. Тоді можуть на пій бути й істоти, подібні до людей.

— Тим гірше для них! — жорстко, із самовпевненістю, характерною для завойовників, сказав генерал. — Ми знищимо більшу частину жителів, а решту перетворимо на рабів, як це вже вробили з арзаками. Нехай служать нам віддано, як арзаки, — додав він роздратовано.

Кау-Рук схилив голову на знак згоди, він не хотів гнівити командира.

— Мова не про це, — заспокоївшись, повідомив Баан-Ну, — Белліора перед нами. Наш корабель повинен облетіти її якомога більше разів. Белліору слід добре роздивитися через телекамери й сфотографувати. Фізики візьмуть проби повітря на різних висотах, визначать величину атмосферного тиску, математики обчислять силу тяжіння. Отже, до роботи.

Передусім, техніки, і з ними Ільсор, наділи скафандри і, вийшовши через шлюз, оглянули обшивку зорельота. Колись дзеркальна поверхня вкрилася заглибинами, вибоїнами — слідами зіткнень корабля з

потоками космічного пилу і осколками метеоритів. Ніби невідомий карбувальник сантиметр за сантиметром сімнадцять довгих років обробляв її, покривши загадковими візерунками. Заглибини саме і знадобилися, їх використали, коли в допомогою розпилювачів почати покривати обшивку вогнетривким матеріалом. Без цього зореліт згорів би при вході в земну атмосферу. Покриття було передбачено Ільсором і не тільки захищало зореліт від вогню, а й робило його невловимим для радіохвиль на той випадок, коли на Землі були б локатори, які посилали б ці хвилі.

ДЕЯКІ ПОДІЇ, ПОВ'ЯЗАНІ З УРФІНОМ ДЖЮСОМ

Поки на небі тривав політ інопланетян, у Чарівній країні життя ішло своїм звичаєм. Там щодня траплялися свої події. Одна з них була пов'язана з Урфіном Джюсом. Урфін не тільки змінив місце проживання — раніше він жив у країні Жуванів у лісі, тепер мешкав у долині Кругосвітніх гір. Головна переміна відбулася із самим Джюсом, як людиною. Він став зовсім іншим, ніби народився заново. Вираз обличчя в цього нового жителя країни Гуррікапа більше не був лютим. Та позаяк характер людини виявляється в тому, що вона майструє, то з Урфіном трапилося диво. Замість похмурих іграшок, якими раніше лякали дітей, він зробив багато веселих ляльок, звірят і блазнів та подарував їх гномам.

Урфін і сам одержав подарунок від Залізного Дроворуба. В країні Мигунів, відомій майстрами, для Джюса зробили телескоп. Джюс прибудував до хати башту, прикріпив цвяхами до неї телескоп і став вечорами розглядати небо. Так і трапилося, що він помітив у телескоп "Діавону". Звичайно, він побачив не зореліт з такої далекої відстані, а крихітну мерехтливу зірочку. Він, мабуть, і не звернув би на неї уваги, коли б на його очах зірка не засяяла всіма кольорами веселки. Джюс спостерігав за нею кілька днів. З кожним днем в її світінні дедалі посилювався червоний колір і зірка збільшувалася. З нею відбулося щось нечуване. Урфіна це дуже збентежило, і він спостерігав далі. Про космічний корабель не думав. Йому таке й в голову не могло прийти. А,

між іншим, світло посилювалося, бо на "Діавоні" штурман Кау-Рук один за одним вмикав гальмівні двигуни: два, п'ять, десять — поки не було ввімкнено всі. Інопланетяни наближалися до Землі і збавляли надшвидкість корабля. Це було потрібно, щоб рухатися довкола Белліори.

НЕВІДОМА ЗЕМЛЯ

"Діавона" оберталася довкола Землі, поступово наближаючись до неї. Навівши на Белліору автоматичні бортові телекамери, інопланетяни негайно вмикнули їх. На демонстраційних екранах у рубці командира, як і в залі, де зібралися менвіти, з'явилися голубі обриси незнайомої планети. Чужинці вдивлялися в розпливчасті плями невідомих їм океанів, зелених долин і лісів. Довгий політ притупив почуття інопланетян, але тепер їх охопив неспокій, — десь у підсвідомості заворушилася тривожна думка: "Що тут чекає на нас?"

Баан-Ну клацнув перемикачем збільшення, і раптом на екрані замиготіли зображення великих міст з багатоповерховими спорудами, заводами, аеродромами, кораблями.

— Увага! — відразу пролунала команда. — Терміново маскуватися!

"Діавона", немов спрут, випустила із спеціального люка в корпусі зорельота темну маскувальну хмару, яка оповила корабель. Жоден телескоп не здатний уже виявити громаддя рамерійського зорельота. Замість нього астроном з Белліори побачив би безформне темне тіло, але що воно означає, не розгадає жоден мудрець.

Космічний корабель інопланетян у повній безпеці наближався до Землі.

Зоренавти з Рамерії, поспішаючи, оглядали Белліору. І щодалі, то більше хмурнішали їхні бліді обличчя. Баан-Ну та його підлеглі бачили

залізниці, канали, оброблені поля, могутні укріплення, на рейдах великих портів стояли величезні судна, з палуб яких грізно дивилися в небо жерла гармат. В очах чужинців, налаштованих на те, що Земля безлюдна, мимоволі з'явилися подив і нерішучість.

— Так, — похмуро мовив генерал, — цю цивілізацію не поставиш на коліна одним ударом. Тут не сядеш на планету в будь-якому місці. "Діавону" розстріляють раніше, ніж ми встигнемо відчинити люк.

Як менвіт-завойовник, Баан-Ну гадав, що космічних прибульців зустрінуть, на Белліорі не миром, війною. Так вчинили б рамерійці, коли б на їхню планету опустився чужий корабель.

Менвіти вирішили знайти тихе місце, віддалене від великих міст, морських портів і могутніх укріплень. Там можна заховатися до пори, до часу, поки робітники під керівництвом Ільсора: не складуть вертольоти: з них легше робити розвідку, ніж із зорельота-гіганта.

Корабель робив виток за витком над Белліорою. Спостереження тривали. Проби повітря показали, що атмосфера Белліори мало відрізняється від рамерійської і цілком придатна для дихання Прибульців. Хоч у цьому було полегшення: жити в скафандрах на чужій планеті місяцями, а то й роками було б неможливо.

Нарешті рамерійцям пощастило. Посеред безмежної пустелі вони виявили велику лісисту рівнину, оточену кільцем високих гір зі сніжними вершинами. Зореліт кілька разів пронісся над рівниною. Телекамери працювали безперервно. Сумнівів не було. Серед дібров і полів виднілися села з крихітними хатами, а в центрі розкинулося чудове місто, башти і стіни якого сяяли дивним, але дуже красивим зеленим світлом. І ніде жодного укріплення чи форту, ніде не стремлять сталеві дула гармат, вигляд яких так неприємно вразив менвітів під час перших обльотів Землі.

Баан-Ну та його підлеглі вперше повеселіли. Генерал простяг руку до телеекрана з видом тихих сіл та чудового міста і вдоволено промовив:

— Гарна країна. Тут буде наша база на Белліорі.

Він не знав, що країна ця чарівна.

Частина перша

ПЕРШІ ДНІ НА ЗЕМЛІ

УРФІН ДЖЮС — ГОРОДНИК

Урфіна непокоїла дивовижна зірка, що світилася червоним світлом. Його думки раз у раз поверталися до неї, вечорами він довгенько просиджував біля телескопа, але як не старався її відшукати, ніде не міг виявити. Зірка безслідно щезла. Правда, він помітив одного разу якусь темну хмару, що промчала по небу, але не надав цьому значення.

З жителями Чарівної країни Урфін тепер дружив, але про зірку, що зацікавила його, повідомляти не поспішав. Адже він і сам поки що нічого не зрозумів.

Давно минув той час, коли, Премудрий Страшило дотримав слова й запросив Джюса поселитися в Смарагдовому місті серед людей. Урфін не гадав, що йому буде таким приємним це запрошення.

Однак він уже багато років жив біля Кругосвітніх гір, звик до затишної долини з прозорого річкою й кидати свою садибу не захотів.

Жити самотою для нього було так само природно, як пити чи їсти. Він, як і раніше, не хотів уподібнюватись до інших людей і одяг носив

інакшого кольору: не голубий, не фіолетовий, а зелений. І робив він це зовсім не через лиху вдачу, такий уже в нього був відлюдькуватий характер. За товариство йому був старий пугач Гуамоколатокінт, з яким кожного дня перекидався кількома словами.

— Ну що, друже Гуамоко, — здебільшого вранці запитував Урфін, — надійшли вісті на сорочиних хвостах?

І вони з Гуамоко повільно, з паузами обговорювали новини, які розумний пугач запам'ятовував від інших птахів.

— Залізний Дроворуб завітав у гості до Страшила Премудрого, — поважно говорив Гуамоколатокінт. — Сміливий Лев теж у дорозі, але він старий — пересувається повільно, йде-бреде, потім сідає, відпочиває.

— А що наш Премудрий? — запитував Урфін.

— Знову намудрив. Придумав якусь бібліотеку, книжки серйозні читає.

— Справа хазяйська, — зітхав Урфін.

Урфін був непоганим столяром у всі часи. Була пора, нічого не скажеш, коли зроблені ним столи, стільці та інші вироби з дерева переймали лютий характер майстра й норовили то штовхнути тих, хто їх купляв, то наступити їм на ноги, — коротше, чинили людям усілякі неприємності. Норовливі вироби ніхто не купляв, і Урфінові мимоволі довелося вирощувати овочі, з чого інакше б він жив?

Урфін став городником, працював швидко, але якось нудно, нецікаво. Робота не приносила йому задоволення.

І Джюс задумався про свої справи, про себе і наче заново народився, і все довкола змінилося. З ним почали відбуватися незвичні речі. Справи

в нього пішли так, що він сам дивувався. Він відремонтував хатку в долині, розвалював її найвеселішими фарбами, які тільки мав у господарстві. І відчув, що йому кортить зайнятися городом. Та не лише зайнятися.

Відтоді, коли він одержав запрошення Страшила й зрозумів, що жителі Чарівної країни на нього більше не сердяться, йому постійно хотілося щось винайти для них... Сміливості й терпіння Урфінові було не позичати, і він виростив такі небувалі плоди, що навіть пугач Гуамоко, котрий спочатку недовірливо поставився до наміру Урфіна, згодом пройнявся безмежною повагою до нього.

— Ото дивовижа! — пугукав він, змахуючи крилами. — Оце так вигадав! Очевидно, господарю, ти ще вмієш чаклувати?

Тут були золотиста морква, голубі огірки, червоно-прозорі, мов гранати, сливи та яблука, сонячні, наче апельсини. Що і казати, плоди вийшли дуже гарні. А головне, приваблював не стільки їхній колір, як те, що вони були солодкими, великими, смачними.

Мабуть, не випадково Джюса потягло до городництва. Вирощувати овочі і фрукти для інших було надзвичайно цікаво, і це принесло користь.

Як тільки чудові плоди дозрівали, Урфін навантажував ними доверху тачку й відвозив до Смарагдового міста.

То було справжнє свято Частування. На нього поспішали всі, хто міг, з усіх куточків Чарівної країни.

При цьому Урфін прагнув, щоб ніхто не був обділений, обдаровував усіх жителів і гостей. Він багато разів наповнював тачку плодами й поспішав назад до міста. Дорога була далекою, нелегкою. І тоді жителі Чарівної країни відрядили в розпорядження Джюса дерев'яного гінця.

Прудконогий гонець ніколи не втомлювався. Він доставляв дари Урфіна з дивовижною швидкістю.

Урфін готував для гінця овочі і фрукти. Збирав їх, викопував, обполіскував джерельною іскристою водою, котру спекотне сонце миттю висушувало. Джюс акуратно вкладав плоди в тачку. Жителі Смарагдового міста не відпускали його доти, доки він не з'їдав цілу гору пирогів, які були особливо смачні у господинь чудового міста.

ЖОВТИЙ ВОГОНЬ

Свято Частування обов'язково влаштовувалося кожного року, його чекали з таким нетерпінням, як дня народження. Бо яким би чудовим не було життя в Чарівній країні, проте один день скидався на інший. Сонце піднімається кожного разу високо і, коли щоденні дива здійснені, знову опускається за гори.

Це трапилося напередодні нового свята. Переддень наспів непомітно, він тривав кілька діб, щоб усі бажаючі встигли дістатися до Смарагдового міста, а Урфін-городник — приготувати гостинці. Фрукти й овочі вдалися на славу, їх була сила-силенна. Джюс навіть побоювався, що не встигне перевезти їх у Смарагдове місто до відкриття урочистостей. Поряд з палацом Страшила спорудили довгі ряди із зсунутих столів, які притягли з дому жителі міста.

Урфін і дерев'яний гонець, котрий допомагав йому перевозити овочі, снували між Кругосвітніми горами і Смарагдовим містом.

Проїжджаючи з повними тачками через країну Жупанів, вони залишали смачний запах спілих, настояних на сонці плодів. Хіба могли Жувани спокійно дивитися на це розмаїття фруктів і овочів у тачках?

Вони висовувалися з круглих вікон своїх будинків майже повністю; аж дивно, як вони не випадали, чіпляючись ногами за підвіконня. Вони ще і перемовлялися, захлинаючись від захоплення.

— Ойо-йой, — говорив один Жуван, — знову голубі огірки. От дива!

— Що огірки, жовті горіхи — ось диво! Я сам бачив, їх повний віз! — вигукував інший. — У мене вже і зараз слинка тече.

— А я люблю яблука й апельсини, — тоненько співав жіночий голос — У нашого Урфіна яблука горять як апельсинові сонця, а апельсини — рум'яні, паче яблука.

— Ох, і наїмся ж я! — дзвінко вигукував якийсь хлопчак.

Гори яскравих ароматних плодів виростали на столах Смарагдового міста, а у Джюса їх, здавалося, не меншало.

Жувани ретельно чистили своє вбрання, прикрашали його святковими комірцями; їхні дружний надівали спідниці дзвіночком, пришивали до капелюшків нові балабончики, — одним словом, на свято Частування збиралися, як на бал. Так само старанно готувалися до свята у всіх куточках Чарівної країни.

— Я буду найкрасивішою, — говорила одна дівчинка. — Мама сказала, що в мене дуже гарний мереживний комірець.

— Ні, це я буду найкрасивішим, — заперечив їй Жуван, — у мене найблискучіші балабончики на капелюсі. І вони так видзвонюють! Я можу все свято танцювати під свою мелодію, мені навіть музика не потрібна.

— А я ще не підшив капелюха, — відразу обізвався інший Жуван. — Хоч би не запізнитися.

— Так, не запізнитися б, не запізнитися б! — захвилювалися Жувани.

Балабончики на їхніх капелюхах колихалися, і в будинках стояв нестихаючий передзвін. Жуванам і справді настав час рушати в дорогу.

Завдяки інженерній кмітливості Страшила дещо змінилося в Чарівній країні. Найпам'ятнішим залишалося, звичайно, перетворення Смарагдового міста на острів. Незважаючи на виритий канал, столицю свою жителі, однак, за давньою звичкою називали не островом, а Смарагдовим містом.

Новації Страшила Премудрого торкнулись також інших міст Чарівної держави. Так, жителі більше не гадали, як переправитися через Велику ріку, — через неї перекинули міст. А в глухому лісі не страшно було і вночі, — з настанням темноти вздовж усієї дороги із жовтої цегли запалювалися хиткі ліхтарі, їхнє хитання і червонувате світло відлякували диких звірів.

Проте, щоб устигнути на свято, Жуванам треба було вже рушати, адже кроки в них маленькі, а дорога неблизька.

Звичайно, вони міцно спали тієї ночі, зовсім як діти напередодні свята. Тому відразу прокинулися, почувши, як задзвеніли балабончики на їхніх капелюхах. Капелюхи вони на ніч клали на підлогу, щоб мовчали. Хто ж дзвонив балабончиками, можливо, миші? Жувани заглядали лід капелюхи — і ніяких мишей не знаходили.

З вулиці тим часом долинав безперервний гул, він дедалі наростав. Жувани вибігли з будинків.

Величезна вогняна куля, ревучи, підлітала до Кругосвітніх гір.

— Метеор? — ошелешено запитав Прем Кокус. — Але метеор не гуде, — відповів він сам собі. — Дивіться, — простяг він руку до неба, запрошуючи Жуванів глянути туди.

Куля зникла, перетворилася в мерехтливий жовтий вогонь, формою схожий на кілька корон, скріплених разом, або на кілька перевернутих снопів.

Жуванам стало страшно, вони затремтіли. "Диньк-диньк-диньк", — дзвеніли балабончики на їхніх капелюхах.

Гудіння дедалі посилювалося. Від Кругосвітніх гір потекли клуби жовто-білого диму. Прошумів вихор. Дерева похилилися.

В цей час вогонь згас. Замість гудіння від гір долинув голосний рев, повторений кілька разів луною.

Швидше, швидше до Смарагдового міста, — квапив Кокус. — Страшно. Страшно і незрозуміло все. Можливо, наш правитель...

— Мудрий Страшило відгадає, — вирішили Жувани, все ще тремтячи, і балабончики на капелюхах дзвеніли в такт їхнім словам.

ПРИЗЕМЛЕННЯ

Чужинці квапились приземлитися до ранку. Вони гадали, що вночі на Белліорі, найімовірніше, сплять, як на Рамерії, і їхній приліт залишиться непоміченим.

Звідки їм було знати, що жителям Чарівної країни саме цієї ночі не спалося.

Зробивши останній виток навколо Землі, корабель почав знижуватися по плавній траєкторії. Штурман Кау-Рук сидів за пультом керування. Рухи його були зібрані і точні. Він напружено вдивлявся в екран локатора нічного бачення, на якому проступали контури незнайомої місцевості.

Важливо було не пропустити кільце гір, а точніше, те місце біля їхнього підніжжя, де інопланетяни помітили величезний замок з чорними проваллями вікон і напівзруйнованим дахом. Судячи з усього, в будинку ніхто не жив і він на якийсь час міг би служити непоганим пристанищем.

Командир Баан-Ну готувався постати перед новою планетою у всій своїй величі. Борода його руками Ільсора була ідеально, волосинка до волосинки, пострижена і причесана, й слуга вже допомагав генералові одягати парадне вбрання.

Парадними костюмами менвітів були яскраві комбінезони зі щільної шовковистої тканини.

Бліді малорухливі обличчя менвітів від блиску комбінезонів наче оживали.

Ордени на костюмах менвітів не пригвинчувалися і не приколювалися, а вишивалися золотими, срібними і чорними нитками.

Вони мали форму сонця, місяця або зірок; у центрі ордена можна було бачити зображення сузір'їв і планет, що оточують Рамерію. Нагороджували менвітів за правилом: чим вища посада власника комбінезона, тим більше в нього орденів і тим чудовіші самі ордени. До парадного комбінезона додавалися чоботи з м'якої шкіри на застібках.

Як тільки на екрані локатора виринули обриси замку, Кау-Рук хвацько розвернув корабель двигунами до Землі. Він любив

демонструвати свою спритність усім на подив, і шкода, що в небі не було глядачів. Але зовні штурман залишався абсолютно незворушним. Корабель повільно пішов на посадку. Біля самого замку зореліт на мить завис у повітрі, підтримуваний вогненним стовпом з кількох корон тріпотливого жовтого полум'я, і повільно став опускатися на Землю. Відразу ж з корабля випливли відкидні пори у вигляді гігантської триноги.

Коли вляглися клуби диму й пилу, менвіти взяли останні проби атмосфери і, переконавшись, що все гаразд, відкрили вхідний люк. Світле нічне повітря, напоєне ароматом трав і квітів, увірвалося в приміщення зорельота і сп'янило інопланетян.

Спустили трап. Генерал Баан-Ну першим зійшов на Землю. Він не випускав з рук новенького червоного портфеля, якого для гарантії пристебнув ланцюжком до руки. У портфелі лежав рукопис. Це була головна цінність генерала. Він прагнув написати історію підкорення Белліори, Він уже почав творити її під час польоту. Своєю працею генерал хотів прославити військове мистецтво менвітів, а найбільше мріяв прославитися сам.

Корабель стояв біля чудових гір. сніжні вершини яких впиралися в розцяцьковане зорями небо. Поблизу шуміли лісові зарості, звідки долинав нічний заколисуючий свист птахів. Ступаючи по вологому м'якому килиму з трав, командир відчув приплив нестримної радості підкорювача, навіть серце раптом завмерло, потім закалатало дедалі частіше. Баан-Ну мусив розстебнути "блискавку" комірця.

— В цьому місці житимуть найдостойніші з менвітів, — сказав собі генерал. — А рабів і так усюди вдосталь.

Обернувшись до корабля, він зауважив, що вже майже всі спустилися.

Менвіти гордо походжали в розшитих орденами костюмах, інколи пильно дивилися у вічі якому-небудь забарному арзакові.

"Гей-гей, поспішай", — наказував погляд, і арзак починав снувати, мов заводна іграшка.

Арзаки займалися звичною справою: налагоджували для менвітів зручне життя.

Одні розкидали надувний намет, настилали підлогу надувними матрацами. Інші готували вечерю, несли напої. Треті тягли з лісу гілля, вкривали намет. А для маскування зорельота натягли над ним величезну сітку з намальованими на ній листям і гіллям, схожу на барвистий килим.

Група менвітів обережно винесла з корабля велике панно із зображенням Гван-Ло і встановила його на невеличкому пагорбі.

Генерал підійшов до гурту менвітів і, спрямувавши погляд у бік далекої Рамерії, врочисто промовив:

— Іменем Верховного правителя Рамерії, найдостойнішого з найдостойніших Гван-Ло, оголошую Белліору назавжди приєднаною до його володінь! Горр-ау!

— Горр-ау!!! — дружно підхопили менвіти. — Горр-ау!!!

Арзаки мовчали.

Крадькома вони сумовито поглядали в той бік неба, де була їхня батьківщина.

— Штурмане, — звернувся генерал доволі сухо до Кау-Рука. Хоча він перебував у доброму настрої, однак не міг пересилити себе у ставленні до Кау-Рука, котрого недолюблював за здібності й надмірну самостійність. — На світанку проведете розвідку, — сказав генерал, а про себе подумав: "Перша розвідка най небезпечніша, ось і впорайся з цим завданням, якщо ти такий розумний". — Простежте за всім дуже уважно, — наказав він, — і зараз ґав не ловіть.

— Гаразд, мій генерале, — відізвався Кау-Рук, не так як було прийнято серед військових чинів Рамерії, однак штурман усе робив по-своєму. Він багато вмів, тому навіть до чаклунства не вдавався, як інші менвіти.

— А мені не завадить відпочити, — потягуючись і позіхаючи, сказав генерал, — до того ж на Белліорі прохолодні ночі.

Один з рабів подав Баан-Ну на таці фрукти, яких устигли нарвати в найближчій діброві.

— Ну що, Ільсоре, — звернувся, апетитно хрумаючи, генерал до слуги, — чи все підготовлено для відпочинку?

— Все готово, мій генерале, — Ільсор так низько вклонився, що його тіло повисло, мов на шарнірах. Дивлячись на незграбно зігнутого слугу, генерал раптом розреготався:

— Що, Ільсоре, не відчуваєш ніг од щастя, опинившись на такій чудовій планеті?

— Так, мій генерале. Не може мені не подобатися те, що подобається вам, — погодився Ільсор.

— Ото ж то! — Баан-Ну поплескав Ільсора по плечу і рушив до намету.

Озброївшись біноклем, він почергово оглянув усі вікна намету, ліниво пробіг очима гори, ліс і ретельно вдивлявся у найближчі дерева — чи нема там ворожої засідки. Нічого не помітивши, крім силуетів птахів, він спокійно розлігся на купі матраців, які Ільсор устиг застелити пухнастими білими шкурами якогось звіра, схожого на сніжного барса; гігантська завіса, теж з білих шкур, відділила ліжко генерала від тієї частини намету, де розмістилася інші менвіти.

Портфель Баан-Ну засунув під хутряну подушку, яку Ільсор послужливо підняв. Під час сну все найважливіше для себе генерал не ховав у сейф — до сейфа можна дібрати ключі; надійнішого місця, ніж узголів'я, він не знав.

Коли командир менвітів задрімав, Ільсор узяв його бінокль, але не сховав, а теж оглянув околиці. Потім підійшов до групи арзаків, які збиралися розміститися на нічліг просто неба.

— Друзі мої, — сказав він зовсім тихо, — не втрачайте надії. — А голосно віддав розпорядження як головний технік: — Уранці розпочинаємо складання вертольотів.

Ніхто з менвітів не підозрював, хто такий Ільсор насправді.

"Найстаранніший слуга, прекрасно розуміється на техніці", — ось що знав про нього кожен менвіт. А не знав ось що.

Ільсор виявився більш стійким, ніж інші арзаки, перед гіпнотичними поглядами і командами чаклунів. У нього була сильніша воля. Він устигав набути вигляду покірного раба раніше, ніж чари вступали в силу. Тому він чув найсекретніші розмови менвітів, які не остерігалися його, вважаючи, що він слухняний, а отже, повністю зачарований. З розмов обранців Ільсор зрозумів усе, що сталося на Рамерії. Арзаки вірили: тільки Ільсор може їм допомогти, вія щось придумає для їхнього визволення, і вибрали його своїм вождем.

Думка про свободу арзаків ніколи не покидала Ільсора.

Переживав він і за долю землян. Судячи з тих споруд на знімках, які побачив вождь, Белліору населяли розумні істоти. Вони не знали про небезпеку, яку таїв у собі погляд менвітів. Попередити їх було прямим обов'язком Ільсора, хоча він і не знав, як це зробити.

РОЗВІДКА

На світанку Кау-Рук з групою пілотів рушив на розвідку. Вони спокійно проминули дозорців, ЯКІ всі були з менвітів і недремно стояли на своїх постах. Пілоти за духом були ближчі з усіх військових; ото якби ще їхню ескадрилью не очолював Мон-Со, вірний підданець генерала. Захопивши з собою кілька арзаків, пілоти спочатку бадьоро просувалися вперед. Розвідка уявлялася їм чимось схожою на веселу прогулянку.

Найперше вирішили оглянути замок, не знаючи, що перед ними колишнє житло чарівника Гуррікапа.

Обійшовши його довкола, Прибульці зупинилися перед зачиненими дверима, верхній край яких губився під стелею.

Раз у раз зривалися жарти:

— Оце хороми! Такі тільки для імператорів та приводів!

— Нумо, натиснемо плечем! Ще раз. Та тут не вистачить наших плечей!

Дверні петлі заіржавіли, і потрібні були ще зусилля рабів, щоб двері прочинились.

Коли менвіти ввійшли в приміщення, з порожніх рам знялися десятки розполоханих пугачів і сов, зашерхотіли полчища летючих мишей.

Рамерійців вразили розміри палацу, висота кімнат, колосальні зали.

— Мабуть, тільки ризикни — поселись на декілька днів, то й не помітиш, як ти вже імператор! — жартували далі пілоти.

Багато цікавого виявилося в приміщеннях замку. Менвіти побачили шафи висотою з п'ятиповерховий будинок, а в них каструлі й миски, схожі на плавальні басейни, величезні ножі, книжки, на яких умістилися б цілі лісові галявинки.

Прибульці ніяк не могли збагнути, для чого було споруджено такий величезний будинок. Вони мимоволі щулились саме від неосяжності розмірів. Вони, звичайно, читали в дитинстві казки, і першим їхнім запитанням було:

— Можливо, тут жив людоїд?

З допомогою рабів менвіти розгорнули одну з книжок Гуррікапа, гадаючи: ось вона і прояснить їм що-небудь.

Але хоч як старанно гортали чужинці її сторінки, вони нічого не бачили, крім чистого паперу, текст із нього щез. Звідки було знати менвітам, що так начаклував добрий чарівник: при наближенні ворогів книжки не показували, що в них написано. Менвіти швидко втратили до них інтерес.

Розглядаючи кімнати, меблі, всіляке домашнє начиння, Кау-Рук дивувався:

— Невже на Белліорі живуть такі гіганти?

Він навіть попробував усістися в крісло Гуррікапа. Арзаки, ставши на плечі один одному, утворили живу драбину, по якій штурман і забрався в крісло. Поряд з твердою, мов камінь, спинкою крісла він відчув себе так само незатишно, як по сусідству з величезною кам'яною статуєю якоїсь тварини. Таких статуй на Рамерії було багато — то збереглися сліди древньої культури арзаків.

— Подумайте тільки, — звернувся штурман до пілотів. — Якщо лише деякі земляни мають такий величезний зріст, вільно вмощуються в цьому кріслі, тоді ми, менвіти, просто карлики перед ними.

Несподівано Кау-Рук засміявся. "Ото порадую Баан-Пу, — подумав він, — сюди б ще привида, на додачу до замку". Але, уявивши невеликі хатки, які він бачив на демонстраційних екранах зорельоту, штурман розчаровано мовив до себе:

— Не дуже і злякаєш генерала руїнами замку.

Загін пілотів-розвідників рушив далі. Перебуваючи під враженням побаченого, вони принишкли.

Добрий настрій повернувся до них, коли з присмеркового лісу вийшли на чудову галявину, потім ще на одну і ще.

Довкола розкинулися зелені лужки з розсипами великих рожевих, білих і голубих квітів (дещо схожих на великі дзвіночки). У повітрі пурхали крихітні птахи, трохи більші від джмелів, вражаючи незвичайно яскравим пір'ям. Вони гасали за комахами.

Мохнаті джмелі, котрі літали тут же, так само приваблювали яскравим контрастом жовтих і коричневих барв. Вони співали свою безкінечну монотонну джмелину пісню.

Червоногруді і золотисто-зелені папуги кричали гортанними голосами, сповіщаючи світанок. Вони дивилися на людей так, ніби все розуміли. Якби менвіти вміли розгадувати, їхньому подиву не було б меж, бо папуги дійсно розмовляли.

— Прокидайтеся, прокидайтеся, який чудовий ранок! — говорили вони.

— Що я бачу, що за люди? — дивувалися інші.

В прозорих ручаях гасали зграйки прудких сріблястих риб.

— Якщо вся Белліора така, як ми побачили, — вона прекрасна! — захоплено вигукували інопланетяни.

ПТАШИНА ЕСТАФЕТА

Приземлившись нічної пори в околицях порожнього замку, де на десятка миль довкола не було людського житла, Прибульці почували себе в повній безпеці, ніби перебували не на Белліорі, а в себе вдома, на Рамерії. І свій табір поблизу житла Гуррікапа вони не випадково назвали "Ранавір", що мовою менвітів означало "Надійний притулок". Менвіти-чаклуни, перетворюючи людей на рабів, так вірили в свою ворожбу, що були впевнені: події можуть розвиватися тільки так, як вони захочуть. Їм було невтямки, що події в Чарівній країні вже розвиваються, і зовсім не так, як бажали Прибульці.

Багато чого заздалегідь визначив ніхто інший, як господар гігантського житла. Так, справді, чарівник Гуррікап безслідно щез, але ж чаклунство ніколи не вникав само по собі. Узяти хоча б дар людської мови, яким Гуррікап наділив пернатих. Птахи уважно слухали людей І були в курсі різних подій: з піснями та свистом розносили новини у всі кінці Чарівної країни. Завдяки можливості розуміти одне одного птахи здружилися з людьми. Люди ніколи не чіпали диких мешканців полів і

лісів, а ті, в свою чергу, робили їм неоціненні послуги, вчасне приносячи важливі вісті, вони на раз попереджали про небезпеку. Ось і тепер інопланетянами першими зацікавилися птахи. Коли розвідники-менвіти милувалися пейзажами Белліори, пернаті мешканці лісу перелітали а дерева на дерево зовсім не для того, щоб поживитися черв'яками й комашками.

Штурман Кау-Рук сприймав пташиний перегук як тарабарщину, але відчував, що птахи стежать за ним. Він помітив: птахи не просто пурхають у різних напрямках, а ведуть себе інакше: на переміщаються поодинці, а здійснюють якісь спільні рухи, вв'язані один з одним; вони діють так, ніби мають певний план і його виконують. Пернаті виявляли інтерес до Прибульців, наче розвідники: облітали, оглядали чужинців. І Прибульцям здалося, ніби а пташиних дзьобів злітають окремі, якісь незрозумілі слова: Качі-Качі, Кагги-Карр, Стра-ши-ло.

Менвіти хоч і були чаклунами, але й уявлення не мали про пташину пошту. Та ледь настав перший ранок перебування на Землі, як тінистими дібровами пронеслася тривожна звістка. Гілки здригалися то тут, то там. З дерева на дерево, від гнізда до гнізда переміщалися розтривожені горласті вістуни.

— Вставайте, вставайте! — настійливо будили вони тих, хто ще не прокинувся.

— В наших краях з'явилися невідомі люди! — різними голосами, квапливими і повільними, з пересвистом і щебетанням кричали жайвори-пересмішники. — Ці люди виходять з величезної машини. Вони розмістилися біля старого замку, побудували ящик, з якого дістають воду.

Прибульці так скидалися на одноплемінників Еллі, що птахи спочатку сприйняли їх за людей із-за гір.

— Доброго дня. Ви з Канзасу? — запитували пернаті, але Прибульці мовчали.

Рамерійці взялися за справи з самого ранку. Астрономи встановлювали на пагорбі великий телескоп, ботаніки вивчали рослини, геологи досліджували ґрунт. Всю роботу виконували, звісно, арзаки. Менвіти лише покрикували, наказуючи.

За розпорядженням Баан-Ну робітники-арзаки приступили до ремонту старого будинку. Чарівник Гуррікап спорудив замок в одну мить. Але його чарівне мистецтво витримало багатовікове випробування, і споруда не вимагала великого ремонту. Потрібно було вставити шибки, полагодити дах, місцями перестелити підлогу, профарбувати стіни й стелі.

Пластмасу робили тут же з узятих із собою сумішей — варили їх у чанах. Задовольнялися малим, тим, що було під рукою, — глину, яку додавали до суміші, знайшли біля Кругосвітніх гір, а посуд позичили в Гуррікапа.

Рідку тягучу масу розрівнювали на віконних рамах, і вона застигала, утворюючи бездоганної прозорості шибки з голубуватим, жовтуватим або рожевим відливом. Через ці шибки, приготовлені в котлах-самоварах, із внутрішніх приміщень можна було все бачити, а якщо дивитися ззовні — нічого.

Спеціальні формувальні машини-самоліпники штампували плитки, схожі на червону ребристу черепицю, ними вкривали дахи.

Тинькарі, як і маляри, працювали розпилювачами, які спочатку забивали тріщини, надломи, просвіти спеціальною замазкою. Через деякий час замазка висихала, її покривали сірою фарбою — і тепер не відрізниш від каменю чи уламка скелі. Таким чином, Прибульці хотіли не тільки відремонтувати замок, а й надати йому вигляд, який хоча б

чимось нагадував про Рамерію. Там зводилися будинки, формою схожі на уламки скель, з різнокольоровими вікнами.

Арзаки працювали швидко, але наглядачі-менвіти все одно квапили їх.

Ільсор керував складанням вертольотів, частини яких у розібраному вигляді зберігалися на "Діавоні". Невеликий запас пального було привезено з батьківщини, але геологи розраховували добути паливо на Белліорі і вже почали розвідувальні походи. Кілька разів приносили проби, але Ільсор їх забракував.

— Потрібне найвищої якості, — пояснив він геологам.

Насправді ж Ільсор не поспішав прокладати шлях менвітам, знаючи, що привезеного палива надовго не вистачить. Він уже побував на околиці селищ рудокопів та Жуванів і бачив, які сумирні люди мешкають тут.

Ховаючись поміж гіллям, птахи розглядали Прибульців, що поводилися, за їхніми спостереженнями, незбагненно. Одні — високі на зріст, з гордо піднятими головами, владними жестами й гучними голосами, в одязі, розшитому орденами, — повелівали іншими, одягнутими скромно, в просторі зелені комбінезони з грубої матерії на зразок мішковини. Зростом і силою люди в мішкоподібних комбінезонах поступалися тим, що з орденами. В них були добрі очі, і вони здалися птахам зовсім беззахисними.

Пернаті прислухалися до розмов Прибульців, але нічого не розуміли.

"Як вони дивно бурмочуть", — думали птахи.

І вони старалися найуважніше розгледіти, що ж то робиться біля занедбаного замку. Їхню увагу привернуло невідоме громаддя, схоже на

величезним будинок з круглими вікнами, що просвічувався через сітку-килим. Забувши про обережність, кілька ластівок і кропив'янок підлетіли збоку до самого зорельота й за це поплатилися. Один з рослих Прибульців підняв руку з предметом, схожим на продовгуватий ліхтарик, який птахи бачили серед речей моряка Чарлі. Прибулець натис на кнопку — вирвалося нестерпно яскраве світло, що вмить спалило сміливців. Ластівки не встигли навіть метнутися до своїх жител у печерах гір. А кропив'янки, які краще бігали, ніж літали, спритно кинулися до куща, але страшне світло спалило їх разом з гіллям рослин. З дзьобів прудконогих птахів вирвався лише крик, схожий на звук флейти і на пісню людини. Ту пісню, за яку кропив'янку споконвіку називають органістом.

Крилаті розвідники не знали, що бачать променевий пістолет, але зрозуміли, чого можна чекати від непроханих гостей. Вони вмить сховалися в лісі і більше не показувалися, а спостереження біля замку вели вже з підвищеною обережністю.

Не змовляючись, птахи зібралися на гілках кислатого дуба порадитися, як їм бути. Вирішили негайно скласти донесення і передати його до Смарагдового міста.

"Шановний повелителю Страшило, — повідомляв у донесенні навчений роками папуга Качі. — Сповіщаю про події надзвичайної важливості. Можливо, старість зробила мене надміру обережним, але мені здається, що нам загрожує небезпека ще страшніша, ніж війна з чаклункою Арахною. В нашій країні з'явилися Прибульці і поселилися біля замку Гуррікапа. В них є величезна машина з круглими вікнами, з якої вони виходять. А найголовніше: вони мають ліхтарики, які не світять, а вбивають спалюючи. Вже загинули наші найсміливіші розвідники — ластівки і кропив'янки. Поміркуй добряче, Правителю. Коли загрожує небезпека, треба щось робити".

Золотий дятел завчив текст донесення й стрімко помчав на північний схід до Смарагдового міста. Він летів Щодуху: в синьому небі,

як вогонь, спалахували його золоті пір'їни. Дятел не боявся втоми, він подолав кілька кілометрів, а там слово в слово передасть донесення голубій сойці. Та зі свіжими силами майне на крилах, як на вітрилах, передасть слова мудрого Качі іншій птасі, яка полетить далі.

Заслуги знаменитої Кагги-Карр, яка придумала пташину естафету, були відомі кожному в країні Гуррікапа. Прислухавшись до її поради, солом'яний Страшило дістав мозок від Гудвіна Великого і Жахливого й став Правителем Смарагдового міста: так повелів цей несправжній маг Гудвін, покидаючи Чарівну країну.

За безліч корисних порад Страшило нагородив ворону орденом, яким вона дуже пишалася, вважаючи себе після цього найголовнішим птахом держави — королевою ворон.

Минуло трохи часу, і останній гонець естафети — рогатий жайвір, його так називали за дві видовжені, як вушка, чорні пір'їни, — долетів до брами Смарагдового міста.

ВАЖЛИВЕ РІШЕННЯ

Фарамант, який стояв біля брами, не встигав видавати зелені окуляри, та й залишалося їх небагато, хоч він і припас декілька кошиків, — стільки було бажаючих потрапити до Смарагдового міста.

Перші звістки про незвичайні події, що сталися в горах, приніс гінець, який працював з Урфіном Джюсом. Потім прилетів жайвір.

І вже дещо пізніше причвалали втомлені Жувани. На той час з'явилися жителі з усіх кінців Чарівної країни. Всіх пройняла тривога.

Жайвір з чорними пушками передав вороні Кагги-Карр повідомлення мудрого Качі.

Жувани з жахом розповіли про гул у горах і жовтий вогонь. Від хвилювання вони перебивали один одного:

— Була червона куля!

— Та ні, начебто метеор!

— Не метеор, він гудів!

Вислухавши всіх, стривожена Кагги-Карр негайно рушила до Страшила. Вона розшукала Правителя в Тронній залі Смарагдового палацу, яка тепер називалася бібліотекою.

Бібліотека була заслугою Страшила. Ще від Еллі він чув, що є таке місце, де зберігають і читають книжки. Страшило виявив трохи книжок у коморі Гудвіна за Тронною залою серед фантастичних птахів, риб, звірів Морської Діви та інших чудовиськ, якими користувався Великий Обманщик під час своїх перевтілень. Кілька книжок знайшлося в будиночку-фургоні Еллі. Звичайно, книжок було недостатньо для справжньої бібліотеки, всі вони помістилися на двох полицях, які Страшило сам прибив цвяхами до стіни.

Ллє тут виручили гноми. Вони притягли сюди свої багатотомні літописи, які заповнили всі полиці в коморі за Тронною залою. Книжки в Чарівній країні виявилися справжніми скарбами.

Мала кількість компенсувалася тією захопленістю, з якою Правитель Смарагдового міста читав.

Найцікавішим серед знайдених скарбів був "Енциклопедичний словник". Там стільки всього написано про речі, які оточують жителів Чарівної країни, і про всяку всячину, в тому числі про такі штуки, яких Страшило ніколи не бачив, наприклад, автобус, маяк, театр.

Правитель годинами займався самоосвітою. Часу він мав удосталь, адже йому не треба було їсти, пити й спати. Саме ці заняття у Великому світі завдають людям чималий клопіт.

Мозок з висівок, змішаних з голками й шпильками, служив своєму господареві вірою і правдою вже багато років. Він підказав йому багато вдалих думок і вчинків, за що піддані дали йому титул Тричі Премудрого.

Відтоді як Тричі Премудрому потрапив до рук "Енциклопедичний словник", розумна голова Страшила зробилася справжньою скарбничкою всіляких знань і він з гордістю називав себе "ен-ци-кло-не-дис-том". Він мав слабкість запам'ятовувати довгі вчені слова і при нагоді вимовляв їх для більшої солідності по складах.

Хто ж, як не Страшило, повинен дати відповідь-пояснення щодо подій такої загадкової ночі?

Вислухавши повідомлення ворони, Страшило дуже розхвилювався й негайно, просто в бібліотеці, вирішив скликати військову Раду. Крім Правителя, до неї входили Довгобородий Солдат Дін Гіор, за воєнного стану фельдмаршал, Вартовий Брами Фарамант, Залізний Рицар Тіл-лі-Віллі, начальник зв'язку Кагги-Карр. На раді був присутній також правитель Фіолетової країни Залізний Дроворуб, котрий тієї пори гостював у свого приятеля.

Тіллі-Віллі, хоч і міг протиснутися всередину приміщення, вважав за краще сидіти на землі біля палацу; головою він сягав прочиненого вікна другого поверху.

Залізному Рицареві сповнилося лише кілька років: по суті, ще дитина. Але дивовижні створіння Чарівної Країни розвиваються набагато швидше. Тому Тіллі-Віллі не поступився б кмітливістю будь-кому з другокласників. У техніці він розбирався не гірше, ніж сам Лестар —

видатний майстер Чарівної держави. Малюк Тіллі-Віллі так добре пам'ятав свого творця моряка Чарлі, що постійно сумував за ним. І радий був найменшій пагоді поговорити про моряка: йому ставало легше — ніби він побачився в татусем Чарлі.

Правду кажучи, одноногий моряк, готуючи Тіллі-Віллі до боротьби з чаклункою Арахною, створив чудовисько. Він зробив Залізному Рицареві надзвичайно люту фізіономію, як у божка з острова Куру-Кусу. Проте хоча у велетня й стирчали страшні ікла, а очі були зовсім косими, усміхався він приязно, поглядав зовсім не вороже. Гігант мав добре серце, і його ніхто не боявся.

Він забавляв маленьких дітей, носив їх на плечах, а вони верещали од захвату. Діти любили Тіллі-Віллі і тому не звертали уваги на його величезні білі ікла, як не ввертають уваги на якісь вади у рідних, друзів — у тих, хто дорогий, близький.

Тіллі-Віллі лагідно дивився на членів Ради через розчинене вікно. Найбільше лякала всіх звістка про загибель пташок від одного-єдиного вогненного променя, що безшумно вилітав з продовгуватого ліхтаря. Це був незрозумілий промінь, вони такого не знали.

— З тим, хто володіє такою жахливою зброєю, треба бути дуже і дуже обережним, — сказав Страшило.

— Однак, що ж трапилося? — запитав Дроворуб. — Звідки взялися ці люди?

— Жовтий вогонь реве, — підказала Кагги-Карр.

— Заждіть, заждіть, — замахав руками Правитель. Він розкрив свій улюблений словник. — "Метеор, куля, вогонь, гуркіт, грім…" — читав він слова, гортаючи сторінки.

— Можливо, вони прилетіли випадково, як будиночок.

— Еллі? Їх просто приніс ураган? — висловив припущення Залізний Дроворуб.

— "Ураган, будинок", — читав Страшило далі. Він зазирнув у слова "вулкан" і "землетрус". — Ні, — похитав Страшило головою, — не підходить.

— Слід було б зблизька оглянути цю машину, але обережно, — вголос подумав Вартовий Брами.

— Саме це я і хочу зробити, — поважно сказав Страшило, підходячи до чарівного телевізора, подарованого феєю Стеллою. — Гадаю, цей ящик нам знадобиться зараз найбільше.

Телевізор стояв у Тронній залі на спеціальному столику, а поряд з ним праворуч і ліворуч висіли полиці з книжками.

— Бірелля-турелля, буридакль-фуридакль, край неба палає, трава зеленіє, — промовив Страшило, пригадуючи магічні слова, — ящик, ящик, будь добренький, покажи нам, що відбувається біля замку Гуррікапа.

Екран засвітився. Перед враженими глядачами з'явилися Прибульці достоту такі ж на вигляд, як передавав жайвір. Вони походжали з пихатим виразом і різкими голосами віддавали накази покірно схиленим перед ними людям з приємними рисами обличчя. Присутні в залі хотіли послухати розмову Прибульців, але їхня мова була незрозумілою. Страшило та його друзі помітили на екрані пістряву сітку. Придивившись уважно, вони розгледіли під сіткою темне громаддя а круглими дверима збоку; до них приставлялася довга драбина.

— Як усе ж таки потрапило це громаддя до нашої країни? — поцікавився Фарамант.

— Дайте мені подумати, — попросив Страшило, — і я розв'яжу цю загадку.

Страшило почав думати, від напруження а його голови знову вилізали голки й шпильки. До мудрого Правителя в такі моменти приходила надзвичайна ясність думки. Після довгих роздумів Страшило сказав:

— Незрозумілий предмет не віз, не має коліс. Він не човен, оскільки біля замку Гуррікапа немає річки. Це не метеор. Він літає, але не гуде. Гадаю, що це летючий корабель. На ньому і з'явилися сюди ці дивовижні люди!

— Слава Премудрому Страшилі, клянуся ураганами південних морів! — сказав Тіллі-Віллі зовсім неголосно, але і цього було досить, щоб затремтіли шибки в залах палацу. Ніхто не здивувався, почувши з вуст залізного малюка морську приповідку, незвичну для чарівних країв. Справа в тому, що Тіллі-Віллі ніколи не бачив моря, але він наслухався моряцьких примовок від свого творця моряка ще тоді, коли одноногий Чарлі майстрував чудовисько. Примовки міцно засіли у величезній голові Тіллі-Віллі, і він дуже часто їх вживав.

— Клянуся чаклунами і відьмами! Мачти і вітрила! Вітер і хвилі! Втопи мене під час першого ж шторму! Вбий мене грім! — раз у раз вилітало з вуст велетня.

— А ось звідки Прибульці прилетіли, — вів далі Страшило, — я не знаю. Тільки не з Канзасу. Якби у Канзасі водилися такі люди, нам розповіла б про них Еллі.

— Треба провести ретельну розвідку, — сказала ворона, — і тоді ми вирішимо, що робити.

— Розвідка пов'язана з небезпекою, — сказав Залізний Дроворуб. — Прибульці обережні, недаремно вони вбивають безневинних пташок.

— Розвідники повинні бути розумними, спостережливими і цілком непомітними для ворога, — підтвердив Страшило.

— Я не знаю нікого, хто у розвідці був би ліпший за гномів, — мовила Кагги-Карр.

Страшило ще раз поцінував розум ворони. І всі з ним погодилися.

— А тепер необхідно сповістити гномів, я негайно лечу до печери. — На останньому слові Кагги-Карр запнулася, бо знову задрижали шибки.

— Тисячу чортів! — заговорив Тіллі-Віллі. — Ми зробимо ось як: я піду до крихітних гномів, візьму їх скільки треба і доставлю куди належить. На це мені потрібно зовсім небагато часу, клянуся рифами Куру-Кусу та якорем!

Пропозицію велетня члени Ради прийняли без обговорення: важко було придумати щось краще. Тіллі-Віллі міг крокувати зі швидкістю сорок миль на годину. До того ж, він, як і Страшило та Залізний Дроворуб, не відчував потреби ні у відпочинку, ні в сні, а отже, міг рухатися без перерви. Лаштування в дорогу зайняло небагато часу: Тіллі-Віллі взяв з собою кошик з м'яким мохом; про всяк випадок йому ретельно змастили суглоби — на це пішла бочка машинного масла. І ось уже Залізний Рицар простує дорогою, викладеною жовтою цеглою.

ОБРАЗА УРФІНА

Свято Частування цього разу відмінили, враховуючи надзвичайність подій. Відтоді як Прибульці оселилися у Чарівній країні, звичне щасливе життя її мешканців відразу порушилось. Мигуни стали погано спати — вони так часто мигали, що очі не злипалися перед сном.

Жувани перестали їсти — вони постійно жували і забували ковтати їжу. Яке вже тут свято Частування! Всім було не до нього. Урфіна це, звичайно, страшенно образило, він думав — усі забули про Джюса.

Він побіг додому, щоб звідти глянути, хто так страхітливо реве в горах. Зачаївшись у темноті, він розгледів корабель інопланетян, схожий на величезний будинок з круглими вікнами. А потім він знову повернувся до своїх невеселих дум.

— Варто було прилетіти якимсь людиськам з іншої планети, — міркував знаменитий городник, — як Урфін уже нікому не потрібний. Ото візьму і сам з'їм усі фрукти. Давай сюди диво-страву диню-фінік, — звернувся він до Гуамоко, — нехай вони собі там хоч і воюють, а ми з тобою побенкетуємо.

Мудрий пугач прикотив диню-фінік, яка була майже вп'ятеро більша від нього самого. Урфін виніс з хати стола, ледь підняв на нього казковий фрукт.

Поки Джюс розрізав диню великим ножем, з неї апетитними краплями стікав ароматний сік, а в Гуамоко аж слинка потекла.

Сівши за стіл, вони жадібно накинулися на соковиту солодку м'якоть.

— Цього року ти, господарю, попрацював на славу, — похвалив пугач Урфіна, коли вони впоралися з динею. — Такої я ще не їв.

Урфін Джюс нічого не відповів. Залізши під ковдру, він одразу заснув. Що тільки йому не снилося: і як полчища Прибульців наступають звідусіль на його хату з городом, простягають до нього свої руки-щупальці і кричать:

"Де тут Урфін, ми хочемо свята Частування!"

Щоб не віддавати плоди інопланетянам, Джюс починає уминати дині одну за одною, а вірний Гуамоколатокікт прикочує дедалі нові і нові. Урфін уже так наївся, що не може поворухнутися. Тоді пугач нарізає диню сам і засовує йому шматочки в рот.

"Я ж лусну!" — кричить Урфін і прокидається.

Джюс вибіг у двір — там усе спокійно: ніяких інопланетян нема, на столі лежать рештки недоїденої диво-дині. Гуамоко сидить на столі поряд зі шкірками від дині. Одне око в нього вже прокинулося. Побачивши свого господаря, він удав, що спить. Урфін завжди примушував його щось робити кожного ранку: то видзьобувати гусениць, то відганяти птахів від городу. Але в цей час знаменитому городнику було не до пугача. Джюс привів до ладу свою тачку, щось полагодив, щось помив, навантажив її фруктами.

— Гем, Гуамоко, досить прикидатися! — буркнув він до пугача. — Я ж бачив, що в тебе око було розплющене.

— Це нічого не означає, — відповів пугач. — Я сплю.

— Ну як хочеш, тоді я піду сам. — І Урфін покотив тачку.

— Марно стараєшся, господарю, свята на честь твоїх фруктів все одно не буде. Не той час! — пропугукав Гуамоко услід, як це вміють робити пугачі, не розплющуючи очей.

Урфін знав, куди йти, — всім жителям Чарівної країни від півночі до півдня і від заходу до сходу було відомо, що Прибульці поселилися в замку Гуррікапа.

ГНОМИ-РОЗВІДНИКИ

День спливав за днем, і арзаки втратили їм лік. Вони працювали не покладаючи рук і давно вимірювали час кількістю викладених цеглин, глибиною викопаних колодязів, числом зрубаних дерев.

Від ранку до вечора Ільсор керував роботами, встигаючи між справами обслуговувати ще й генерала.

Вже спорудили ремонтні майстерні, закінчували монтаж станції контролю за погодними умовами і складання літальних машин.

Невеликі, але швидкі вертольоти повинні були пересуватися ночами. Завдяки новій безшумній конструкції вони видавали в польоті сухий скрекіт, який буває лише під час змахів крил. Хто зверне в темряві увагу на крилаті неясні силуети, що скрекочуть у небі серед легких хмар? Вірогідніше, їх сприймуть за нічних птахів, що вилетіли на полювання.

Інколи за ходом робіт спостерігав сам Баан-Ну. Тоді Ільсор нечутно, мов тінь, простував за своїм паном: вчасно подавав записну книжку, олівця, шанобливо доповідав про стан справ, давав пояснення про деякі відступи від початкових планів. Так, за задумом Ільсора готували елітні майданчики для вертольотів. Це були зовсім прості й надійні споруди. Навіть не споруди. Звичайнісінькі круглі галявинки в лісі в вирубаними під корінь деревами. Посередині галявинки стояв вертоліт. Над ним натягували напівпрозору маскувальну плівку — на вигляд велику кольорову фотографію того місця, на якому вирубали дерева та кущі й будували майданчик. Плівка колихалася від найменшого подиху вітру, ще більше підсилюючи схожість зображення з живим лісом. Будь-якої

миті вона легко складалася, розкриваючи вертоліт, досить було смикнути за шнур.

Маскувальна плівка захищала вертоліт від палючих променів сонця, а на випадок негоди могла б захистити і від дощу. Поряд в кожною злітною поляною стояв намет для пілотів, де вони могли випити склянку чаю між польотами.

Баан-Ну був задоволений Ільсором. Робота під керівництвом найрозумнішого і найслухнянішого арзака — в розпалі.

Менвіти, крім нагляду за арзаками, мали ще інші справи. Кожен ранок у них починався із зарядки. Вони бігали, стрибали, крутилися на турніках, гасали за м'ячем по галявинках, витоптуючи ніжну, шовковисту траву країни Гуррікапа та її чарівні квіти: білі, рожеві, голубі. Вони любили рівні змагання і влаштовували їх навіть тут, готуючись до війни із землянами. Одним з видів змагань, найулюбленішим, був для інопланетян конкурс м'язів. На ньому перемагали найтренованіші; хто мав найсильніші м'язи (які перекочувалися під шкірою, як кулі) і хто вмів керувати ними краще за інших.

Баан-Ну здебільшого проводив свій час у замку. Ремонт покинутого житла Гуррікапа завершувався. Вже були готові покої генерала з окремим кабінетом та кімнати Прибульців. Для обігріву спорудили каміни, тепер температура вночі в залах палацу підтримувалася така ж, як у будинках Рамерії, і менвіти не мерзли.

Генерал усамітнився в кабінеті зі своїм нерозлучним червоним портфелем.

"Отже, йду далі наміченим тобою курсом, о великий Гван-Ло, — цими словами Баан-Ну щоразу продовжував свою улюблену працю — історичну книгу "Завоювання Белліори". — Вже багато днів підряд

Белліора мав щастя приймати найкращих представників Рамерії на чолі з найдостойнішим генералом Баан-Ну".

Генерал аж спітнів від напруги, виписуючи такі чудові слова. Перечитавши останній рядок, він випрямився і прибрав позу найдостойнішого: підперши підборіддя рукою, звів очі до неба. Витерши чоло носовою хустинкою з найтонших мережив, Баан-Ну знову взяв ручку і приступив до найголовнішого: розповіді про те, як він завоював планету. Тут він не забув похвалити природу Землі.

"Духмяний квітучий сад, — розписував він, — такий райський куточок, про який тільки доводиться мріяти".

Після цього перейшов до жахів. Він, бачте, ніколи й уявити не міг таких дрімучих лісів.

"Підкорення Белліори доводиться починати з її первісних хащ. Диких звірів тут видимо-невидимо, вони ревуть, трублять, нявчать і гавкають, — захлинаючись од власної фантазії, писав Баан-Ну. — То справжня симфонія ґвалту по ночах. А їхні очі? Полчища зелених вогнів, які горять яскравіше од смарагдів на баштах дивовижного міста. Такі смарагди тільки наші діти малюють на картинках".

Баан-Ну сам вигадував різних страховищ з іклами й копитами та описував жорстокі поєдинки, в яких завжди перемагав.

Про гармати, військові кораблі, укріплення, які він бачив із зорельота, генерал мовчав, розуміючи: якщо написати про них, то йому неодмінно доведеться звітувати про воєнні операції, які він проводить, і тут уже треба розповідати правду, а не вигадувати.

Про жителів країни Гуррікапа генерал теж нічого не вказав, крім того, що їх охороняють велетні. Битву з одним велетнем, житло якого менвіти захопили, Баан-Ну тільки почав описувати. Він устиг розповісти,

які в цього велетня каструлі (майже як басейн), які шафи (як п'ятиповерховий будинок), як хтось безцеремонно вихопив і його рук аркушик з описом такої великої історичної події і зник у відчиненому вікні. Генерал настільки був вражений крадіжкою, що ледь устиг помітити чорне оперення птаха. Та ще в нього перед очима зблиснули алмазні кільця, він готовий був поклястися, що бачив їх на лапах птаха. Але він не мав достатньої певності. Навіть не спромігся узяти променевий пістолет з шухляди стола. Витягши з портфеля чистий аркуш паперу, він швидко зачеркав ручкою, описуючи свій поєдинок зі страшним птахом-драконом, в якого на лапах блищали кільця з алмазами.

Маленький епізод з птахом не зіпсував урочистого настрою, який проймав Баан-Ну. Ніби генерал уже всього досяг на Белліорі і всіх підкорив. Чималу роль тут зіграла непомірна фантазія Баан-Ну. Нова планета подобалася йому дедалі більше, рукопис розбухав, тому в його очах так і палахкотів вогонь самовпевненості. Менвіт не міг його приховати навіть тоді, коли в кабінеті з'являвся Ільсор з лимонадом чи кавою на таці. Генерал дедалі поблажливіше поплескував слугу по плечу і вкотре запитував:

— Ну що, Ільсоре, здорово ми зробили, що сіли на Белліору?

А той слухняно відповідав:

— Моя думка — це думка мого пана. — І кланявся для більшої переконливості.

— Так, так, Ільсоре, я знаю, — посміхався Баан-Ну, — ти найвірніший слуга.

Вождь арзаків знову і знову кланявся, аби приховати усмішку.

Ільсор теж постійно думав, але не про славу рамерійського генерала. Не раз робив він вилазки за межі Ранавіра, щойно Баан-Ну засинав безтурботним сном переможця, а переможці засинають рано.

Ільсор добрався якось до селища рудокопів. Він тихенько підійшов до найближчого будиночка і став під вікном. Він почув верещання ткацького верстата, подібне до музики; потім побачив самого ткача — кремезного, рухливого, впевненого в собі старого чоловіка. Ткач підійшов до маленької сивої жінки, очевидно, дружини. Подав їй порожню каструльку. Заговорив, мабуть, про вечерю. Він, напевно, любив свій верстат, але й про їжу не забував. Арзак дуже уважно прислухався до розмови старих людей.

— Звари-но мені, Ельвіно, курчатко, — попросив ткач, — у тебе ж їх так багато розвелося.

— Рано ще, — відповіла Ельвіна, — вони не підросли. Якби Ільсор міг зрозуміти з їхніх розмов хоча б щось!

Він чув слова, які здавалися йому таким же бурмотінням, як птахам розмова Прибульців. Вождь арзаків зрозумів, який величезний простір лежить між ним і землянами. Як сказати, коли не знаєш мови?

Ільсор зробив вилазку в інший бік, ближче до Кругосвітніх гір, і набрів на житло Урфіна. І цього разу він не розібрав жодного слова в мові землянина, який розмовляв з пугачем. Але він зробив відкриття, яке здивувало його. Землянин і пугач розмовляли один з одним!

— Вчений птах?! — здивувався вождь арзаків. — Але не схоже, щоб він просто повторював завчені слова. Він думає!

Тіллі-Віллі швидко, як і обіцяв, прибув до печери гномів, котрі після загибелі чаклунки Арахни стали вільними людьми Чарівного краю.

Єдиним і приємним їхнім обов'язком, за розпорядженням Страшила, було вести літопис.

Залізний Рицар якнайзручніше, на весь свій зріст, розлігся на землі. Він хоча і був важким, але його пружини, налаштовані моряком Чарлі і майстрами Мигунами, працювали справно. Тіллі-Віллі легко і вільно опускався і вставав, при цьому навіть скрипу не було чутно.

Найтихішим голосом, на який він тільки був здатний, Рицар покликав старійшину літописців:

— Гей, Кастальо! Друже старійшино! Грім і блискавиця! Гноми! Виходьте з печери. Мені треба, проковтни мене акула, з вами поговорити!

Гноми не примусили себе ждати. Вони юрмами оточили велетня, очі його перекочувалися туди-сюди.

— Від вас чекають важливої послуги в Смарагдовому місті, — сказав Тіллі-Віллі гномам. — Страшило вважає вас найкращими розвідниками. Ви повинні з'ясувати всю правду про Прибульців.

— Побажання Страшила Мудрого для нас все одно що наказ, — відгукнувся Кастальо. — Але ми підемо з доброї волі. Чи можна стояти осторонь, коли Смарагдовому місту загрожує біда?

Мить — і маленькі чоловічки зібралися. Брати з собою рюкзаки з одягом і пастки для лову кроликів вони не стали — нащо, не в похід же рушали, а на особливе завдання. Можна було потерпіти з усім, що заважало розвідці. Одяг вони пратимуть в ручаях, а харчуватися гноми і в мирний час любили горіхами та ягодами. А ось щітки зубні і мило розвідники все-таки засунули в кишені, дуже вони вже любили вмиватися. Головне ж — вони не забули надіти сірі плащі з капюшонами. Коли гном загортався з ніг до голови в такий плащ і лежав, схожий на

клубок, десь в ямі чи стояв на дорозі стовпчиком, його майже неможливо було відрізнити від сірого каменя, яких багато розкидано в дібровах Чарівної країни. Недарма Кастальо любив повторювати:

— Ми неперевершені майстри маскування. До кошика з м'якою підстилкою з моху залізло кількасот гномів — стільки, скільки вмістилося. Команду над ними взяв, як завжди, Кастальо.

Довгоногий рицар відмахав велику відстань, доставив найзіркіше військо в ліс перед покинутим замком. Гноми розбрелися навсібіч і невдовзі в різних місцях проникли на територію інопланетян.

Ніхто з Прибульців не здогадувався, але що б не робили арзаки, яких підганяли менвіти, — будували злітні майданчики для вертольотів, копали колодязь чи готували їжу, — скрізь за ними спостерігали уважні очі-намистинки. Гноми визирали з кущів, із-за каменів, вилізали на різне устаткування, вивантажене з "Діавони". Знайшлися сміливці на чолі з Кастальо, які пробралися навіть у космічний корабель і оглянули його будову, хоча нічого в ній не зрозуміли.

"Шерх-шерх!" — чулося часом у таборі Прибульців, але навіть найприскіпливіший спостерігач-менвіт подумав би, що це якась комаха крилами прошерхотіла чи проповзла, а більше нічого і не спало б на думку.

Гноми акуратним почерком заносили свої спостереження на крихітні клаптики паперу, й олівці в них були малесенькі.

Донесення гномів були дуже зручні для птахів, які негайно доставляли їх до Смарагдового міста. Кастальо вгортав паперові клаптики в трубки й прикріпляв травинками до лан посильних: пересмішника, омелюха, золотого дятла. Але розібрати їх було б неможливо, якби не винахідливість майстра Лестара та ще Ружеро, котрі придумали й склали мікроскоп з кількох збільшувальних скелець

та кількох крапель води. Страшило навіть за найбільшого напруження, коли голки вилазять з його голови і стовбурчаться, як в їжака, нізащо не прочитав би тих донесень.

Тіллі-Віллі знайшов у глухому лісі на значній відстані від замку затишне місце, де і ховався від чужого ока. То був павільйон, споруджений за прадавніх часів Гуррікапом, де велетень відпочивав під час прогулянок. Тіллі-Віллі теж, приносячи депеші Страшила, розміщався в павільйоні й уважно стежив за дорогою, аби його випадково не виявив який-небудь приблудлий інопланетянин. У крайньому випадку Рицар повинен був узяти Прибульця в полон: зв'язати й доставити до Смарагдового міста. Накази за Правителя як і раніше, писали фельдмаршал або Вартовий Брами. Страшило читав добре, однак мистецтвом письма він ніяк не міг оволодіти, — так трапляється інколи в Чарівній країні.

Страшило та його другі були в курсі всього, що відбувалося в замку Гуррікапа, але вони не розгадали, чого це інопланетяни прибули до їхнього віддаленого краю. Багато разів, сидячи біля чарівного телевізора, Страшило з Дроворубом якнайуважніше вдивлялися в чужинців, але нічого не могли вбагнути.

Гноми тим часом повсюди ходили за Прибульцями. В розмовах інопланетян особливо часто повторювалися два слова: "менвіти" й "арзаки". Небагато часу знадобилося проникливому Кастальо, як він уже здогадався; "менвітами" називалися пани, "арзаками" — раби. Часте виринало також слово "Рамерія", причому той, хто вимовляв його, дивився, як правило, вгору, кудись на небо. Кастальо пробував простежити за поглядом інопланетянина, теж дивився вгору, а оскільки це траплялося і вночі, він не один раз бачив перед собою Місяць. Ось чому старійшина гномів вирішив, що мовою Прибульців Рамерією зветься Місяць, — звідти вони, на думку Кастальо, прилетіли на Землю.

ВИКРАДЕННЯ МЕНТАХО

Був час, коли глибоко під Чарівною країною у велетенській Печері жили люди. Їх називали рудокопами, бо вони добували в шахтах метали й коштовні камені. Але їх ще називали підземними за те, що вони і жили, і працювали під землею.

Багато століть підземні рудокопи трудилися в поті чола і все-таки бідували. Тому що ними правили семеро королів-ледарів, які самі нічого не робили, а жити любили розкішно, й не тільки самі: привчали до бездіяльного життя цілу армію слуг.

На щастя рудокопів, у Печері одного разу з'явилися Еллі та її троюрідний брат Фред, які заблукали під час прогулянки в горах і були занесені до рудокопів підземною річкою.

Ось тоді і скінчилася влада сімох королів. Мудрий Страшило придумав вдалий трюк: намовив рудокопів напоїти володарів Сонною водою. Королі прокинулися малюками, які нічого не знають; їм навіяли, що вони раніше вели скромне життя трудівників! один був ткачем, другий — ковалем, третій — хліборобом...

Рудокопи залишили Печеру і збудували селища по сусідству з Жуванами під жарким сонцем Чарівної країни. Вони зайнялися, як і інші жителі країни Гуррікапа, землеробством, і тільки бригади робітників почергово спускалися під землю добувати мідь, залізо та інші метали, без яких не обійтися в жодній державі.

Ментахо був колись найчванливішим підземним королем, він дуже пишався своїм високим походженням. Колишній король, а тепер ткач, і його дружина Ельвіна жили в скромній чистій хатині на околиці селища рудокопів, до якого дуже звикли. Саме їх і бачив Ільсор під час свого розвідувального походу.

Вдень Ментахо сидів за ткацьким верстатом; якщо не сидів, то дуже нудьгував без його співу і завжди примовляв: "Нема нічого кращого за

працю ткача", а ввечері виходив погомоніти з сусідами. Ельвіна поралася по господарству і на городі, розводила курей і качок. Вони були повністю задоволені долею і зовсім забули, що колись носили королівське вбрання та повелівали сої ними людей.

Одного ранку Ментахо та Ельвіна спокійно снідали, як раптом двері їхньої хатини розчинились і до кімнати, зігнувшись навпіл (бо надто високий), протиснувся незнайомець у шкіряному комбінезоні. Він глянув на них владним поглядом, якому Ментахо з Ельвіною не змогли протистояти. Вони підвели очі на незнайомця та так і дивилися, не відриваючись, сторопівши від жаху. Навіть закричати не могли.

Зайшлий, це був Мон-Со, однією рукою згріб Ментахо, а ткач був аж ніяк не маленького зросту; Ельвіну, мов пір'їнку, підхопив другою і, підштовхуючи, вивів їх на вулицю. Перед ґанком ткач та його дружина побачили якусь дивну машину, але її не вдалося розгледіти. Викрадач заштовхнув старих у кабіну, зачинив дверцята, і машина знялася вгору. Ельвіна перелякалася. Ментахо теж хвилювався, невідомість лякала його.

Минуло небагато часу, і Ментахо почав дещо розуміти. Він не раз літав на драконах, і тепер те, що відбувалося з ним та Ельвіною, було схоже на політ.

— Не бійся, стара, — сказав Ментахо. — Ця штука, цей звір, що нас несе, начебто подібний до дракона. Його власник навряд чи вчинить нам щось лихе. Нащо йому робити це в небі? Нас узяли в полон. Хоча я не можу зрозуміти, навіщо ми їм знадобилися.

Слова чоловіка трохи заспокоїли Ельвіну. Жінка навіть крадькома глянула у вікно на поля й ліси, що ледь виднілися внизу.

Летіли годину чи більше, поки вертоліт, якого вів Мон-Со, не опинився на Рапавірі. Машина плавно опустилася, і Ментахо побачив

замок. Звичайно, це могло бути тільки житло Гуррікапа, де поселилися Прибульці. Ментахо і Ельвіну провели до кабінету інопланетного генерала.

Промінь сонця, що проникав крізь рожеві шибки вікон, освітлював стрункy фігуру менвіта, золоте і срібне шиття орденів. Можливо, тому інопланетянин здавався Ментахо й Ельвіні таким сяючим, світилося його обличчя, волосся, борода.

— Операція пройшла успішно, мій генерале, — доповів пілот.

— Добре, Мон-Со, підведіть їх ближче.

Баан-Ну, здавалося, був збитий з пантелику, коли полонені наблизилися. В нього навіть виникла підозра, що до нього привели не захоплених белліорців, а переодягнутих арзаків, — вони тільки кольором шкіри відрізнялися, а так були схожі, немов брати.

Помилка виключалася, операцію виконував вірний Мон-Со. Однак вражаюча схожість белліорців та арзаків спантеличила генерала.

Ментахо відчував на собі пильний погляд Баан-Ну, але глянути на нього чогось не наважувався. Він знав: небезпеці треба дивитися у вічі, лише тоді вона меншав. І, поборовши себе, він підвів голову, Ментахо помилився, бо найстрашнішим виявилось дивитися у вічі. Ткач уже не міг одвести свого погляду від обличчя генерала. Якась таємна сила сковувала його, і він невідривно дивився у вічі інопланетянину, немов чекаючи наказу, якому готовий був підкоритися.

"Що це зі мною? — думав Ментахо. — Чого це я таким незвичним став? Уже ніби і не бачу нічого, не чую, безвільний якийсь. Я наче сплю. — І він насправді позіхнув. — Так не можна, так не можна", — наказував собі Ментахо, з останніх сил долаючи сон.

Менвіт же не збирався повелівати, він просто задумався, і його очі випадково зупинилися на обличчі Ментахо. Генерал і далі розмірковував про дивовижну схожість між арзаками і полоненими. Чи не перебралися колись у далекі часи їхні предки з однієї планети на іншу?

"Треба переходити до дій, — наказав собі Баан-Ну. — Треба негайно підкоряти землян. Інакше арзаки побачать у них родичів і можуть стати на їхній бік. Зрештою, цього не може бути. Вони слухняні раби". Від досади генерал усе ж спохмурнів. Він холодно наказав Мон-Со вивести полонених. Ментахо й Ельвіну зачинили в приміщенні, схожому на сарай, де лежали частини машин, і там старі просиділи решту ночі без сну, зітхаючи і роздумуючи над долею, яка їм випала. Заснули вони лише під ранок.

ГОВОРИЛЬНА МАШИНА

Прокинувся Ментахо в маленькій затишній кімнаті. Там усе було підготовлено для зручного життя: стояли два ліжка, посередині стіл і кілька стільців, невеличка шафа з посудом, і все. Ні, не все. Обернувшись, Ментахо побачив у кутку якийсь дивовижний предмет, блискучий, мов маленький рояль; з нього долинав незрозумілий шерхіт і легке попискування. Ткач довго не роздумував, йому хотілося їсти, тим паче, що на столі був ситний сніданок.

Полонені поспішили до їжі. Сідаючи за стіл, Ельвіна не стрималася, запитала:

— Де це ми, Господи?

— Де це ми, Господи? — повторив хтось.

Ельвіна і Ментахо озирнулись: у кімнаті нікого, крім них, не було.

Снідали мовчки. Поївши, Ментахо відчув себе в чудовому настрої, який у нього завжди наставав після смачної їжі, особливо після пирогів і вбитих вершків, а саме їх сьогодні подали до столу. Він відкинувся на стільці, задоволено сказав:

— Не бійся, стара, ми з тобою ще поживемо!

Раптом машина, подібна до рояля, кліпнула, клацнула, з неї пролунав голос, точнісінько як голос Ментахо:

— Не бійся, стара, ми з тобою ще поживемо!

— Боже мій, та що це таке? — злякано скрикнула Ельвіна.

І машина тонким голосом теж скрикнула:

— Боже мій, та що це таке?

Ментахо задумався, і раптом його осінило.

— Я здогадався: це говорильна машина, — сказав він Ельвіні.

Машина миттю скопіювала його слова. Ментахо підійшов до вікна. Воно було затягнуте тонкою, але міцною металевою сіткою. Жодних сумнівів — вони полонені.

А машина, клацнувши і тричі кліпнувши, заговорила на різні голоси:

— Не бійся, стара, я здогадався, що це таке. Ми з тобою ще поживемо, говорильна машина… Господи, де…

Машина будувала фрази мовою землян, користуючись почутими словами і переставляючи їх так і сяк, мов дитячі кубики на підлозі. В деяких фразах не було жодного ладу, інші виходили осмисленими.

Колишній король і його дружина здогадалися, навіщо їх викрали. Прибульці з їхньою допомогою хочуть вивчити мову землян. Кмітливому Ментахо стало не по собі. Якщо вже чужинцям знадобилася мова жителів Чарівної країни, значить, вони збираються поселитися тут надовго. Ментахо згадав погляд Головного Прибульця, до якого їх з Ельвіною приводили. В ткача мурашки пробігли по шкірі. Від такого погляду нікуди не дінешся.

"Спробую я не дивитися йому в очі, — вирішив Ментахо. — Повинен же я роздивитися, розібратися у всьому, не будь я Ментахо".

— Мене не проведеш, — сказав колишній король уголос.

— Мене не проведеш, — знову повторився його голос.

— Ти чого дражнишся? — не витерпів Ментахо.

— Ти чого дражнишся? — відгукнулася машина.

— Гаразд, і з тобою впораємося, — махнув рукою Ментахо.

Машина пробурчала те саме, і знову запала мовчанка.

Говорильна машина мала в запасі дуже мало слів землян, і вона чекала, коли полонені заговорять знову. Ментахо не хотілося робити послугу своїм викрадачам, він би охоче мовчав весь час, але йому мимоволі доводилось розмовляти з дружиною. Інопланетяни хитро зробили, викравши подружжя.

Не тільки говорильна машина ждала. Ждав повідомлень про полонених генерал Баан-Ну. Він, як завжди, був зайнятий улюбленою справою — писав історичну книгу "Завоювання Белліори".

"Отже, розповідаю далі, — почав генерал нову сторінку. — Відтоді, як мене відвідав дракон..." Тут Баан-Ну задумався. Цього разу вісті про роботу говорильної машини з полоненими хвилювали його сильніше, ніж власна фантазія. Але вона стала б невичерпною, якби генерал знав, що він недалекий від істини: в країні Гуррікапа водилися справжні дракони.

Машина жадібно ковтала слова землян, надвечір їх запас досяг кількох сотень. Та ось в її роботі з'явилося щось нове. Вона стала розгадувати зміст деяких слів: говорила, наприклад, слово "хліб", а вслід за ним чулося — "нобар", після слова "вода" говорилося "ессор". Ментахо слухав і мимоволі запам'ятовував.

— Значить, хліб — нобар, — бурмотів він, — а вода — ессор.

Пам'ять ткача збагачувалася дедалі новими словами мепвітської мови. І він зрозумів, що стає перекладачем.

— О ні, Прибульцям не служитиму! — опирався він, а сам далі запам'ятовував слова. — А якщо я стукну по цій говорильні? — Ментахо перевернув стіл ніжками вгору, збираючись кинути його на машину. Однак колишній король вчасно опам'ятався. Він як-не-як полонений Прибульців. Коли не підкориться, що воші надумають тоді? Найбільше Ментахо боявся за Ельвіну — адже він ніжно любив свою дружину.

— Гаразд, коли на те пішло, вивчатиму їхню кляту мову! — гнівно вигукнув ткач. — Може, вона мені ще знадобиться.

Клацнув замок, відчинилися двері, і ввійшов чоловік. Він подав прохолодні напої, бутерброди і, показавши на себе, назвався:

— Ільсор.

— Ільсор, — повторила машина в кутку. Якби не дуже бліда шкіра, Ментахо з Ельвіною сприйняли б Ільсора за жителя Чарівної країни: таке ж відкрите обличчя, добрі очі, які викликали довіру.

Ментахо назвав себе й Ельвіну.

А Ільсор прочинив двері, швидко озирнувся і поманив Ментахо за собою. За ним підвелася й Ельвіна, але Ільсор мовчки похитав головою. Головний технік арзаків привів Ментахо в густу діброву на околицях замку і показав на камені, що стирчали рівними стовпчиками.

— Не сумуй, Ментахо, так тримати! — долинув шепіт звідкілясь знизу.

Впізнавши примовку Велетня із-за гір, Ментахо втупився в камені. Один зі стовпчиків, хитнувшись, заворушився, і ткач побачив біля своїх ніг маленького дідуся з довгою білою бородою.

— Я Кастальо, старійшина гномів, — відрекомендувався дідусь. — Приніс тобі вісті від Страшила. На твою долю, Ментахо, випала честь стати очима і вухами землян у країні ворогів.

Вражений Ментахо мовчав.

— Постарайся зрозуміти мову чужинців, — казав далі старійшина. — Ми повинні знати наміри Прибульців.

Ільсор знову поманив Ментахо за собою і відвів його до Ельвіни.

Ткач хотів сказати Ільсорові "дякую", але не знав, як це вимовити по-менвітському. Тоді він показав рукою на тацю з прохолодними напоями і бутербродами і закричав:

— Нобаре! Ессоре!

Того ж дня серед інопланетян поширилася чутка, ніби белліорець-бранець робить серйозні успіхи у вивченні менвітської мови.

ВСТАНОВЛЕННЯ РАДАРІВ

Після зникнення Ментахо та його дружини рудокопи з Жупанами стали на піч зачинятися в своїх житлах на маленькі дерев'яні засуви. Хоч такий захист був не дуже надійний, але почувалися вони все ж спокійніше. Зовсім полохливі жителі, ті, що хотіли бути в повній безпеці, перебралися жити в підземну печеру.

Інопланетяни збагнули, що їхнє перебування в Ранавірі для землян більше не таємниця. Та хіба сховаєшся, коли лісовими околицями бродив не якийсь десяток людей, а екіпаж величезного космічного зорельота! І коли арзаки працювали, то були і спалахи вогню, якого не приховаєш, і стук, і гуркіт, і рокотання, які луною відбивалися в горах, розлягалися навсібіч. Прибульці перестали чаїтися. Скрекотливі вертольоти з'являлися над країною вдень, з них робили зйомки, складали карту.

Немов магніт, притягувало інопланетян Смарагдове місто. Інколи вертоліт подовгу висів над ним, менвіти милувалися його красою: нічого подібного не було на Рамерії.

З Ранавіра вирушали партії геологів, адже вертольоти вимагали палива. Від Кругосвітніх гір, як і раніше, доставляли все нові проби, а Ільсор невдоволено твердив:

— Низька якість. Непридатне.

Баан-Ну він пояснював:

— З кепського не зробиш доброго, мій генерале. Навіщо ризикувати вертольотами? І час ще є — народ миролюбний.

На західних відрогах Кругосвітніх гір геологи виявили дві покинуті шахти і неподалік невеликі кургани з кам'яних порід, добутих з цих шахт. З'ясувати, що добували в шахтах раніше, було неважко. У відпрацьованих породах виявили прозорі зелені крупинки того мінералу, який дав назву прекрасному місту землян.

Про цінну знахідку повідомили Баан-Ну, і треба було бачити, як засяяли його очі, коли він дізнався про існування смарагдових копалень.

До очистки шахт і кріплення склепінь підземних галерей приступили негайно. Два десятки арзаків під наглядом геолога-менвіта вже через два дні добули перші смарагди. Деякі з них були завбільшки як грецький горіх. Генерал боявся вірити такій великій удачі: на Рамерії смарагди цінилися так само, як алмази, і добуті коштовності щезли в його сейфі. Милуючись вечорами їхніми переливами, Баан-Ну думав про незліченні скарби Смарагдового міста. Він не знав, що поряд зі справжніми смарагдами хитромудрий Гудвін умістив просто зелене скло.

— Коли я заберу звідси всі скарби, в Рамерії я стану великим багатієм, — мріяв Баан-Ну, і його очі заблищали.

Ментахо та Ільсор бачилися кожного дня. З'являючись біля дверей кімнати полонених Ільсор, усміхаючись, вітався з ними:

— Теру, меруї!

Від говорильної машини Ментахо вже знав — це означає "добридень, друзі!".

— Теру, теру, — відповідав ткач, — ем ното кароссі! — Що означало: "Добридень, добридень, радий вас бачити!"

Вождь арзаків і колишній король дивилися один на одного зі щирою приязню. Однак розмова все ще не клеїлася. Ільсор передав генералові, що говорильна машина повільно справляється зі своїми обов'язками, і запропонував власні послуги.

— Белліорець, — сказав він, — повинен говорити менвітського мовою без запинки. Мій план такий: потрібні враження. Життя, позбавлене вражень, не спонукає до відвертих розмов.

Баан-Ну схвалив план Ільсора і дозволив йому діяти самостійно. Покірливий слуга з'ясував, чим Ментахо захоплювався. І того ж дня ткач сидів за своїм верстатом. Були задоволені обидва: верстат верещав від радості, і це було схоже на музику, а Ментахо тихо мугикав якусь пісеньку.

Ментахо відразу почав краще засвоювати мову. Він займався ретельно, і машина ставила йому за відповіді "10", "11", "12" — такі були найвищі бали в менвітів.

— Ти маєш рацію, Ільсоре, — казав генерал, — і справді: багато вражень — багато слів.

— А багато слів, — підтакував слуга, — ви ближчі до мети — встановлення свого панування.

— Я знаю ще один спосіб розворушити людей, — упевнено заявив Баан-Ну, — він безвідмовний, він дасть найкращі результати.

Генерал витяг зі шкатулки два прозорих смарагди. В кімнаті полонених він поклав їх перед Ментахо.

— Глянь, сюди, — нетерпляче підсунув Баан-Ну коштовності до ткача.

Машина негайно ж переклала. Ткач глянув.

— Умгу, — сказав він.

Машина мовчала.

— Подобається? — запитав генерал.

— Умгу, — кивнув Ментахо.

Машина не змогла перекласти це "умгу", а ткач більше нічого не говорив. Баан-Ну сидів розгублений. Помітивши нудьгуючий погляд Ментахо, він зрозумів — його камінці не подіяли — і розсердився.

— Що, нецікаво дивитися на смарагди? — запитав він Ментахо.

— Умгу, — знову відповів ткач.

Генерал вирішив, що "умгу" — якесь головне, хоч і неперекладне слово в землян.

Нарешті колишній король вивчив назубок менвітську азбуку, прочитав буквар і почав читати хрестоматію менвітської літератури. Вільно розмовляти мовою Прибульців він а допомогою Ільсора навчився досить швидко, Ільсор керував говорильною машиною, примушуючи її в неймовірною швидкістю запам'ятовувати усе нові і нові слова землян, повідомляти також, як ці слова вимовляються по-менвітському.

Зате Ельвіна потрапила в безнадійно відсталі, жінка не мала ніякого бажання вивчати мову непроханих гостей.

Коли, на думку Баан-Ну, полонений добре засвоїв менвітську мову, а говорильна машина могла безперебійно (так багато в ній містилося інформації) робити переклади, генерал у супроводі Ільсора прибув до кімнати полонених для розмови з Ментахо.

Баан-Ну найперше почав розпитувати бранця про його країну. Ментахо поводився обережно: він уже дістав настанову від Страшила, що й як говорити. Не слід було розповідати, що країна чарівна. Суворо-пресуворо заборонялося згадувати про казкових фей Стеллу і Вілліну. Ні можна було обмовитися, що птахи і звірі розуміють людську мову. Існування Страшила і Дроворуба теж повинно було залишатися таємницею.

— Скажи, Ментахо, як називається країна, де ми перебуваємо? — запитав генерал.

Машина зітхала, кліпала, попискувала, старанно перекладаючи то однією мовою, то другою.

— Гудвінія, пане генерале, — відповів ткач по-менвітському.

— А чому вона так називається? — запитав Баан-Ну.

— За ім'ям Гудвіна, який прославився воєнними подвигами, — сказав не моргнувши Ментахо, але, правда, сказав він своєю мовою, вигадувати чужою йому було ще тяжко.

— Гудвін — король? — запитав генерал.

Одержавши ствердну відповідь, він поцікавився:

— Отже, у вас були війни?

— Та ще які! — похвалився Ментахо. — Армія Гудвіна славиться надзвичайною хоробрістю. Вона здобула перемоги над могутніми державами Гінгемією та Бастиндією.

Ткач лукавив, але користувався справжніми іменами, щоб не заплутатися.

— У вас є гармати? — далі розпитував Головний Прибулець.

— Гармата в нас тільки одна, — чесно признався Ментахо, — зате яка! Одним пострілом може покласти цілу армію дерев'яних солдатів.

— Яких солдатів? — не зрозумів генерал.

Ментахо бовкнув зайве і замовк. Баан-Ну вирішив — говорильна машина зробила неправильний переклад.

Як би там не було, а розмова інопланетянинові подобалася дедалі менше і менше.

— А Гудвін далі править країною? — поцікавився він.

— Ні, пане генерале. Він полетів на Сонце.

— Тобто, як полетів?

— На цьому, на повітряному…

— Кораблі? — запитав генерал.

— Ось-ось, — підтвердив ткач.

Заява про міжпланетну подорож Гудвіна (а саме так зрозумів його політ Баан-Ну) подіяла на генерала гнітюче. Він поморщився, але розпитував далі:

— Скажи, друже Ментахо, хто жив в Ранавірі? — Баан-Ну ненароком назвав ткача "другом", настільки почуте занепокоїло генерала. — Такий величезний замок...

Ментахо здогадався: його запитують про власника ламку. Але він нічого про Гуррікапа не знав. Однак ткач не розгубився.

— А... це так, — невизначено махнув він рукою, — будівник замку Гуррікап.

— У Гудвінії є велетні? — занепокоєно запитав Баан-Ну.

— Куди їм подітися? Є ще, — ніби нічого не сталося, спроквола сказав Ментахо.

Рамерійця раптом пройняв холодний піт, але він, поки не з'ясував подробиці, вів розмову далі.

— Велетні мають своє королівство? — якомога байдуже запитав він.

— Ні, велетні живуть поодинці, — розповідав Ментахо. — Бачте, вони настільки люті, що не можуть ужитися один з одним. Як зустрінуться, так і починають кидати один в одного каміння.

Хоча король Ментахо і перетворився під впливом Сонної води на ткача, характер його по суті не змінився. Брехав він натхненно, до самозабуття, при цьому дивився в очі співрозмовника — довгасті, суворі, здивовано розширені від розповіді ткача. Брехав він по-королівському!

Головний менвіт мовчав, розгубленість підвела його. Він навіть про свій погляд забув, а то міг би наказати що завгодно, наприклад, говорити правду.

Зустрівшись наступного разу з Ментахо, Баан-Ну змінював порядок запитань, задавав їх зненацька. У відповідях ткача повторювалися все ті ж імена.

"Ні, неможливо припустити, що ця легковажна людина, цей шелихвіст бреше, — розмірковував генерал. — Ну, звичайно, прибріхує. Характер у нього широкий, але, гадаю, прибріхує небагато".

З моменту приземлення Баан-Ну не раз згадував про те, що правитель Рамерії Гван-Ло жде від нього сигналу про підкорення Белліори. Треба було поспішати.

Насамперед інопланетяни оточили Гудвінію ланцюгом радарних установок.

Баан-Ну наказав розставляти радари на відстані п'ятдесяти кілометрів один від одного. Так забезпечувався, на його думку, повний захист кордонів між Гудвінією і Великим світом.

Гармати вивантажили з "Діавони", а радари довелося будувати.

Поки арзаки монтували установки, вертолітники-менвіти піднімалися на найвищі вершини Кругосвітніх гір, розчищали майданчики, ставили поворотні круги для гармат. Обертова антена радара вловлювала наближення будь-якої живої істоти, електронний пристрій посилав сигнал у Ранавір, а крім того, наводив самозарядну гармату на живу ціль.

Роботи були завершені. Але установки не вмикали. Цілий день їх тримали на обмежувачі, аби вертольоти мали можливість відлетіти.

Надійність встановленої системи один з пілотів випробував на собі. В нього несподівано провисли дверцята вертольота, і, лагодячи їх, він провозився більш як годину. Зайнятий ремонтом, пілот не зорієнтувався в часі, забув про обмежувач, а коли кинувся навздогін за іншими, услід йому гримнув постріл. Пілот був поранений, добро, що хоч не вбитий, і з великими труднощами посадив вертоліт на дно ущелини. Як же він здивувався, коли до нього в намет, де він лежав забинтований, прибув посильний від Баан-Ну (звичайно, це був Ільсор) і приніс замість догани наказ про нагородження орденом Місяця.

Так високо Баан-Ну оцінив пілота аж ніяк не за те, що той виявився ґавою. Завдяки випадку з вертолітником генерал тепер був спокійним: ніхто не зможе непомітно проникнути в країну, де приземлялися рамерійці. Крім того, якщо раптом жителі Гудвінії надумають звернутися до когось по допомогу, ніхто з них таємно не пройде у Великий світ.

ПОЄДИНОК ГОРШКА

Виконуючи наказ Страшила Мудрого та його друзів, Ментахо зумів прихилити до себе Прибульців. Про це також подбав Ільсор.

Він усіляко розхвалював полоненого белліорця перед Баан-Ну.

— Розумний, здібний, тямущий, — говорив він. — Ментахо робить нам неоціненні послуги з властивою йому простодушністю.

Колишньому королю та Ельвіні навіть дозволяли без будь-якої варти розгулювати довкола хатини, де їх поселили, і двері тримали незачиненими. Відносна свобода була дуже слушною, це дало змогу частіше зустрічатися в Кастальо. Часті прогулянки ткача з дружиною в ліс не викликали підозр. Старі йшли по гриби. Ментахо не робив секрету з того, що любить поїсти. А охайна Ельвіна в чистому фартушку не забувала прихопити з собою кошик і наповнювала його грибами.

Як мовиться, одна голова Добре, а дві краще. Ментахо був хитрим, а Ільсор розумним. І ось одного разу Ільсор напоумив Ментахо на таку справу, що неабияк спантеличила рамерійців, а вождя арзаків показала великим другом землян. Це була справжня воєнна хитрість, про яку Кастальо написав Страшилу, і той дуже зрадів, навіть пішов у танок, як у колишні часи, приспівуючи:

— Егей-гей-гей-го! У нас дивовижний друг! Егей-гей-гей-го!

Ільсор давно запримітив рицаря Тіллі-Віллі. А оскільки сам був винахідником, здивувався, з яким умінням зроблено цю залізну людину, як чудово налагоджений його механізм.

Порада Ільсора була простою. Тіллі-Віллі став з'являтися на дорогах країни, намагаючись якомога частіше потрапляти на очі рамерійським пілотам. Але зустрічався він їм щораз в іншому місці; йому було неважко пробігти далеку відстань, маючи такі довгі ноги. А найголовніше, велетень щоразу набував іншого вигляду: то він був сіро-сталевого кольору, то бронзово-жовтий, то зелений з чорними плямами, наче у великої ящірки; то на його плечах красувалася яка-небудь яскрава накидка, що закривала всю постать від голови до п'ят.

Пілоти були перекопані, що бачать різних велетнів. Генералові приносили все нові фотографії величезних рицарів. А перетворення здійснювалися без особливих зусиль. Всередині Тіллі-Віллі в кабіні, де могла вміститися людина, сидів Лестар, не тільки найкращий майстер країни Мигунів, а й перший друг Залізного Рицаря; з ним — ціла батарея банок з фарбами і розпилювач. Тіллі-Віллі показувався якому-небудь рамерійському пілотові, а потім ховався в гаю серед дерев, і Лестар швидко перефарбовував його в інший колір. Завдяки таким хитрощам у Баан-Ну та його підлеглих склалася думка, що по сусідству з Гудвінією насправді живуть люди велетенського зросту і сили.

Ментахо підтвердив, що саме ці гіганти допомогли королю Гудвіну здобути його славні перемоги. Повіривши в існування велетнів, Баан-Ну вирішив, що Прибульцям слід деякий час поводитися обачніше, аби випадково не розсердити такого гіганта! Сваритися ж, поки вони не ютові до війни, в плани чужоземців не входило.

Та все ж один їх ворожий крок по відношенню до Гудвінії земляни помітили. В північній частині Кругосвітніх гір була місцевість, де жили гігантські орли. Ця віддалена місцина називалася Орлиною долиною. За одвічним звичаєм, орли обмежили чисельність свого племені цифрою сто. Кожне нове пташеня з'являлося на світ лише тоді, коли вибував хтось із старших. Тому право висидіти пташеня давалося орлицям за суворою чергою.

На те були серйозні причини. Орли живилися м'ясом гірських козлів і турів; природно, ці тварини розмножувалися не швидко, бо винищувалися гігантськими птахами.

Колись вождем орлиного племені був Аррахес. Він хотів присвоїти чергу іншого орла, Карфакса, на виведення пташеняти. Однак благородний Карфакс переміг і став вождем племені. В його сім'ї росло орля Горіек. Зростом і силою він майже не поступався батькові. Та, через молодість, був надто самовпевненим.

Орли мають незвичайну зіркість. З великої висоти вони розрізняють на землі навіть дрібні предмети на багато миль довкола. І, звичайно, їхні очі не могли не помітити гармат, встановлених на голих скелях. Але це тільки уважні очі. Горіеку ж було не до уважності. Він вислідив великого прудконогого тура і, захопившись полюванням, цілком забув про обережність. Тур гасав ущелинами, легко долаючи стрімкі кручі, стрибав з виступу на виступ. Орел, переслідуючи тура, не відставав від сильної тварини, навіть раптовий зблиск металу незнайомого предмета на скелі не зупинив його.

Радар спрацював, гармата завертілася по колу. На щастя для Горіека, трапилося так, що невидимий промінь упав на тура, який піднімався в цю мить по відкритому схилу.

Гармата, обертаючись за променем, повернулась, тварина, уражена пострілом, зірвалася вниз в ущелину. Горіека, який у цей момент наздогнав тура, теж зачепило і перебило йому крило. Палаючи жагучим бажанням відомстити незрозумілому ворогові, підстьобуваний біллю і гнівом, Горіек почав підніматися по горі величезними стрибками. І перш ніж гармата встигла знову зарядитися, він зі всією люттю, на яку був здатний, накинувся на неї.

Гігантські орли вже в юності наділені страхітливою силою. Горіек зірвав гармату разом з поворотним кругом і жбурнув її в провалля. Гармата з оглушливим гуркотом розлетілась на друзки. Тоді Горіек ударив по радару дзьобом, і від чутливого апарата залишилися самі уламки.

Після довгих розшуків батько і мати знайшли Горіека на скелі і з великими труднощами гірськими ущелинами дотягли додому.

ЗНОВУ ЧОРНІ КАМЕНІ ГІНГЕМИ

Сигнали в Ранавір про справність радарів надходили двічі на добу. І коли одного разу вони не були прийняті, командир ескадрильї Мон-Со вирушив з'ясовувати, в чому справа. Він виявив одну установку повністю розгромленою: від радара залишилася купа понівечених деталей, а гармата щезла. На схилі гори пілот знайшов дві орлині пір'їни, розміри яких жахнули його. Кожне було не менше вросту людини. Стало ясно: тут не обійшлося без участі птахів.

Що раніше, коли тільки розчищали майданчики для радарів, рамерійські пілоти, літаючи над горами, не раз бачили гігантських орлів, та розгледіти їх зблизька не вдавалося. Як тільки вертоліт наближався

до дивовижних птахів, ті з блискавичною швидкістю віддалялися геть. Кау-Руку пощастило більше: йому вдалося підлетіти найближче, але і він зазнав невдачі. Правда, він ще не раз з'являвся, ширяв на своєму вертольоті над Орлиною долиною, бачив, як птахи шугали вгору до гніздовищ, спостерігав здаля за полюванням на турів і гірських козлів.

Доповідь Мон-Со справила гнітюче враження на менвітів. Система захисту кордону виявилася зовсім не такою надійною, як запевняли її творці. Одержувати неприємні вісті аж ніяк не входило до планів Баан-Ну.

— Я обурений вашою легковажністю! — гримів генерал, розпікаючи і пілотів, і інженерів; очі його від гніву в продовгастих ставали круглими, як ґудзики. — Сьогодні в ладу вийшла одна установка. Де гарантія, що завтра не вийде друга, третя? — кричав він.

Пілоти та інженери мовчали. Голос подав зоряний штурман Кау-Рук, він зосереджено роздумував над чимось.

— Справа в тому, — сказав штурман, — що в горах живуть незвичайні орли.

— Ну і що? — не зрозумів Баан-Ну.

— А те, що вони полюють там, де наші радари. Гармати не можуть стріляти по таких велетенських птахах.

— Яке нам діло до цього? — пробурчав генерал.

— Гармати будуть стріляти, а орли їх скидатимуть, — проказав Кау-Рук, — поранений гігант-орел, імовірно, мав вражаючу силу.

— Мабуть, ви маєте рацію, — неохоче погодився зі штурманом Баан-Ну. — Але де вихід?

— Вихід лише один, — заявив Кау-Рук. — Винести систему за межі Гудвінії. Під час розвідувальних польотів ми бачили — країна оточена ланцюгом великих чорних каменів. Вони розташовані на однаковій відстані один від одного. Навіщо поставлені ці камені, можна тільки здогадуватися. Не виключено, що це — дорожні знаки. Або, швидше, олтарі, на яких древні белліорці приносили жертви богам…

Кау-Рук мав на увазі камені Гінгеми, але що вони магічні, Прибульці з далекої планети знати не могли. Зла чарівниця розставила їх у пустелі кілька століть тому, щоб перегородити дорогу до Чарівної країни будь-кому в Великого світу. Вільно проходили, пролітали і проїжджали тільки жителі Чарівної країни. Правда, чаклунка не передбачила вертольотів, які без перешкод пролітали над кам'яною перепоною.

— Ось на цих громаддях я і пропоную встановити наші радари, — запропонував штурман. Його пропозицію розцінили як розумну, на тому і дійшли згоди.

Прибульці негайно взялися за роботу. Відповідальним за це завдання генерал призначив Мон-Со.

Полетіло стільки вертольотів, скільки було гармат, плюс ще одна машина для командира ескадрильї — він повинен керувати, легко переміщуючись від однієї точки до іншої. Арзаків не брали з собою. В кожному вертольоті сиділо по два менвіти: пілот та інженер. Гармати наперед розподілили: менвіти знали, хто яку переносить, і вертольоти, наче бджоли з вулика, вилетіли кожний до своєї точки.

Сонце піднімалося вище; рум'янець ніби змивався з його обличчя, переходячи на хмари, а саме світило блідло. Під його променями туман танув, лише де-не-де у видолинках стелилися його білясті клуби. Ось і гармати, роса виблискувала на їхніх дулах. Радари не рухалися, не тремтіли, але ніби напружувалися, нагадуючи крилатих коней, готових будь-якої хвилини загарцювати. Здавалося, сонце своїми променями

ось-ось розбудить їх. Але вони не спали і не збиралися прокидатися — їх просто вимкнули.

Вертольоти зависли над установками. Інженери спустилися мотузяними драбинами, міцними вузлами прив'язали троси до скоб радарів. Залишалося обережно підняти й переправити їх на Чорні камені. З каменів Гінгеми вибрали найвищі і найзручніші.

Лопаті вертольотів легко і безшумно розсікали повітря, немовби загвинчуючись у нього. Операція по перенесенню обіцяла бути успішною. Відповідальний не витерпів, на секунду залетів до Ранавіра доповісти генералові, що завдання виконується в доброму спортивному темпі. Йому хотілося обрадувати Баан-Ну.

Генерал закінчував ранкову зарядку. Боксуючи з "невидимкою", він у захваті стрибав по полю. Можливо, так мав виглядати його черговий бій зі страховиськом, ще не описаним у "Завоюванні Белліори".

Командир ескадрильї обмінявся з генералом вітанням, емалював обстановку в найвеселіших барвах і, заохочений Баан-Ну, знову полетів керувати ходом робіт.

Облітаючи на великій висоті Чорні камені, Мон-Со побачив, що всі гармати давно на місцях. Тепер вертольоти, які висіли над каменем, піднімуть троси. Інженери улізуть по трапах. І всі прибудуть у табір, а там зустріч, Поздоровлення.

"Прекрасно, добре", — мало не співав про себе Мон-Со. Так, командирові ескадрильї, його пілотам нині випаде сидіти на чолі святкового столу, як у давні часи на Рамерії, коли траплялися удачі. А прислужувати їм буде Ільсор. Такий подарунок обіцяв Баан-Ну. Мон-Со зібрався замовити святкове меню, навіть розвернув машину в напрямку табору, але тут його рація заговорила на всі голоси — це пілоти, помітивши свого керівника в хмарах, навперебій кликали до себе. "Ці

камені, як магніти", — скаржилися вони. Придивившись, Мон-Со сторопів. Відбувалося щось незбагненне. Одні вертольоти стрибали через камені, інші, немов очманілі, кружляли но колу. Часом, наче втомившись, деякі машини поводилися нормально, тобто висіли, наче повітряні кульки, над каменями; зате менвіти, їхні пасажири, були мов циркачі. Спочатку їх підкидало повище, мало не на дах вертольота, потім стрибком вони поверталися в кабіну, звідти їх знову витягувало. І — знову те саме. Все повторювалося, поки вони не вибивалися з сил.

Частина вертольотів висіла порожніми: інженер на пару в пілотом одночасно, як акробати, перевертался з трапа.

Побачивши таке, Мон-Со вкрай збентежився і ніяк не міг оговтатися. Минуло немало часу, поки він заспокоївся і вирішив розібратися в поведінці машин і екіпажів. Командир ескадрильї дав собі слово як слід покарати винуватих. Він почав спускатися до вертольота, де пілот з інженером відпочивали після відчайдушних стрибків через камінь.

— Мон-Со, мій полковнику, — долинув до нього голос пілота, — послухай. Мій напарник закріпив на чорному камені установку і поліз назад у вертоліт. Але не встиг він подолати й половини трапа, як гримнувся униз. Я вирішив допомогти йому. Почав утягувати інженера разом з трапом. Та ледь витяг половину, як мій напарник розтис руку і гепнувся на камінь.

Далі було так. Пілот посадив вертоліт поряд з каменем, забрав інженера до кабіни. Потім потяг штурвал на себе — вертоліт піднявся. Однак ледь він злетів над чорною скелею, як пілот знесилів і випустив штурвал. Описавши дугу, його машина перестрибнула камінь, приземлившись в другого боку.

Мон-Со посміявся над пілотом, та все ж кинув йому кінець троса, щоб узяти вередливого вертольота на буксир. Зв'язані тросом, обидві машини без перепон піднялися в повітря. Потім Мон-Со відчув різкий

поштовх — трос натягся, другий вертоліт каменем повис на ньому, — мабуть, пілот знову відпустив штурвал. Мон-Со натис до краю педаль швидкості. Гвинт завертівся з такою шаленою силою, що сам вертоліт став обертатися в протилежний бік. Усе-таки вони відірвалися від невідомого тяжіння, набрали висоту, але нещасний пілот ніяк не міг оговтатися. Мон-Со, підтягуючи до себе другу машину тросом, зумів посадити обидва вертольоти далеко від каменя. Він витяг пілота й інженера з кабіни, а сам лаявся, плескав їх по щоках.

Нарешті привів невдах до пам'яті.

— А, Мон-Со, мій полковнику, — сказав пілот, розплющивши очі. — Послухай. З того моменту, як я відпустив штурвал, я і мій напарник, ми обидва нічого не пам'ятаємо. Тільки одне — нас з силою вдавило в крісло, більше нічого.

Подібним чипом, прив'язавши вертоліт до вертольоту, Мон-Со визволив усіх менвітів — не залишати ж їх біля Чорних каменів назавжди.

Коли Баан-Ну доповіли про те, що сталося, він подумав, що серед пілотів почалася земна епідемія, і наказав усіх покласти в ізолятор. Але відпочилі від стрибків і переляку пілоти не виявляли більше ознак захворювання.

За поспіхом, рятуючи пілотів, Мон-Со забув підключити джерела живлення до радарів і гармат.

Ніхто з пілотів, які побували біля Чорних каменів, повертатися до небезпечного місця не захотів. Серед інших пілотів добровільців теж не знайшлося.

Не признаючись собі, боявся летіти і Мон-Со. Небезпечно було застряти і стирчати самому в пустелі серед каменів. Найточнішого

виконавця наказів генерала пілоти недолюблювали, і він не вірив, що хоч один з них примчить його виручати. Не Баан-Ну ж, справді, рятуватиме.

Генерал роздумував, як далі бути з установками, а тим часом система радарів не діяла.

Частина друга

ЕННІ, ТІМ І ПРИБУЛЬЦІ

БІДА ЗАГРОЖУЄ ЛЮДСТВУ

Шлях від Чарівної країни до Канзасу дракон Ойххо долав уже втретє. Його супутники Фарамант і Кагги-Карр стомилися в дорозі і заснули.

Як і минулого разу, Ойххо розрахував час так, щоб не лякати місцеве населення. Він опустився вночі біля знайомого яру, куди ніхто не ходив, і зачаївся там.

Фарамант і Кагги-Карр без особливих труднощів знайшли ферму Смітів. Сім'я давно спала, коли Вартовий Брами несміло постукав у двері. Прибуття нежданих гостей, особливо з Чарівної країни, завжди сюрприз, тому природно, що воно переполохало сплячих.

Енні в захваті притиснула до грудей і погладила щасливу Кагги-Карр, потім обняла Вартового Брами. Фермер привітав мандрівників з великою теплотою. Тільки місіс Анна дивилася на ворону і Фараманта з тривогою, її серце відчувало: посланці країни Гуррікапа прилетіли не випадково, і нічого доброго це не віщує.

Фарамант і Кагги-Карр засмутилися, дізнавшись, що Еллі нема; хоча вона працює вчителькою недалеко від рідного дому, недавно поїхала зі своїми учнями на екскурсію в інший штат.

— Шкода, — зітхнув Фарамант, — адже кожного разу думаєш: бачишся востаннє, а тут і побачитись не довелося.

Вгамувавши наплив жалю, Вартовий Брами почав розповідати про Прибульців, котрі поселилися в замку Гуррікапа. Інопланетяни прилетіли не з миром. Вони оточили Кругосвітні гори самострільними гарматами, що не пропускали жодну живу істоту.

— Син Карфакса Горіек, — розповідав Фарамант, — постраждав від такої гармати, але і він не розгубився: скинув гармату в ущелину.

Його слухали з глибоким співчуттям до жителів Чарівної країни, яких спіткало нове лихо.

— А як вам удалося добратися до Канзасу? — запитала Енні.

— Як завжди, на Ойххо.

— І він не поранений? — Енні, хвилюючись, дивилася на Вартового Брами.

— Цілий і неушкоджений, — відгукнувся Фарамант, — лежить в яру і жде, коли йому принесуть десяток відер каші та вареної картоплі: бідолага зголоднів дорогою.

Фермер обіцяв нагодувати дракона, а Фарамант сказав:

— Ми добралися без пригод. Інопланетяни чомусь покинули гармати, ніякого інтересу до них поки що не виявляють. Так каже Страшило.

Енні стрепенулася:

— Страшило, славний Страшило! Як він там поживає? А добрий Дроворуб і Сміливий Лев? Що з усіма моїми друзями?

— Поки з ними нічого не трапилося, але їм доведеться погано, якщо ти, Енні, і Тім…

Місіс Анна, не дослухавши, вигукнула:

— Я так і знала, що цим закінчиться! Ви знову прийшли по допомогу!

— Тихше, Анно, тихше! — взявся заспокоювати дружину фермер. — Тут, вдається, справа значно серйозніша, ніж раніше. І було б добре запросити до нас родину О'Келлі. З Тімом, зрозуміло.

Джон пішов на сусідню ферму, місіс Анну охопили невеселі думи, а Енні стиха розпитувала Фараманта про Смарагдове місто, про Страшила, Дроворуба і Лева, про Тіллі-Віллі, про Жуванів, Мигунів і Стрибунів.

Місіс Анні теж цікаво було слухати, але роздуми не давали їй спокою. Невдовзі з'явився Тім з батьками. За два роки, що минули з часу його останнього повернення в Чарівної країни, він дуже витягся, зростом майже не поступався батькові.

В передчутті нових пригод Тім радісно привітав Фараманта й Кагги-Карр.

Фарамантові довелося повторити те, що вже чули Сміти.

Річард О'Келлі гордо заявив:

— Нас на Землі сотні мільйонів, невже ми не впораємося з купкою інопланетних воїнів?

Фарамант перебив його:

— А якщо за цією купкою примчать десятки космічних кораблів?

Енні з острахом глянула на зорі.

— На щастя, в нашій боротьбі в інопланетянами-менвітами ми маємо союзників — арзаків.

Запала довга мовчанка. Потім місіс Анна запитала:

— Однак чому ви, шановний Фараманте, вважаєте, що у вашій боротьбі можуть допомогти Енні і Тім? Вони ще діти, хоч уже великі, але діти.

Вартовий Брами сказав:

— Щиро кажучи, ми розраховуємо не тільки на дітей, хоча й дуже сподіваємося на них. Ми гадали запросити Велетня з-за гір, цю мудру, з великим досвідом людину. До речі, в Тіллі-Віллі — хто б міг подумати, що таке можливе з залізного хлопця? — дуже ніжне серце: він нудьгує за моряком Чарлі і готовий від ранку до вечора говорити про нього.

— Добре, що він такий пам'ятливий і вдячний, — відгукнулася місіс Анна. — А брат плавав в Тихому океані і навряд чи з'явиться в нас найближчими місяцями. Коли ж ви рушите назад на свою дивовижну батьківщину, я попрошу вас передати Тіллі-Віллі одну річ, яку ми з Енні бережемо для нього вже цілий рік…

— Мамо! — Енні піднесла палець до губів і лукаво глянула на місіс Анну. Та замовкла.

— Ось і знову виходить не так, як хотілося.

— Отже, Велетень із-за гір не зможе взяти участь у нашій боротьбі, — зітхнув Фарамант. — Та все ж я прошу відпустити до нас Енні й Тіма. Ми оберігатимемо їх від небезпеки, не будемо примушувати битися з ворогом, але їхні поради можуть виявитися для нас неоціненними…

Фермер Сміт випередив дружину, яка збиралася заговорити.

— Послухай, Анно, — сказав він, — двічі кликали наших дітей до Чарівної країни. Першого разу лихо загрожувало Страшилові і Залізному Дроворубові. Вдруге небезпека нависла над усією Чарівною країною, її хотіла знищити зла чаклунка. Але тепер, утрете, справа набагато гірша: страшна біда загрожує всій Землі. Ми собі не пробачимо, якщо не допоможемо, якщо не відпустимо Тіма й Енні.

Коли згода була одержана, фермер Джо сказав:

— А тепер, любі жінки, я вас порадую. Наші діти вирушать не самі. Ми викличемо Альфреда Каннінга. Гадаю, він не відмовиться взяти участь у боротьбі з інопланетними Прибульцями.

— Так, так, він допоможе, — відгукнулася місіс Анна, — він тепер інженер, винахідник, навигадував безліч не ймовірних речей. Що в порівнянні з ними механічні мули?

— Фред допоможе неодмінно, — погодився фермер. — І, до речі, пригляне за нашими дітьми.

Коли жінки дізналися, що в небезпечній експедиції візьме участь Фред Каннінг, на серці в них зразу відлягло.

НЕВЕСЕЛИЙ БЕНКЕТ

Альфред Каннінг одержав телеграму: "Приїжджай негайно, родичі на Смарагдовому острові тяжко захворіли, потрібне серйозне лікування. Джон Сміт".

Телеграфісти нічого не зрозуміли, вони не знали, що таке Смарагдовий острів, і таємниця була збережена. Та Альфред Каннінг здогадався, що Чарівній країні загрожує небезпека, взяв тривалу відпустку і через два дні прибув на ферму Смітів.

Молодий інженер подякував Джону Сміту за довір'я.

— Можливо, мої знання знадобляться, — палко запевняв Фред. — У голові в мене рій формул. Я винайшов вибухівку, дрібка якої може вщент рознести цілу гору.

Очі Тіма заблищали від захоплення.

— Фредді, — закричав хлопчик, — а добре було б підкласти таку вибухівку під корабель Прибульців, правда?

— Побачимо на місці, — ухилився від відповіді Фред.

— Ні, обов'язково, обов'язково! — наполягав Тім. — І підкладу її я! Надіну срібний обруч лисячого короля, і готово!

Тім говорив про чудодійний обруч, який Енні подарував лисячий король Тонконюх XVI.

— Постривай, Тіме, якщо ти не викинеш з голови такі нісенітниці, то знай: залишишся в Канзасі. — Альфред вимовив останні слова так рішуче, що Тім одразу вгамувався, але все ж запитав:

— Фредді, а вибухівку ми візьмемо?

— Ні, звичайно. Зробимо її на місці. Потрібні речовини знайдуться і там. Однак вогнепальну зброю доведеться прихопити.

Каннінг купив ящик гвинтівок і зо два десятки револьверів; до них набрали якомога більше патронів. Вантаж виявився досить солідний, але для Ойххо це було майже ніщо.

І ось нічної пори Сміти та О'Келлі знову прощалися зі своїми дітьми і Альфредом Каннінгом. Слів було сказано небагато, але за ними таївся великий душевний біль, адже в сім'ях Смітів та О'Келлі на довгі-довгі місяці замешкають неспокій і тривога...

Ойххо взяв курс на Чарівну країну. Мандрівники розмістилися в просторій кабіні в нього на спині. Її зробив Чарлі Блек ще перед минулим польотом.

Цього разу з собою не взяли Артошка. Характер у нього був примхливий, він міг ненароком загавкати і тим пошкодити справі.

Дорогою Альфред весь час згадував хімічні формули і довго про них розмірковував. Тім й Енні нічого не розуміли. Не дивно, що діти швидко поснули під монотонне бубоніння Фреда і рівномірне похитування кабіни.

Вже смерклося, коли ручний дракон приземлився біля підніжжя Кругосвітніх гір. Звідси починалися чари, і Кагги-Карр заговорила. Втомлена від вимушеної німоти, вона з великим почуттям привітала Енні з Тімом і Фреда.

— Вночі подорожувати небезпечно, — попередила Кагги-Карр, — можна наштовхнутися на літальну машину Прибульців.

Мандрівники влаштувалися на нічліг, але перед цим Енні не витерпіла і перевірила, чи справний срібний обруч з рубіновою зірочкою.

Обруч діяв безвідмовно, і наші герої задрімали, заколисані лісовим шерхотом.

Вранці Ойххо тихо-тихо перелітав в однієї лісової галявини на іншу, ховаючись від чужоземних вертольотів. З жодним із них він не зустрівся і благополучно опустився зі своїми супутниками біля брами Смарагдового міста.

Страшило збирався оповістити все місто, всю країну про прибуття Енні, Тіма й Альфреда, влаштувати парадний хід від брами до палацу в музикою й промовами, але його відговорив фельдмаршал Дін Гіор. Довгобородий Солдат, котрий прекрасно розумів, як треба берегти військові таємниці, виявив обережність.

— Несподівані врочистості, — сказав він, — насторожать Прибульців, змусять їх розвідати, в чім справа. І біда буде, якщо вони дізнаються про людей із-за гір.

Страшило виявив розсудливість І всі приготування до пишного прийому гостей біля міської брами відмінив.

Але вже тут, під захистом високих мурів палацу, мудрий Правитель розпоряджався як хотів і дав волю своїй невтомній фантазії. Сам він одягнувся чудово. На новій оксамитовій чумарці, вщерть набитій свіжою соломою, сяяли діамантові ґудзики; під широкими крисами капелюха дзвеніли срібні бубонці; носаки червоних сап'янових чобіт задиралися високо вгору, а груди були геть обвішані орденами. Частину з них він вручив собі сам, інші одержав від правителя Фіолетової країни Залізного Дроворуба і правителя рудокопів — вельмишановного Ружеро. Були ордени, надіслані добрими феями Віллліною і Стеллою.

З добродушного обличчя Страшила не сходила широка усмішка.

З нагоди врочистостей Залізний Дроворуб теж був яскраво начищений і а голотою сокирою на плечі; на Сміливому Леву, якому він не завадив прибути до Смарагдового міста (хоча він і повільно чвалав на втомлених лапах), був золотий нашийник, що їх належить носити царям; фельдмаршал Дін Гіор з бородою до землі стояв у парадному мундирі і з жезлом, на якому виблискували коштовні камені; лікарі Бориль і Робиль у чорних мантіях, на яких сяяли ордени, тримали в руках медичні валізки (а раптом хтось на бенкеті знепритомнів!); тут був і правитель країни Жуванів Прем Кокус; обіч стояв, наче велетенський монумент, Залізний Рицар Тіллі-Віллі, страшенно розчарований, що серед прибулих не виявилось моряка Чарлі. Тіллі-Віллі по секрету признався Енні: відтоді, як Фарамант і Кагги-Карр вирушили у Великий світ, він увесь час чекав на свого творця, і так хвилювався, що в нього ослабли деякі пружини і під час ходьби почали хитатися болти.

— А це вже нікуди не годиться, — лагідно сказала велетневі дівчинка, — рицареві завжди слід бути сильним…

— Я це знаю, — гучно зітхнув велетень, — але нічого не можу з собою вдіяти. Давай, Енні, поговоримо про татуся Чарлі.

Енні усміхнулася і витягла з дорожньої сумки великий прямокутний пакет.

— Угадай, що це таке? — сказала вона. — Той, за ким ти нудьгуєш, Віллі, не зміг сам прилетіти до Чарівної країни, але тобі надіслав подарунок. Дивись, зараз побачиш дядька Чарлі як живого!

Енні дістала з пакету велику фотографію одноногого моряка. Чарлі Блек знявся на палубі свого корабля посеред бурхливого моря; в зубах Блека була затиснута незмінна трубка, очі посміхалися.

Захопленню Залізного Рицаря не було меж: він невідривно дивився на дорога обличчя, підносив фотографію то до одного ока, то до другого, то наближав до себе, то віддаляв...

— Грім і блискавка! — кричав, хвилюючись, гігант. — Якими чарами татусь Чарлі зумів перейти на цей аркуш паперу і залишитися на цьому назавжди?

— Цього тобі я і сама не зможу пояснити, — призналася дівчинка. — Не знаю.

Тіллі-Віллі попросив Енні пошити міцний шкіряний футляр, щоб така крихка річ, як фотографія, швидко не зносилася...

Футляр Енні пошила зі шкіри Шестилапого, — навряд чи міг знайтися міцніший матеріал, — і відтоді портрет моряка Чарлі завжди зберігався в кабіні залізного гіганта.

На бенкеті Енні, Тіма та Альфреда зустрічав хлібом-сіллю ще товстіший, ніж завжди, кухар Балуоль у білому фартусі і білому ковпаку. Про цей казковий, на думку Страшила, звичай правитель вичитав в "Енциклопедичному словнику" і забажав зробити гостям приємне.

Після бенкету, правду кажучи, не дуже веселого, Страшило запросив прибулих з Великого світу друзів до Тронної зали, до телевізора.

Рожевий чарівний ящик Стелли працював, як і раніше, відмінно: він продемонстрував глядачам менвітів і арзаків. Раби Ранавіра обносили територію замку дротом з висячими рупорами, дзвониками, антенами.

Фред, як знавець техніки, швидко розібрався, що перед ними сигнальні пристрої, які, вірогідно, зчинять пекельний шум, якщо хтось спробує пробратися до сховища Прибульців.

— А ось і Ільсор! Дивіться, — стрепенувся Страшило. — Слуга генерала і наш друг.

Енні, Тім і Фред мимоволі замилувалися стрункою фігурою Ільсора, його красивим обличчям з живими чорними очима, копицею темного волосся.

На прохання Страшила телевізор показав зореліт "Діавону", який величаво стояв на трьох високих опорах. Фреда вразили неабиякі розміри космічного корабля.

Ніч Фред Каннінг провів у глибоких роздумах, ні на хвилину не склепивши очей. Тім і Енні відпочивали з дитячою безтурботністю. Страшило, який ніколи не спав, сидів на троні, прикрашеному смарагдами, і прикидав про себе, на які прості множники можна розкласти число 64 725.

ТАЄМНИЦЯ СМАРАГДУ

Між іншим, робота в смарагдових копальнях тривала повним ходом. Першу скриньку, вщерть наповнену коштовними каменями, генерал уже заховав у сейф. Але, треба сказати, перед цим трапилася одна несподіванка. В поведінці арзаків, які добували смарагди, почали виявлятися бунтівні нахили.

Геолог-менвіт, який наглядав у шахтах за арзаками, наприкінці дня стежив за тим, аби раби не приховали добуте. Він утуплювався гіпнотичним поглядом у чорні і карі очі арзаків, котрі почергово підходили до скриньки, і навіював їм необхідність покласти до неї смарагди.

— Підкоряйся, підкоряйся мені, рабе, — лунала його команда, — смарагд не твій, розстанься з ним.

І рука арзака сама собою розтулювалася, в скриньку з неї повільно скочувався прозорий зелений камінь.

Але так трапилося, що одного разу наглядач дав команду арзакові, який ще не вдав свій смарагд.

— Спустися, рабе, в шахту і захопи складаний стілець, — сказав він.

Замість того щоб спуститись у шахту, раб раптом озвався:

— Стілець може почекати і до завтра.

Слова арзака, що насмілився заперечити, впали на менвіта як сніг на голову; він навіть не знав, що сказати на це. Тим часом і декотрі інші арзаки, які не вдали смарагди, висловили згоду в відповіддю свого товариша, тоді як решта розгублено дивилася на них.

Минув час, усі арзаки встигли покласти смарагди в скриньку, а менвіт-геолог усе ніяк не міг пережити те, що сталося. Йому було неприємно дивитися на рабів, які стали свідками його ганьби. І тоді він з ненавистю глянув в очі бунтівникові і тихо, але виразно повторив команду:

— Підкоряйся, підкоряйся мені, рабе. Принеси негайно мій стілець.

Арзак здригнувся, метнувся назад і швидко зник у шахті. Через п'ять хвилин він з'явився зі стільцем.

Менвіт заспокоївся: він не був безсилий перед своїми рабами.

Надвечір гірники-арзаки крокували до воріт замку, стиха обговорюючи те, що сталося. Найбільше дивувався сам собі винуватець пригоди.

Коли вночі арзаки розповіли про це Ільсору, він розпитав подробиці і, дізнавшись, що в одному випадку арзак відповідав зі смарагдом у руці, а в іншому — без них, сказав:

— Читав я, пригадую, у стародавніх мудреців: змія, глянувши на смарагд, спочатку плаче, потім сліпне. Я думав — це казки. Зробимо ось що… Ще раз перевіримо.

Наступного дня всі арзаки склали добуті смарагди в скриньку, крім одного, який сховав невеликий камінь у чобіт. Ті, хто здав смарагди, відійшли подалі, а той, хто сховав коштовність у себе, навмисне вертівся на очах наглядача. Нарешті менвіт помітив: в цього арзака не було в руках інструмента.

— Де твій відбійний молоток? — звернувся до нього геолог.

— У вибої… забув… — затинаючись, відповів той і запитливо глянув менвітові в очі. Наглядач теж не відривав погляду від очей раба.

— То піди принеси, — сказав він.

Арзак опустив голову, повільно почвалав, потім слухняно, щодуху кинувся до шахти. Коли він повернувся і зайняв місце в колоні гірників, то не втримався і тихо прошепотів сусідові:

— Здорово! Діє!

— А чого ж ти так прудко побіг виконувати наказ? — запитав сусід.

— Щоб наглядач не здогадався про наше відкриття.

Ввечері того ж дня всі арзаки знали про чудовий зелений камінь, який звільняє раба від покори панам. Щоб зняти чари менвітів,

залишалося добути по камінчику для всіх арзаків. Робота в шахтах кипіла, на радість геолога.

Баан-Ну не міг натішитися, дивлячись, якими темпами наповнюються скриньки. Та більше од усіх раділи арзаки: ніколи раніше праця не давала їм стільки відради; що не кажи, вони працювали задля свободи свого народу.

УРФІН У РАНАВІРІ

Що стосується першого походу Урфіна до Ранавіра, то він виявився невдалим. Проникнути на територію бази інопланетян він зумів. А ось тачку з фруктами й овочами залишив біля огорожі, так менше ризику.

Стукати до палацу Гуррікапа Урфін не став, без фруктів там йому нічого було робити. Але довкола житла чарівника Джюс обійшов скрадливими кроками, ховаючись за кожним рогом. Він заглядав у вікна — дуже вже хотілося знати, як живуть менвіти, — спочатку в жовтуваті, потім у рожеві, голубуваті, але нічого, крім шибок, розгледіти не вдалося.

Додому городник, підхопивши тачку, повертався кружним шляхом, і шлях цей пролягав через смарагдові копальні. Урфін причаївся за невисоким курганом з відпрацьованої породи. Робочий день у шахті щойно закінчився, і він дуже близько бачив привітні обличчя арзаків із задумливими очима.

Простеживши, якою дорогою поверталися раби до замку, Урфін забіг наперед і, висипавши з тачки чудові плоди, склав їх на шляху гірників.

Арзаки заворожено зупинилися перед цим дивом, а коли скуштували, їх пройняв дивовижний настрій, ніби вони потрапили в казку, де всі надії збуваються.

Урфін став часто навідуватися до смарагдових копалень. Найбільше його вражала та обставина, що, виходячи з вибою після роботи, арзаки виглядали набагато жвавішими і веселішими, ніж коли приступали до праці. Ніби вони не втомлювалися, а відпочивали в шахті. Зрештою, віддавши добуті смарагди геологові-менвітові, який стояв зі скринькою біля виходу, вони знову ставали млявими, йшли, не дивлячись один на одного.

— А диво, либонь, від смарагду, більше ні від чого, — здогадався Урфін.

Удруге Урфін Джюс з повною тачкою плодів відкрито наблизився до Ранавіра. Охорона негайно схопила його, і він постав перед Баан-Ну. Роль перекладача виконував Ільсор; про нього Джюс, як і інші жителі Чарівної країни, вже знав.

— Відповідай, хто ти такий і чого прийшов до нас? — запитав його генерал. Він не приховував: його цікавив белліорець, який добровільно навідався до менвітів.

— Я городник, вирощую фрукти й овочі, яких більше ніде нема, — відповідав Урфін. — І готовий возити їх кожного дня до столу пана генерала. За свої послуги прошу дрібницю. Один смарагд за десять тачок.

Для Чарівної країни, де смарагдів було стільки, скільки зір на небі, це була справді скромна плата.

На завершення бесіди городник розклав перед Баан-Ну виноград, дині, полуниці і ще всяку всячину, яку привіз у тачці. У міру того як генерал куштував фрукти, його недовіра до белліорця зникала. Баан-Ну навіть погодився розплачуватися смарагдами, вирішивши, однак, відібрати їх у городника, як тільки завоює Гудвінію.

Відтоді Джюс щодня привозив менвітам на кухню по кілька тачок чарівних фруктів. Незабаром до Смарагдового міста долетіла звістка про зраду Урфіна, який добровільно погодився постачати плоди зі свого городу генералові та іншим менвітам. Звичайно, не безплатно — за десять тачок він одержував чудовий смарагд. Крім того, Прибульці обіцяли не чіпати його, коли завоюють Гудвінію, а можливо, — всю Белліору.

ПЕРША ПЕРЕМОГА АЛЬФРЕДА КАННІНГА

Жителі країни Гуррікапа жодних побоювань у Баан-Ну не викликали. Щодо дивовижних створінь Чарівної країни — Страшила, Залізного Дроворуба, Тіллі-Віллі та інших — він залишався в невіданні. Його непокоїли велетні. І ще: коли б з Великого світу сюди з'явилася армія з гарматами і рушницями, тоді варто було задуматися. Але генерал твердо вірив: багаточисельна армія не зможе наблизитись тайкома.

Все ж Баан-Ну вирішив, що не зайвим буде вжити деякі застережні заходи. Він наказав оточити Ранавір огорожею з колючого дроту, лише де-не-де залишивши в ній проходи. В цих місцях робітники налаштували сигналізацію з рупорів, дзвінків, антен: ревінням сирен вона дасть знати про кожного, хто спробує пройти.

Протягом перших же днів трапилося кілька фальшивих тривог: сирени гули, а поблизу нікого не виявилось, Якби менвіти були уважніші, вони помітили б у кущах і за великими каменями кумедні мордочки гномів. Але їді було невтямки. Вони просто-напросто губилися в здогадках, від чого спрацьовує сигналізація.

А коли гномам набридло дражнити менвітів, вони прорили під огорожею довгі канавки-траншеї та, як і раніше, розгулювали нишком по території бази.

Коли Альфред Каннінг проглядав у Смарагдовому палаці донесення гномів, йому здавалася сміховинною думка про фальшиві тривоги. Добряче все обдумавши, він приписав до чергового наказу Страшила кілька слів. Вони стосувалися передусім Кагги-Карр.

Небавом на всіх пропускних пунктах інопланетян зчинилася тривога. Сирени оглушливо завили.

Менвіти з променевими пістолетами напоготові кинулися до огорожі. У всіх інопланетян виникла одна і та сама думка: "На базу напали белліорці".

Але біля колючого дроту було порожньо. Менвіти обстежили метр за метром усю огорожу, — як і раніше, нікого! Спантеличені, вони повернулися. Однак не встигли вробити і ста кроків, як виття відновилося. Кілька разів повторювалася така історія. Нарешті по тремтінню листя в лісі Прибульці зрозуміли: "Птахи!"

Так, усю цю метушню, весь цей шум-гам улаштували омелюхи та ластівки. Зграєю налітати вони на сигналізатори, які відразу починали ревіти. Командувала атаками пернатих Кагги-Карр. Нальоти здійснювалися не один раз, а птахи залишалися невловимими.

Мешканці Ранавіра довго билися, поки нарешті не махнули рукою на щоденну метушню.

Але тут у гру включилися летючі миші. Водилися вони в найближчих печерах тисячами. І що тут почалося! Виття сирен не змовкало по ночах ні на секунду, його не могли витерпіти жодні вуха. Рамерійці перестали спати.

Генерал Баан-Ну, посинілий від безсилої люті, наказав робітникам-арзакам вимкнути сигналізацію.

Так Альфред Каннінг одержав першу, хай не дуже значну, але все-таки перемогу.

ЯК БОРОТИСЯ З МЕНВІТАМИ?

На екстреній нараді, скликаній Страшилом, були присутні, крім Правителя, Залізний Дроворуб, Сміливий Лев, Альфред Каннінг, Дін Гіор, Фарамант і Кагги-Карр. Тіллі-Віллі з вулиці заглядав у вікно, і ніхто не знав, що в кабіні в нього, зручно влаштувавшись, сидить Енні. Учасники наради обговорювали складне питання: як боротися з Прибульцями, щоб досягти перемоги? Вступати у відкриту війну було неможливо: променеві пістолети інопланетян перевершували звичайні рушниці і револьвери, які їм привіз Каннінг з Великого світу. Найкраще було б використати одне з чудес Чарівної країни.

Фарамант запропонував напустити на замок Гуррікапата та його околиці Жовтий туман Арахни. Магічні слова, за допомогою яких це вдавалося чаклунці, пам'ятав Тім. Випадково, звичайно. Чарлі Блек, перш ніж спалити чаклунську книжку, читав уголос її заклинання, а в хлопчика була добра пам'ять.

— Холод, який принесе туман з собою, — сказав Вартовий Брами, — зробить Прибульців простудженими, слабкими, і ми легко впораємося з ними.

Пропозиція сподобалася: не без вигадки і не вимагав великого клопоту. Варто було про всякий випадок спробувати. До Тронної зали запросили Тіма.

Страшило ввімкнув чарівний телевізор. Альфред наказав Тіму говорити магічні слова перед екраном, на якому з'явилося зображення Ранавіра.

— Убурру-курубурру, тандарра-андабарра… — почав Тім і враз захлинувся сміхом. Дуже кумедним здалося йому виступати в ролі злого чарівника.

Фред накинувся на хлопчину:

— Хто вимовляє такі зловісні заклинання, регочучи? Ти повинен бути цілком серйозним, коли хочеш, аби в тебе щось вийшло.

Та саме серйозності Тім ніяк не міг набути. Досить було вимовити два-три слова, і він починав пирскати. Закінчилося тим, що хлопчака прогнали а заклинання, написане ним на папері, прочитав сам Каннінг. У його вустах воно лунало поважно, але жодних змін у Ранавірі не відбулося: небо там залишилося таким же голубим, а сонце сяяло, як і раніше. Учасники наради ошелешено дивилися один на одного, а потім Правитель Смарагдового міста сумно похитав головою:

— Ми забули: коли Арахна померла, а Велетень із-за гір спалив магічну книжку, всі її чари скінчилися.

— Отже, придумаємо щось інше, — сказав Каннінг діловим тоном. Він не хотів, щоб усі засумували. — Одна з найвеличніших дивовиж вашої країни — Сонна вода, — мовив він. — Пам'ятаєте, як легко вдалося з її допомогою перемогти підземних королів? Незважаючи на їхню армію, Шестилапих, драконів… Не забувайте, що арзаки допоможуть нам. Якщо вони додадуть Сонної води в їжу, Прибульці заснуть і справі кінець!

— Ти добре придумав, любий Фреде, в мене теж майнула така думка. Але як ти непомітно доставиш воду в замок Гуррікапа? — невпевнено заперечив Страшило. — Багато води не пронесеш…

— Як? — перепитав Каннінг. — Треба подумати…

Запала мовчанка.

— Звичайно, — сказав, поміркувавши, Альфред, — тут не обійтися без водогону. Необхідно по трубах спрямувати воду в колодязь замку.

— Але для цього доведеться прокласти підземний хід, — сказав Дін Гіор.

— Так, і при цьому потрібна максимальна обережність, — нагадав Страшило.

— А миші нащо? — не витримала у своєму сховищі Енні. Вона з допомогою Тіллі-Віллі перебралася з кабіни через вікно до Тронної зали. — Мишей багато, вони зроблять усе безшумно, їх потрібно лише спрямувати. Ось він, чарівний свисток Раміни, в мене! Хочете, я викличу королеву польових мишей?

— Це вихід, — бадьоро прокаркала Кагги-Карр і кинулася до дівчинки, щоб та погладила її пір'я. Вона, хоч була солідна, поважна ворона, однак дуже любила ласку. Енні тихенько гладила Кагги-Карр по голові і вичікувально дивилася на учасників наради.

— Певно, тут щось є, — нарешті погодився Каннінг.

— Ура! — мало не підстрибнула Енні.

— Ура! — прокаркала за нею Кагги-Карр.

— Не треба забувати ще про один вихід — крайній, — сказав Альфред. — Коли ніщо не допоможе, ми висадимо в повітря космічний корабель Прибульців. Виготовимо маленьку, але сильну міну. Замінуємо зореліт уже тепер. У небезпечній справі нам допоможе Ільсор.

Без зволікань зібрали дві бригади: Мигунів під проводом Лестара і рудокопів на чолі з Ружеро. Загін дуболомів ніс труби і всі необхідні інструменти.

Після перевиховання сімох підземних королів, їхніх родин і придворних Сонною водою користувалися зрідка. Траплялося подібне за особливих подій, наприклад, коли за зраду приспали Руфа Білана. Тюрем у Чарівній країні не було, і злочинець відбувся тривалим сном.

Фельдмаршал Дін Гіор попередив вартового Священного джерела, щоб він пропустив ремонтні бригади Мігунів і рудокопів.

Справжню причину робіт вирішили поки що приховати, щоб Прибульці нічого не пронюхали завчасно. Ружеро і Лестар були готові розпочати прокладання труб. Справа тепер була за мишами.

ВИКРАДЕННЯ ЕННІ СМІТ

Операція з висадженням зорельоту, хоча і була відкладена Каннінгом на крайній випадок, теж вимагала підготовки. Альфред не шкодував часу на пошуки речовини для вибухівки. З Енні і Тімом він блукав околицями Смарагдового острова, розшукував потрібні мінерали.

Якось уся компанія перебралася через канал на поромі, де вдень і вночі працювали дуболоми, і простувала дорогою, викладеною жовтою цеглою.

Скільки спогадів викликала ця дорога у мандрівників! Енні думала про те, як її старша сестра Еллі, принесена в Чарівну країну буревієм, ішла до Смарагдового міста, щоб зустрітися з чародієм Гудвіном. Її супроводжувало таке неймовірне товариство, яке тільки можна було уявити: солом'яний чоловік Страшило, Дроворуб, зроблений із заліза, Полохливий Лев. У кожного з них було заповітне бажання: Страшило жадав розумного мозку, Залізний Дроворуб — доброго серця, Полохливий Лев мріяв про сміливість. І хоча виявилося, що Гудвін зовсім не чародій, він зумів виконати всі їхні бажання. Страшило дістав мозок, Дроворуб — серце, а Лев — сміливість. А Еллі перенесли на батьківщину чарівні срібні черевички Гінгеми.

Цією ж дорогою ішов хлопчик Фред, коли йому вдалося вибратися на білий світ з Печери[1], він прямував до Смарагдового міста повідомити, що Енні схопили підземні королі, що вони тримають дівчинку в полоні і вимагають від неї повернути Сонну воду, яка щезла з вини зрадника Руфа Білана.

— Ось що, Енні, — перервав свої роздуми Альфред, — сьогодні вночі клич мишей, розумієш?

— Ой, Альфреде, — зраділа Енні, — розумію! Нарешті я побачу Раміну.

Помітивши вдалині горб, де могли виявитися потрібні мінерали, Альфред і Тім, озброєні геологічними молотками і рюкзаками для збору порід, поспішили туди. Енні затрималася на галявині, збираючи квіти.

В цей час згори впала тінь, почувся скрекіт, і за кілька кроків від дівчинки на галявину опустився вертоліт. З кабіни вистрибнув пілот високого зросту. Кількома стрибками він опинився поряд. Енні відчайдушно закричала, спробувала втекти — дарма: пілот міцно тримав її за руку. Вирватися теж не вдалося, хоча на свої дванадцять років дівчинка була міцною і спритною. Незнайомець миттю підняв Енні, наче ляльку, вона навіть очей не встигла зажмурити від переляку.

Розмахуючи молотками, до місця пригоди бігли Альфред і Тім. Але вертоліт уже висів у повітрі — вони запізнилися.

Коли чорна цятка щезла за лісом, приголомшені Тім і Фред довго стояли й дивилися услід. Оговтавшись, вони поспішили до міста.

Енні злякалася і ледве усвідомлювала, що перебуває в кабіні вертольота, що дверцята міцно зачинені, а машина набирає висоту.

Вертоліт помчав над лісами і полями Чарівної країни. Деякий час бовваніли блискучі башти Смарагдового міста, потім вони щезли. Внизу миготіли ферми і сади, де працювали люди. Вони проводжали поглядами літальну машину і, звичайно, не знали, що та відносить гостю з Великого світу, яка хотіла їм допомогти, а замість цього сама потрапила в біду.

Кричати і кликати на допомогу було марно, та й небезпечно (мимоволі Енні могла назвати імена своїх друзів), вона це розуміла.

Пілот обернувся, уважно глянув на Енні і щось сказав. Топ, яким він говорив, не був різким. Можливо, менвіт переконував її не боятися. Принаймні, погляд його довгастих, трохи примружених очей не був злим.

Дівчинка пошкодувала, що з нею немає срібного обруча: як допоміг би їй у теперішній ситуації подарунок Тонконюха XVI! Чудо сталося б, коли б її висаджували з машини чи куди-небудь вели. Вона миттю вислизнула б з рук, зробилася б невидимкою, і тоді хай би викрадачі пошукали її.

"Ну ось, розмріялася, як у казці, — подумала Енні. — Чого нема, того нема".

Вона опустила голову, і раптом щось холодне ніби зіслизнуло з ланцюжка і торкнулося її руки. Енні аж підстрибнула: ну як вона могла забути! Це ж срібний свисточок Раміни. Ось він ключ до порятунку!

Енні з острахом глянула на широку спину пілота: чи не помітив він її поруху, чи не звернув увагу на свисток? Пілот обернувся, відчувши її погляд, підбадьорливо покивав їй головою. Ні, він зайнятий, стежить за приладами, які керують вертольотом.

Отже, план утечі готовий. Як тільки залишиться сама, вона покличе королеву Раміну: царствена подруга допоможе в біді. Вона має магічну здатність: мить — і перенеслася в будь-яке місце. Дізнавшись про усе, що сталося з Енні, Раміна негайно передасть почуте до Смарагдового міста.

Вертоліт приземлився в Ранавірі. Пілот (ним виявився сам Кау-Рук) наполегливим кивком голови наказав Енні йти за ним, дівчинка покірно пішла за менвітом.

Поява полонянки в таборі Прибульців не справила жодного враження. Менвіти байдуже проходили мимо. Арзаки теж не відривалися від роботи. Але, порівнявшись з одним із них, вона, ніби з чарівного простору, почула такі зрозумілі слова:

— Ти… будь… спокійна…

"Це Ільсор", — здогадалася полонянка.

Енні і справді пішла бадьоріше. Справи не такі вже і кепські, якщо серед Прибульців є, виявляється, друг.

Штурман викрав дівчинку за наказом Баан-Ну. Події останніх днів, особливо витівки птахів і мишей з сигналізацією, здалися генералові підозрілими.

"Чи все в цій країні так, як пояснює Ментахо?" — думав Баан-Ну. Він вирішив перевірити ткача. З огляду на особливу важливість завдання він доручив його Кау-Руку і звелів доставити кого-небудь із землян не з найближчого селища рудокопів, а з околиць Смарагдового міста.

— Так певніше, — вважав Баан-Ну.

Енні йшла за Кау-Руком, намагаючись триматися спокійно.

Баан-Ну вийшов із замку в розшитому орденами мундирі. Ільсор уже приготувався супроводжувати його. Енні задивилася на незвичайний костюм.

"Напевне, це дуже багатий чоловік, якийсь вельможа, — подумала вона. — Такі красиві костюми я бачила тільки в книжках".

Генерал був дуже суворим, але пом'якшав, коли побачив привітне обличчя дівчинки.

Бесіда, яка більше нагадувала допит, відбувалася в Синій хатині полонених. Насамперед із кімнати випровадили Ментахо та Ельвіну. Ельвіна, як звичайно, лаштуючись на прогулянку, взяла з собою кошик для грибів.

Несподівано зіштовхнувшись біля дверей із гостею з Великого світу, старі замість того, щоб зрадіти, страшенно засмутилися. Вони зрозуміли основне: дівчинка, як і вони, — полонянка менвітів.

Ментахо встиг показати Енні на себе, похитав головою, приклав пальця до губ. Потім показав на Ельвіну і знову приклав до губ пальця.

Енні задумалася: "Напевно, він хоче сказати, що ми незнайомі, про всяк випадок, аби я про щось мовчала". Баан-Ну передусім запитав полонянку:

— Чи знайома ти з людьми, які вийшли звідси?

Машина в кутку кімнати, схожа на маленький рояль, на подив Енні, заморгала, зашипіла і стала перекладати запитання Баан-Ну та відповіді дівчинки на них.

— Ні, — відповіла Енні, — я їх не знаю.

Кау-Рук з інженером поглядав на машину, прислухався до бесіди. Ільсор реагував на все зі звичним спокоєм, тільки погляд, либонь, став уважнішим.

— А як їх звати? — схитрував Баан-Ну.

— Якщо я не знаю цих людей, — здивовано сказала Енні, — то хіба можу назвати їхні імена?

Далі почалися запитання, які Баан-Ну не раз задавав ткачеві.

З розповідей Фараманта й Страшила Енні знала, які бувають запитання та як відповідали на них.

Вона сумлінно переповіла генералові, що країна, куди прилетіли Прибульці, називається Гудвінією, що ім'я своє одержала від короля Гудвіна, що королівства, приєднані безстрашним королем, називаються Гінгемією та Мастіндою.

Чуючи знайомі імена, Баан-Ну дедалі більше заспокоювався. А коли на запитання про велетнів дівчинка відповіла точнісінько так, як свого часу Ментахо, генерал остаточно повірив у правильність розповідей полоненого ткача. Дійсно, якби був обман, то не могла ж дівчинка з іншої частини країни майже дослівно вигадувати так само, як Ментахо.

Баан-Ну вже менш суворо глянув на Енні, настрій його помітно поліпшився.

— Тепер, коли ви дізналися від мене все, що хотіли, — ввічливо попросила Енні, — чи не можете відпустити додому?

Та ледь машина переклала прохання, як генерал знову спохмурнів.

— Ні, — жорстко сказав він. — Ти залишишся жити разом з Ментахо та Ельвіною. Я накажу їм піклуватися про тебе.

І генерал у супроводі Ільсора та Кау-Рука покинув хатину.

— Ну, гаразд, — крикнула йому вслід Енні, — якщо Тіллі-Віллі захоче, він з будь-кого котлету зробить!

Говорильна машина старанно переклала останні слова дівчинки, але, на щастя, їх уже ніхто не чув.

КОРОЛЕВА ПОЛЬОВИХ МИШЕЙ

Коли полонені залишилися самі, Енні, хитро глянувши на Ментахо та Ельвіну, сказала:

— Не сумуйте.

Подула в свисток Раміни, і перед нею вмить з'явилася королева польових мишей з кількома фрейлінами.

Ельвіна, мимоволі ойкнувши, не помітила, як опинилася на табуретці з ногами: добра бабуся боялася мишей.

— Добридень, ваша величносте! — ввічливо звернулася дівчинка до королеви. — Вибачте, що потурбувала вас, але мої справи кепські…

— Добридень, люба Енні! — відповіла Раміна. — Хіба ти не маєш права на мою увагу й допомогу? Ти ж маєш срібний свисток! Але як ти опинилася в лабетах Прибульців з іншої планети?

— Ви вже знаєте? — здивувалася Енні.

— Звичайно, — спокійно вела Раміна. — Мене просвітила моя царствена сестра, королева летючих мишей Тарріга. А її піддані недавно влаштували непрошеним гостям добрячий концерт!

Раміна, не стримавшись, засміялася, фрейліни шанобливо її підтримали.

— Уявляю, як друзі хвилюються тепер через мене, — сказала Енні, зовсім засмучена, — Мабуть, думають, що мене вже й на світі нема…

Ти перебільшуєш, люба Енні, — мовила королева-миша. — Навіщо тоді чарівний ящик Страшила? Я впевнена, твої друзі прекрасно знають про тебе все. Зараз я це перевірю.

Й Енні незчулася, як Раміна щезла, залишивши в Синій хатині фрейлін, на яких зі страхом скошувала очі бабуся Ельвіна.

Минуло хвилин двадцять, не більше, а королева вже встигла побувати скрізь, де хотіла. Виглядала задоволеною.

— Ну, звісно, як я і гадала, всі знають, де ти! — заявила вона. — Тільки-но Фред і Тім добігли до палацу Страшила, як усевидющий ящик запрацював, і твої пригоди відомі. Друзі сподіваються невдовзі тебе виручити… До речі, знайшлася справа державної ваги і для моїх підданих.

Енні відразу зрозуміла, що це за справа.

Старе подружжя запропонувало мишам щедре пригощений зі шматочків сала і підсмажених хлібних крихт. Бенкет затягнувся до ночі. Прощаючись, Раміна обіцяла під час перерв між державною службою навідуватись до Енні і безперебійно підтримувати зв'язок між дівчинкою та її друзями. В екстрених випадках Енні могла користуватися свистком.

НАШЕСТЯ НЕВИДИМОЇ АРМІЇ

Миші приступили до справи державної ваги, і підземний хід став рости не по днях, а по годинах. Услід за полчищами мишей м'якою, розпушеною землею, спеціально залишеною для приглушення кроків, йшли бригади Лестара й Ружеро, прокладаючи труби, які несли дуболоми.

Гострозубе воїнство розділилося на полки й батальйони, в кожного підрозділу була своя ділянка роботи. Одні вгризалися в землю, роблячи тисячі нірок, які, зливаючись, утворювали велику нору; інші виносили землю, акуратно і потроху (щоб ніхто не помітив) зсипали її в лісі біля коріння дерев. Решта пробралася в замок-схованку.

Енні мирно спала в Синій хатині, біля дверей якої знову стояв вартовий, а тим часом у Ранавірі снували сірі полчища.

Миші з дивовижною спритністю протискувалися крізь непомітні діри й щілини; ніби вода, просочувалися через погано прочинені двері кімнат і дверцята шаф.

А вранці в майстернях менвітів ізоляція в електричних дротах виявилася повністю обгризеною. Колби, мензурки, пробірки з різними речовинами валялися розбитими на підлозі. Баки з пробами палива були продірявлені — з них витекло пальне. Від гербаріїв, зібраних з рослин Чарівної країни, залишилася сама потерть. У комбінезонах, які висіли на вішалках, уціліли тільки комірці: решта лежала на підлозі у вигляді ганчір'я.

Баан-Ну ще спав, коли до нього зайшов Ільсор. Переступивши поріг особистих покоїв генерала, він так здивувався, що почав протирати очі.

— Мій генерале, пане Баан-Ну, — тихо покликав Ільсор.

Баан-Ну здригнувся, і сон миттю покинув його. Картина жахливого погрому відкрилася перед ним.

Від шкіри тигра, яка лежала біля ліжка, залишився тільки пух. Пічний халат генерала був пошматований на смужки. Чудові чоботи більше скидалися на сандалі, решту було з'їдено.

Ільсор хотів подати Баан-Ну його мундир, але в шафі була купа ганчір'я.

Баан-Ну в нічній сорочці, не чекаючи, поки йому принесуть запасний одяг з "Діавони", поспішив до свого кабінету. Серце його завмирало від передчуття непоправної біди. Напередодні він так утомився від описування поєдинку з полчищами невидимок, що поставив крапку, але не заховав рукопис, як завжди, в портфель, не засунув під подушку. Цей бій з невидимками снився йому всю ніч, невже він виявився пророчим?

Глянувши на стіл і побачивши там лише жменьку паперового пилу, Баан-Ну зі стогоном обхопив голову руками й опустився на крісло.

В цей час прибув з доповіддю Мон-Со.

— Мій генерале, — почав він, — у Ранавірі розбито, розірвано все, що можна розбити і розірвати. Напевно, це белліорці побували…

Мон-Со тільки встиг доповісти, як на порозі з'явився лікар Лон-Гор.

— Мій генерале, — сказав він, — бинти щезли, термометри перебиті, всі порошки розсипані і перемішані. Белліорці…

— Які белліорці? Що ви мені голову морочите белліорцями? — закричав на них генерал, він більше не міг стриматися. — "Завоювання Белліори", моя книга, праця всього мого життя загинула, — бідкався він перед сторопілими менвітами.

Найцікавішим у всій цій ситуації виявилося те, що особисте майно арзаків не постраждало. Баан-Ну зажадав бачити полонених. До нього в кабінет привели Енні, Ельвіну та Ментахо. Але затворники Синьої хатини не знали нічого. Та й що вони могли знати, коли вікна будинку закривали сталеві ґрати, двері зовні були замкнуті, а вартовий-менвіт ні на мить не відходив від ґанку…

ДИВНІ ПОДІЇ В РАНАВІРІ

Нарешті настав день, до якого Тім довго і дуже ґрунтовно готувався. Хлопчик одяг спортивний костюм, який не сковував рухів, чоботи на м'якій підошві для нечутної ходьби. В кишені поклав гайковий ключ, викрутку, маленькі кліщі. За пояс запхав кинджал у шкіряних піхвах. Срібний обруч, щоб не загубити в метушні, закріпив на голові ремінцем…

Вочевидь, було передбачено все, але інженер Каннінг ще і ще раз нагадував хлопчині про обережність.

— Прибульці не здогадуються, — говорив Фред, — звідки Енні. Але якщо рамерійці схоплять тебе, з твого зросту і сили зрозуміють: ти не корінний мешканець Гудвінії.

Тім погоджувався з усіма доказами, аби тільки його швидше відпустили. Коли ж Фред порадив: "Не буде можливості — не поспішай, хай Енні поки що залишається в полоні", — хлопчина так міцно стис зуби, що одразу стало видно — цю настанову Фреда він виконувати зовсім не збирається. Подумки Тім давно вирішив: якщо Фред його не відпустить, він зробиться невидимкою і втече з міста. Адже чарівний обруч у нього на голові!

— Ой, боюсь, накоїш ти лиха! — стурбовано промовив Альфред, прощаючись з хлопчиком.

Врешті-решт Тім заліз до кабіни Тіллі-Віллі, і велетень швидко доставив його в долину Гуррікапа. Дорогою Залізний Рицар безперестанку розпитував хлопчика про Чарлі Блека. Тім рідко зустрічався в Канзасі з одноногим моряком, але, не бажаючи засмучувати гіганта, фантазував і розповідав безліч історій про героїчні подвиги Чарлі на Великій землі, яка, за його словами, кишіла чаклунами і відьмами. Простодушний велетень виявляв своє захоплення так гучно, що луна від його голосу розносилася на багато миль довкола. Добре хоч, що дорогою їм не трапився жоден вертоліт Прибульців.

Залізний Рицар сховався в павільйоні Гуррікапа, а Тім, обернувши рубінову зірочку, зробився невидимим і сміливо рушив до Ранавіра.

Старійшина гномів Кастальо, описуючи наступні дні в таборі Прибульців, назвав їх божевільними.

Все почалося з того, що залізна бочка з пальним, яка стояла біля злітних майданчиків, несподівано скотилася похиленим помостом. Вона мчала так стрімко, що пілоти й інженери ледве встигали відплигувати вбік.

На довершення біди бочка наскочила на особистий вертоліт Баан-Ну, яким генерал ще ні разу не користувався, і розбила його вщент. А це була найкраща машина ескадрильї, розкішна і найшвидкохідніша.

Генерал захотів особисто оглянути місце події. Коли він проходив мимо колодязя, шланг, що тягнувся від нього, раптом підстрибнув. Пружний холодний струмінь ударив у груди й обличчя Баан-Ну. Новий ошатний костюм генерала, щойно після нашестя мишей витягнутий із запасника "Діавони", — вмить став мокрим.

Генерал пробував хоч щось сказати, але кожен раз прямо в рот йому струменіла вода, і він захлинався. Водяний потік, вдаряючись об землю, розбивався на най-дрібніші бризки, в яких грайливо сяяла веселка.

Край неприємній пригоді поклав Ільсор. Кинувшись під струмінь, він ухопив вертлявий, мов змія, шланг. Вождь арзаків міг би поклястися, що зі шлангу зісковзнула чиясь невидима рука. Й майже водночас почулися м'які кроки, що швидко віддалялися. Ільсор закрутив крап і небавом повів мокрого генерала перевдягатися.

Баан-Ну шаленів од гніву. Але він не позбувся б пекучого сорому до кінця свого життя, якби знав, що всю цю сцену спостерігали в палаці Страшила.

— Ото Тім! Ото молодчина! — вигукував Фарамант, сплескуючи долонями. — Ото душ улаштував!

Страшило поважно сказав:

— Екс-тра-ор-ди-нар-не видовище!

І тільки Каннінг нервував, примовляючи:

— Ой, боюсь, накоїть він лиха!

В таборі Прибульців нібито почали заспокоюватися.

Прибиральна машина засипала піском величезну калюжу біля колодязя, де скупався генерал.

Та раптом у Ранавірі знову все збурилося, та ще як!

Винуватцем нової метушні виявився сам Баан-Ну.

На випадок небезпеки в таборі передбачався бойовий сигнал тривоги, а секретна кнопка знаходилась у кабінеті Баан-Ну.

Сухому, але розкуйовдженому генералові, що ледве встиг надіти на себе шорти, з причин, зрозумілих тільки йому одному, захотілося перевірити, чи готові його підлеглі до відбиття раптової атаки белліорців…

Рамерійці переполошилися. Кожний біг до того місця, яке призначалося йому за статутом. Менвіти хапали вогнегасники, клацали кнопками променевих пістолетів, перевіряючи їхню справність. Вартові із загону особливого призначення, закривши люк зорельота, мов грізні ідоли, стояли біля нього.

День і ніч метушилися рамерійці, виконуючи накази генерала, а вранці їх чекали нові сюрпризи.

Столи і стільці в залі, де обідали менвіти, були складені пірамідою, вершина якої сягала стелі. З намету рабів усі чоботи пішли на лісову галявину і розмістилися так, ніби ось-ось мали розпочати танок.

Арзаки зі сміхом розібрали своє взуття: над ними, звичайно, пожартували, але їм не хотіли завдавати шкоди.

На злітних майданчиках уночі лунали тріск, клацання, але вартові нікого не помітили. Однак майже у всіх вертольотах щезли з приладових дощок важливі деталі…

Баан-Ну наказав привести до себе Ментахо. Люто втупившись у нього, генерал сказав:

— Слухай, белліорцю, ти мусиш пояснити причину цих незрозумілих явищ.

Ментахо не розгубився. Ільсор уже передав йому наказ Страшила.

— Що поробиш, пане генерале! В цьому році Дні Божевілля настали раніше, ніж звичайно, і я не встиг вас попередити.

Він винувато розвів руками.

— Які Дні Божевілля? — спохмурнів генерал.

— Дні Божевілля речей, пане генерале! У нас, у Гудвінії, таке трапляється щорічно. Ми вже звикли до цього і пильнуємося.

— Що означає "пильнуємося"?

— Це означає бути насторожі, коли маєш справу з речами. Вони виходять з послуху й намагаються чинити людям усілякі неприємності. Лопата б'є землекопа по чолі, посуд зі столу падає на підлогу, загорожі біля хат рушають до лісу…

— Ну і дика країна у вас, — мовив генерал. — І як довго тривають ці Дні Божевілля?

— Зазвичай, день-два, іноді більше. Я гадаю, пане генерале, що речі вже заспокоїлися. Далі все буде тихо і мирно, — сказав ткач.

Генерал відпустив Ментахо і довго розмірковував над тим, як багато на Белліорі незвичайного й незрозумілого, чого ніколи не трапляється на Рамерії.

ВТЕЧА

Після незбагненних подій у Ранавірі інопланетяни ходили насторожені, на речі поглядали з острахом, чекаючи від них нових витівок. Відчинивши двері, вони швидко проскакували, боячись, що речі вдарять по чолі чи потилиці.

Цього разу генерал не повірив байкам Ментахо і розпорядився про всяк випадок подвоїти караули біля всіх проходів та наказав патрулям щогодини прочісувати територію табору.

Тім потрапив у тяжке становище і шкодував, що в своїх спробах насолити Прибульцям дещо перебрав. Якби він не вдався до витівок, то без найменших перешкод викрав би Енні. Але тепер, коли менвіти насторожі, справа ускладнилася. Однак Тім не втрачав надії. Причаївшись за штабелями дров, він невтомно спостерігав за Синьою хатиною. І врешті-решт діждався!

Енні під вартою повели до замку Гуррікапа. Очевидно, генералові знову потрібно щось уточнити.

Тім, довго не роздумуючи, вискочив із-за дров, схопив Енні за руку, шепнув:

— Тікаймо!

Обруч ховав від людського ока не тільки того, на кому був надітий, а й всіх, хто торкався до його власника.

Менвіт, який пильно наглядав за Енні, онімів від подиву: полонянка, яку він вів у замок, миттю розчинилася.

Енні і Тім побігли. Менвіт же, почувши тупіт, закричав щосили:

— Невидимки! Тримайте невидимок! Вони тут недалеко!

В таборі було оголошено тривогу. Загін менвітів відрізав шлях до найближчого проходу. Тім і Енні скрізь наштовхувалися на Прибульців. Хлопчик завмер від розгубленості, але, на щастя, побачив неподалік сторожову вишку. Вона була порожня.

— Вилазьмо на вишку! — прошепотів він Енні. Лізти вузькою драбиною вдвох, увесь час тримаючись за руки, було незручно, але діти зуміли це зробити. І вчасно!

Менвіти повсюди ходили ланцюжком, узявшись за руки, прочісуючи територію бази. А невидимки ніби крізь землю провалилися.

Мон-Со керував пошуками в районі вишки. Помітивши, що на ній немає охорони, він послав арзака перевірити, чи справді вона порожня.

Арзак спритно видерся на майданчик, де причаїлися Енні й Тім. Він зразу почув їх схвильоване дихання, недбало повів рукою у просторі, потім голосно крикнув униз:

— Нікого, пане офіцере! — І прудко плигнув на землю. Ще довго тривали пошуки, але безрезультатно. "Можливо, белліорці вміють ставати не тільки невидимими, а й невловимими. — занепокоєно думав генерал, — Коли це так, то як же з ними боротися?"

Надвечір на базі стало спокійніше: її мешканці розійшлися відпочивати, і навіть вартові сиділи біля своїх постів.

Без скрипу і шуму Енні й Тім спустилися драбиною і через найближчі ворота нишком прошмигнули мимо вартового. Вони рушили до павільйону, де на них чекав Залізний Рицар.

ЗЛОВІСНІ ПЛАНИ

Баан-Ну зібрав секретну нараду свого штабу. Від арзаків був присутній тільки Ільсор, і то як слуга генерала.

Відкриваючи нараду, Баан-Ну виголосив заздоровне слово на честь великого, непереможного Гван-Ло. Присутні підвелися, підняли догори руки і тричі прокричали хрипкими голосами:

— Горр-ау!

— Час кінчати з Гудвінією, — оголосив генерал без будь-якої передмови. — Почнемо зі Смарагдового міста — серця Гудвінії. Знищимо все, а смарагди захопимо. Покажемо белліорцям, на що ми здатні. Досі ми тільки дивували їх, вони намагалися розгадати, хто ми такі. Тепер нехай живуть під страхом, нехай тремтять.

Ільсор мовчки обходив присутніх, подаючи напої і фрукти, ловив кожне їхнє слово.

— Кодова назва операції "Страх". У ній беруть участь усі вертольоти. Озброїмо їх бомбами. Коли більшість жителів буде перебито, решта підкориться нашому поглядові.

Генерал замовк, відразу пролунали схвальні голоси.

— Ми всі повернемося на Рамерію багачами, — пообіцяв Баан-Ну.

Він не сказав, звичайно, того, що давно вирішив присвоїти скарби Смарагдового міста.

— Мій генерале, — поштиво звернувся до Баан-Ну командир вертолітників Мон-Со, — після того, як невидимий ворог побував у пас, майже всі вертольоти несправні.

— Скільки часу потрібно на ремонт? — запитав генерал.

— За найнапруженішої роботи не менше десяти днів, — відповів той.

Відповідь утішила Ільсора. Ще є час повідомити куди слід і щось придумати.

Тоном, який не допускає жодних заперечень, генерал сказав:

— Вертольоти повинні бути готові до названого вами строку. Людей для ремонту і запасні частини одержите повністю. За готовність машин відповідають особисто Мон-Со і ти, Ільсоре.

— Слухаю, мій генерале, — схилив голову командир ескадрильї Мон-Со.

Ільсор, який знову відчув себе головним техніком, уклонився. На цьому нарада закінчилася.

Частина третя

СОННА ВОДА

НАСТУП ДУБОЛОМІВ

Через Ментахо Ільсор повідомив землян про підготовку інопланетян до нальоту на Смарагдове місто.

Військова рада зібралася опівночі в Тронній залі палацу правителя. Дня вже не вистачало. На обліку була кожна хвилина. Всі тільки і думали, як відвести страшну загрозу, навислу над Чарівною країною. Після цілоденного засідання члени ради валилися від утоми. У Страшила навіть фарба тріскалася від сильної перенапруги. Енні доводилося брати фарби, квачик і підмальовувати йому обличчя. У Дроворуба від переживань аж щоки пітніли, а щоб вони не заіржавіли, треба було кожного разу капати на них з маслянки.

Особливо важко було брати участь у засіданнях Кагги-Карр. То одне, то друге її око закривалося набухлими важкими повіками; тільки хитнувши головою, їй удавалося знову розплющити очі. Першим

висловився Страшило. Мова його, як завжди, відрізнялася лаконічністю і властивою йому мудрістю.

— Ми не повинні віддавати ініціативу Прибульцям, — сказав він. — Поки прокладається водогін, потрібно розпочати активні наступальні дії. Слід нав'язати Прибульцям свою тактику й примусити їх перейти до оборони. Які будуть пропозиції? Висловлюйтесь коротко. Пам'ятайте: де багато слів, там дуже мало мудрості.

Намір Страшила, звичайно, схвалили, але виступати з пропозиціями не поспішали. Легко говорити просто так, і зовсім інша справа бути мудрим.

Першим наважився порушити мовчанку Фарамант. Тривалі вахти біля брами, взагалі, спонукають до серйозних роздумів, і якщо вам потрібна добра порада, зверніться до Вартового Брами: в нього їх безліч.

— Потрібно зробити вилазку в табір Прибульців, — сказав Фарамант. — Напад має бути навальним, швидким, а головна зброя Прибульців — променеві пістолети — безсила. Коротше, я не бачу інших кандидатів для участі у вилазці, як дуболомів.

Тут утрутився Дін Гіор, котрий, як фельдмаршал, відповідав за успіх воєнної кампанії Чарівної країни.

— Думка Фараманта слушна, — сказав він, — однак чи зможуть дуболоми здійснити операцію? Ми їм вирізьбили добрі обличчя і не знаємо, як така зміна позначилася на їхніх розумових здібностях. Я не заперечую, я пропоную обговорити цю обставину: від неї залежить результат операції.

Виникло протиріччя, необхідно було втрутитися Мудрому, і Страшило сказав:

— Хто добрий, той і розумний. У дурня не може бути доброго обличчя, в нього на це не вистачить розуму. Кращих кандидатів, як дуболоми, нам, очевидно, не знайти. Єдине, про що варто подумати, це як захистити їх від променевих пістолетів. Промінь їх не вб'є, але може підпалити дерев'яні тіла. Що думають в цього приводу члени ради?

— Можна надіти на дуболомів мокрі плащі, — прокаркала Кагги-Карр; звичка давати поради взяла гору над сном.

— Плащі під сонцем чи на вітрі швидко висохнуть. Не годиться, — висловився нарешті Залізний Дроворуб, якому не вдавалося вставити слівце після того, як члени військової ради розговорилися.

— Потрібно захистити дуболомів дзеркальними щитами, — враз випалив Страшило. Як енциклопедистові, йому неважко було знайти правильну відповідь. Природно, наступне слово було за Каннінгом, оскільки мова зайшла про пошуки технічних рішень на основі наукових знань.

— Дзеркальні щити не тільки прекрасний захист від променевої зброї, — зауважив він. — Якщо їх розташувати у вигляді кривого дзеркала, то можна сфокусувати променеву енергію і передати її у зворотному напрямку — проти Прибульців.

Раду можна було закривати, оскільки її основна мета — придумати, як випередити менвітів власною наступальною операцією, — була досягнута. Домовились і про виконавців. З'ясували, як захистити їх від зброї Прибульців. Знайдено спосіб, як повернути цю зброю проти самих ворогів. Підготовка до вилазки не зайняла багато часу. Поки майстри готували латунні щити, обробляли їх за рецептом Каннінга ртуттю — для дзеркального блиску, дуболоми під керівництвом генерала Лана Пірота вивчали спеціальні маневри, які дозволили б на ходу відбивати променеву енергію і спрямовувати її то на один, то на інший предмет.

Танцювальні здібності Лана Пірота та його командирські навички якнайкраще знадобилися під час опанування дуболомами вправ з дзеркалами в пішому строю.

Щоб не розкривати задуму операції, дуболоми тримали в руках замість дзеркал різнокольорові обручі.

Жителі Чарівної країни з інтересом спостерігали за цими танцями ансамблю дуболомів під керівництвом Лана Пірота, хоча і не могли вбагнути, чому це дерев'яні солдати розважаються перед загрозою нападу менвітів. Однак ніхто не ображався за це несподіване, красиве видовище.

Був ще один плюс від виступів ансамблю. З борту вертольота, який спостерігав за Смарагдовим містом, генералу Баан-Ну надійшла телеграма: "Белліорці танцюють".

"Що ж, потанцюйте, — подумав генерал, перечитуючи телеграму. — Добре танцює тільки переможець".

Наступного дня фельдмаршал Дій Гіор зробив останній огляд військ, учасників вилазки. Він дивився на радісно усміхнені обличчя солдат і хмурився. Надто вже вони легковажно настроєні. Фельдмаршал суворо запитав Лана Пірота:

— Ви усвідомлюєте важливість завдання?

По обличчю дерев'яного генерала від правого вуха до лівого пробігла посмішка.

— Так точно, пане фельдмаршале. — І Пірот зробив декілька на якогось веселого танцю.

Дін Гіор тільки зітхнув. Якщо вже генерал такий, то чого від солдатів вимагати?

— Справитесь? — знову похмуро запитав він.

— Не хвилюйтесь, пане фельдмаршале! — відповів Лан Пірот. — Якщо ви все добре продумали, успіх буде повний, завдання виконаємо якнайретельніше. — І знову став пританцьовувати на місці.

За сигналом бойової труби загін вишикувався в колону, всі солдати підняли щити перед собою і побігли дорогою в напрямку замку Гуррікапа. Не зупиняючись, вони швидко подолали шлях від Смарагдового міста до галявини перед Ранавіром.

Сторожові пости Прибульців помітили дуболомів своєчасно. За тривогою були підняті загони менвітів, готових пустити в хід свою випробувану зброю — променеві пістолети, але їх збентежило, що белліорці самі перейшли в наступ.

"Отже, вони зуміли випередити пас в підготовці до війни. Зуміли чи не зуміли, а треба відбивати їхній напад. Не завадить добряче провчити самовпевнених белліорців", — так думали менвіти.

Тим часом загін дуболомів, не сповільнюючи біг, перешикувався в ланцюг. Ланцюг зімкнувся, утворивши великий, на всю галявину півмісяць, щільно прикритий згори сяючими щитами. Не зупиняючись, півмісяць швидко наближався до загонів менвітів.

За командою інопланетяни ввімкнули пістолети, і зойки жаху пролунали серед менвітів. Промені пістолетів, відбиваючись від дзеркального півмісяця, вдарили в центр загону рамерійців.

Перш ніж Прибульці збагнули, що це вони самі себе поранили, і кинулися врозтіч, декілька менвітів, дістався сильні опіки, впали на землю.

Не гаючи часу, дзеркальний півмісяць розвернувся, і зібраний щитами промінь ще не вимкнутих пістолетів обернув У гігантське багаття одну з бочок з припасеним для вертольотів пальним. Потім вогонь затанцював на майстерні, з якої відразу піднялися клуби диму. Коли менвіти нарешті отямилися, вони вимкнули свої горе-пістолети і пустили в хід гармати-картечниці. Півмісяць розсипався, і утворився ланцюг, дуболоми повісили щити на спини і кинулися бігти в протилежний бік.

Коли пожежу погасили, поранених перев'язали, менвіти оглянули трофеї, залишені противником: кілька голубих і жовтих трісок, що відлетіли від дуболомів під час попадання картечі.

Райдужний настрій завойовників змінився сумом.

Того ж дня все дерев'яне воїнство було відремонтоване. Солдатам намалювали яскраві нові мундири, додавши до них погони й медалі, а заново пофарбованому, сяючому Лану Піроту — золоті еполети й орденську стрічку через плече.

ОПЕРАЦІЯ "СТРАХ"

Страшило не погодився з пропозицією Фараманта зняти (для кращого збереження) смарагди з міських башт і мурів, з бруківок і дахів будівель. Залишитися без смарагдів означало виявити страх перед ворогом, все одно, що здатися на його ласку.

— Зі смарагдами веселіше воювати, — сказав Страшило. — Треба зберегти сяйво зеленого вогню. Він допомагає нам, нехай милує очі всіма переливами.

— Справді, Смарагдове місто не можна залишати без смарагдів, — погодився фельдмаршал Дін Гіор.

Та оскільки смарагди повинні були допомагати воїнам, їх не зняли, а, навпаки, начистили, щоб сяяли яскравіше. Перед нападом менвітів Смарагдове місто красувалося у всій своїй пишноті. На його захист вирішили стати всі мешканці і всі дивовижні створіння Чарівної країни. Та що вони могли перед чужоземцями? Могли бути хоробрими; а це вже чимало.

Найхоробрішими в армії Чарівної країни були залізні та дерев'яні істоти: Тіллі-Віллі, Дроворуб і дуболоми під командою Лана Пірота. Дуболоми вже дістали бойове хрещення в боротьбі з Прибульцями. Тіллі-Віллі нагострив свій меч, який ледве зрушували з місця сорок чоловік. Його величезний щит блищав, як дзеркало, відбиваючи сонячні промені в бік противника (непогана військова хитрість, якої він навчився в дуболомів).

Залізний Дроворуб зі своєю важкою сокирою, хоч і був разів у десять нижчий від залізного побратима-рицаря, теж умів воювати.

Дін Гіор гаряче взявся за справу. Недарма він із літописів, що зберігаються в коморі позаду Тронної зали, майже напам'ять вивчив описи знаменитих битв, що будь-коли траплялися в Чарівній країні. Перш за все уміло розподілив наявні військові сили. Виставив бойову охорону навколо міста, що складалася з городян із рушницями та револьверами, які роздав Каннінг. Альфред стояв на чолі охорони.

Городяни непогано навчилися стріляти: з кожних п'яти куль у ціль влучала одна — для людей, що ніколи нікого не ображали, такий результат був досягненням хоч куди.

На стінах і баштах завмерли спостерігачі — армія, таким чином, своєчасно дізнається про наближення ворога.

Головні сили, включаючи залізних представників армії Тіллі-Віллі й Дроворуба, Дін Гіор розташував у місті. Він не забув і про резерв. У ньому залишив дерев'яних солдатів на чолі з Ланом Піротом. Їх ретельно замаскували в лісі поміж кущами. А для зв'язку фельдмаршал скрізь розставив дерев'яних гінців. Але найголовніше, що обов'язково допоможе в обороні Смарагдового міста, передбачив Альфред Каннінг. За його вказівкою Енні разом з дружинами Мигунів і рудокопів, а також усі інші мешканці, які вміли тримати голку в руках, стібок за стібком шили мішки з цупкої сірої тканини. Це було таким же бойовим завданням, як і навчитися стріляти з рушниці. Сіру тканину частково "позичив" у запасниках "Діавони", а частково виткав Ментахо.

Коли з шиттям упоралися, в місті розпалили вогнища і тримали над ними мішки, щоб наповнити гарячим повітрям. Наповнюючись, мішки перетворювалися на величезні повітряні кулі, які повисли над містом.

Поки налили вогнища і готували повітряні кулі, в небі, відволікаючи увагу менвітів, літав ручний дракон Ойххо.

В таборі Прибульців готувалися до нападу на белліорців. Арзаки під невсипущим наглядом менвітських пілотів та інженерів — таким, що ні зітхнути, ні кліпнути, — ремонтували пошкоджені вертольоти, лагодили побиті прилади, ставили на місце зниклих нові деталі, заряджали гармати-картечниці.

Вони ж першими і помітили в небі крилате чудовисько, подібне до ящера. Воно махало величезними шкірястими крилами, сильні пазуристі лапи звисали під жовтим лускатим черевом, серед довгих гострих зубів у роззявленій пащі тріпотів червоний язик.

— Дивіться, — закричали одразу декілька арзаків, — летючий ящер!

Кау-Рук саме перевіряв свій вертоліт. Він уважно придивився.

— Звідки взялося це викопне створіння? — здивувався він. І негайно ж пішов до Баан-Ну.

— Гляньте на небо, мій генерале, — звернувся штурман до Баан-Ну. — Ви нічого не помічаєте?

— Дракон? — спитав вражений генерал, не ймучи віри власним очам. Він з тривогою слідкував за польотом Ойххо.

— Може, не поспішати з операцією "Страх"? — запитливо глянув на генерала Кау-Рук.

— Ні! — рішуче заперечив генерал. — Бойовим виліт не може бути відмінений через якісь там фокуси белліорців. Треба покінчити з цими неймовірностями, і чим швидше, тим краще.

І ось настав день, призначений Баан-Ну для операції. Вертольоти ринули до Смарагдового міста. В кожній машині, крім пілота, був ще стрілець. Пілоти запаслися великими скриньками для смарагдів та інших коштовностей. Вони вірили Баан-Ну, який обіцяв:

— Після бою ваші скриньки наповняться вщерть. Спочатку ви доставите їх до Ранавіра — мені на збереження. Пізніше візьмете з собою в Рамерію. На батьківщині ви станете найбагатшими людьми.

Машини наближалися до мети, члени екіпажів перемовлялися по рації. В той час як від Ранавіра до Смарагдового міста рухалася ескадрилья з тридцяти вертольотів, від північної частини Кругосвітніх гір їм назустріч поспішала інша ескадрилья. Це були орли Карфакса. Орли виявляли особливу обережність відтоді, як гармата інопланетян поранила Горіека. За своєю природою вони взагалі з людьми спілкувалися мало. Але орли теж були мешканцями Чарівної країни. Відчувши в поведінці Прибульців недобре, Карфакс звелів побратимам не спускати очей з непроханих гостей.

Ось чому, помітивши зовсім не мирні наміри загону вертольотів, орли негайно помчали назустріч. До міста залишилося менше трьох десятків миль, коли командирові Мон-Со, та й іншим пілотам, здалося, ніби на їхній трасі замерехтіли темні цятки схожі на птахів. Вони то зникали, то наближалися. Зростав неясний гул.

На дзеркало, прикріплене перед Мон-Со, лягла сіро-чорна тінь, що падала згори, немовби з хмари. Неясний гул перейшов у войовничий клекіт. З цікавості Мон-Со опустив бокове скло кабіни, висунув голову… І в цей момент мало не позбувся її. Від змаху гігантського крила в нього вдарив вітер такої несамовитої сили, що Мон-Со вчавило в крісло кабіни.

Ще трохи — і його взагалі викинуло б з вертольота.

Швидше зі страху, ніж обдумано, Мон-Со підняв скло і вивернув вертоліт, уникаючи крил гігантського орла. Швидко озирнувшись, він помітив: біля інших машин коїться те саме, — орли, розпластавши крила, кидаються на вертольоти.

— Ну що ж, мій полковнику, робитимемо? — почув Мон-Со по рації насмішкуватий голос Кау-Рука. — Як ви збираєтесь відбивати напад цих повітряних гігантів? Чи не краще відразу вийти з гри? Не знаю, як ви, а я повертаю назад. Не хочу ні сам гинути, ні знищувати цих гордих птахів. З орлами воювати — ми так не домовлялися!

— Забороняю! — закричав Мон-Со хрипким голосом. — Будете відповідати перед Баан-Ну!

— Як ви не розумієте?! — теж прокричав Кау-Рук, оскільки довкола стояв неймовірний гул. — Це побоїще — суцільне безглуздя. Навіщо калічити таких благородних птахів і самим гинути при цьому?

— Ви боягуз! — загорлав Мон-Со.

Але Кау-Рук, не слухаючи його більше, розвернув вертоліт і спрямував на одну з лісових галявин. У повітрі закипів жорстокий бій.

Орли каменем падали на вертольоти, обхоплювали їх могутніми крилами; біля лобового скла з'являлися величезні дзьоби. Денне світло меркло перед пілотами. Вони навмання хапалися за важелі, крутили штурвалами. Стрільці вмикали свої променеві пістолети. Але для птахів-гігантів страшні були не постріли. Обертовий гвинт підрубував їх, врізався в тіла. Тамуючи біль, орли тільки сильніше стискали крила. Пілоти випускали з рук штурвали, машини втрачали керування. Кілька вертольотів полетіло вниз, але розбились і орли. Карфакс, бачачи побратимів, які гинули на його очах, знизу кинувся на найближчий вертоліт, почав бити його крилами, вчепився кігтями в шасі, хитнув так, що машина перевернулася. Зависнувши якусь мить у повітрі, вона стрімко впала вниз і вибухнула.

Розправившись з одним вертольотом, Карфакс кинувся до другого, третього…

Частина орлів атакувала вертольоти з боку малого хвостового гвинта. Вигукуючи войовничий клич, вони смертельною хваткою впивалися в нього кігтями, ламали сильними лапами, розбивали дзьобом-молотом.

У битві не благали і не просили пощади. Променеві пістолети стріляли без угаву, правда, марно. Навчені гірким досвідом, орли більше не наближалися до лобових стекол. Нападаючи знизу або з хвоста, вони, щойно машина втрачала керування, залишали її в спокої.

Гігантські розміри птахів та їхня несамовитість вселили в інопланетян жах. Той самий жах, який вони хотіли принести Смарагдовому містові.

Армії Діна Гіора не довелося брати участь у битві, але його бійці були найпалкішими глядачами в світі. Успіхи союзників-орлів вони зустрічали захопленим ревом, а загибель — сумними стогонами. Тіллі-Віллі довго бігав за одним падаючим вертольотом, сподіваючись вдарити по ньому мечем, але вертоліт упав на величезний дуб і розлетівся на шматки.

Нарешті ескадрилья Прибульців кинулася навтіки. З погнутими гвинтами, пошкодженими моторами, розбитими шасі, метляючи і викреслюючи неймовірні фігури, вцілілі вертольоти пробиралися до Ранавіра. Порожні скриньки для смарагдів давно було викинуто за борт. Вороги втікали, а летюче воїнство загороджувало їм шлях у долину Гуррікапа. Тільки з десяток машин врятувалося, сяк-так дотеліпалося до бази. Ледь дотяг до місця і Мон-Со. Його донесення, а найбільше вигляд понівечених вертольотів справили на Баан-Ну приголомшливе враження. Страх заворушився у серці генерала, котрий ще зовсім недавно вважав себе всесильним. Він ніяк не міг зрозуміти, що ж відбувається в такій маленькій країні, населеній цілком сумирними жителями?

Перекладач Ментахо запевняв генерала, що орли не збираються нападати на Ранавір, що вони, мовляв, не мають ворожих намірів. Баан-Ну все одно тіпали дрижаки, страх не минав.

Через кілька днів правителі Смарагдового міста і Фіолетової країни, феї Вілліна й Стелла нагородили Карфакса та все його воїнство найвищими орденами своїх держав.

Страшило наказав внести до літопису докладний опис історичної битви. Гноми сумлінно виконали свій обов'язок.

ОСТАННЯ НАДІЯ МЕНВІТІВ

Баан Ну похмуро глянув у дзеркало, і відразу завмерли його нечутні розмірені кроки: власний підупалий вигляд ще більше пригнічував

генерала. Підійшовши до крісла, він важко сів у нього, наче, крім маси тіла, з ним разом опустилися також його клопоти. Ще ніколи за весь час перебування на Белліорі він не відчував так виразно їхній тягар. Невдачі останніх днів стискували його плечі й груди, та особливо боліла від них голова.

"Що ж буде? Що відбувається? — роздумував головний менвіт. — Повітряний наліт на Смарагдове місто закінчився повним крахом. Хтозна, може, поки ми на Рамерії створювали техніку, белліорці здогадалися, що ми хочемо їх підкорити. Що ж, силою не вдалося, візьмемо хитрістю. Тут допоможе нам говорильна машина. З нею не буде осічки".

Генерал узяв зі столу срібний дзвіночок і нетерпляче закалатав ним. Одразу відчинилися двері, на порозі кабінету постав Ільсор.

— Ільсоре, чи все готове для дослідів? — запитав Баан-Ну.

— Машина повністю готова. Полковник Мон-Со доставив у ваше розпорядження ще двох белліорців. Перешкод для дослідів нема, мій генерале.

Доповідь заспокоїла Баан Ну. Він більше вже не потрапить у полон подій, він підкорить їх своїй волі.

— Випробування призначаю негайно. Крім Кау-Рука, Мон-Со і тебе, ніхто не повинен бути присутнім, — наказав Баан-Ну.

Учасники найважливішого зараз для менвітів досліду зібралися у Синій хатині.

— Почнемо з Ментахо, — запропонував Баан-Ну.

Ментахо і Ельвіна, які відчули, що в Синій хатині готується щось надзвичайне, присіли на стільцях біля самих дверей. Вони думали, що їх негайно пошлють по гриби. Замість цього Баан-Ну привітав ткача несподіваним вигуком:

— Привіт тобі, високошановний белліорцю!

"Гм, зрозумій цих генералів", — подумав Ментахо і відразу ж випалив менвітською мовою:

— І тобі привіт, мій повелителю.

Баан-Ну трохи нахмурився, кинувши короткий погляд на Кау-Рука.

"Дещо перестарався Ментахо. "Повелитель" — ще ранувато", — подумки мовив він. І вдивляючись в обличчя ткача, наказав без зайвих передмов: — Присунь до мене свій стілець, а сам відійди до говорильної машини й там стій.

Ментахо, який сидів, утупившись собі в ноги (він так завжди робив, розмовляючи з Баан-Ну), не зрозумів, кому адресовані останні слова, і не виявив жодного інтересу, щоб вияснити.

— Розкажи відверто, Ментахо, що тебе хвилює, — запитав генерал, свердлячи очима ткачеве обличчя, але не знаходив його лукавих очей.

— Та що там хвилює, — спроквола мовив Ментахо і спантеличено почухав потилицю. — Нічого не хвилює. Хіба що нудьга тут у вас, нам з Ельвіною поговорити ні з ким крім якогось ящика, — ткач кивнув у бік говорильної машини.

"З ним каші не звариш, — зрозумів Баан-Ну. — Він не тільки вивчив нашу мову, а й розгадав, для чого нам потрібен. Тим гірше для нього, ми його назавжди ізолюємо від жителів Гудвінії".

— Однак ми захопились розмовою, — знову заговорив генерал. — Відпочинь, Ментахо. Сходи з Ельвіною по гриби.

Ткач з дружиною пішли, прихопивши кошик.

— Давайте свіженьких, — сказав Баан-Ну.

Вартові ввели до кімнати одного з Жуванів. Він з цікавістю озирнувся довкола і почав вивчати ордени, які прикрашали груди Головного менвіта.

— Привіт тобі, достойний сину Белліори, — промовив генерал, піднявши руку над головою. Клацнула кнопка, кліпнула лампочка, і говорильна машина чітко повторила слова генерала його ж голосом, але вже мовою жителів Чарівної країни.

Жуван широко посміхнувся, склав свої руки, зображуючи рукостискання, і мовив:

— І тобі мій уклін, добрий чоловіче.

Машина відразу видала переклад голосом Жувана. Дивлячись у вічі белліорця, Баан-Ну зразу дав команду:

— Заговори з Ільсором.

Жуван, почувши переклад, розгублено закліпав очима.

— Від чого я повинен заговорити Ільсора? — запитав він.

Машина знову переклала, настала генеральська черга дивуватися.

— Заговорювати можна з кимось, а не від чогось, — повчально промовив він.

Ільсор непомітно натис одну з кнопок, машина почала пояснювати без будь-якої сторонньої допомоги:

— Заговорити можна і когось, і від чогось, і навіть самого себе, як це відбувається тепер з вами, мій повелителю.

Тільки подив допоміг генералові витримати цю нечувану зухвалість. Він так і блискав очима на ні в чому не винуватого Жувана.

— Зарубай собі на носі, — різко зауважив він, — що з генералом так розмовляти не годиться.

На обличчі белліорця відбився безмежний подив.

— Я готовий відрубати собі носа, але не можу зрозуміти, причім тут генерал і яка вам від цього користь? — пробелькотів він.

— Що ти мелеш, торохтію? — закричав, не витримавши, Баан-Ну.

Жуван зовсім перелякався.

— Якби я був млином, я молов би борошно. А якщо я торохтій, то торохтять вози. Про що ви мене запитуєте? Я бачу, ви сердитесь. Я нічим не хочу вас образити. Але давайте мені зрозумілі накази, а то я не знаю, що мені робити, — тихо мовив він і покірно глянув на Баан Ну.

— Мон-Со, — рикнув генерал на всю горлянку, — де ви взяли цього мідноголового?

Мон-Со виструнчився перед Баан-Ну, збираючись дати відповідь, але в цей час Ільсор знову натис на кнопку, в машині щось заскрипіло, і до присутніх долинув її власний хрипкий голос:

— Ну ось, уже обзивається, а ще генерал. Сам не може як слід пояснити, чого хоче, а обзиває мідноголовим.

— Ільсоре, вимкни негайно говорильну машину! Мон-Со, відповідай, чому ти перестав служити? Тобі набридло бути полковником? Я можу зробити тебе лейтенантом! — кипів генерал. — Привести другого белліорця! Ільсоре, вимкни машину!

До Баан-Ну, котрий ніяк не міг заспокоїтися, підвели другого Жувана.

— Візьми з підвіконня листок паперу, — уривчасто кинув Жувану генерал і виразно глянув йому у вічі.

Очі белліорця округлилися, він очманіло почав крутити головою, щось розшукуючи.

— З чого я повинен зірвати листок? Я не знаю такої квітки, як підвіконня. В нас ростуть підсніжники, та й то високо в горах. І де ви бачите в кімнаті квіти? Що ви називаєте "папером"? — нарешті запитав він генерала і, знизавши плечима, безвільно опустив руки.

— Про що він говорить? — обернувся генерал до Ільсора, теж очманіло хитнувши головою.

— Це випадковий набір слів: очевидно, не всі словосполучення машина пропускає, — спокійно відповів слуга. — Мій генерале, дозвольте мені задати белліорцеві запитання, щоб з'ясувати причину збою. — Чекаючи дозволу, Ільсор поштиво дивився на генерала.

— Дій, Ільсоре, — дозволив Баан-Ну.

— Достойний сину Белліори, — мовив Ільсор. — Хто править у Смарагдовому місті?

— Там править Мудрий Страшило.

— Ільсоре, він вішає тобі на вуха макарони. Як можна правителя називати таким іменем?

Жуван, якому машина встигла перекласти слова генерала, збентежено втупився в обличчя Баан-Ну.

— Що за макарони я вішаю на вуха цього пана, якщо я не маю ніяких макаронів?

— Що, знову теревениш? — розлютився Баан-Ну. — Ти зараз зрозумієш мене, дурню. Ми сказали тобі дуже багато слів, а твій куций мозок не в змозі їх усіх перетравити. Тобі простіше зрозуміти мову команди. Візьми аркуш, — Баан-Ну сам узяв з підвіконня папір. — Намалюй мені ваше страховисько.

Жуван подумав і зобразив шаблезубого тигра з величезними іклами.

— Я так і гадав, що йдеться не про правителя, — задоволено зауважив Баан-Ну. — Стояти! — скомандував він з такою силою, що Жуван підстрибнув мало не до стелі, але не встиг витягнути руки по швах. — Бігом! — лютував генерал, блискаючи очима. — Марш!

І Жуван, зробивши два стрибки, раптом перейшов на церемоніальний крок, потім за командою: "Бігом!" — стрепенувся, кинувся стрибати, й негайно почав карбувати крок за командою: "Марш!"

— Вартовий! — заволав Баан-Ну. — Всипати цьому тупакові десять кийків!

— Ви, генерале, звісно, найповажніший пан, так роз'ясніть мені,— сказав Жуван, — який зв'язок між вартовим і кийками і куди мені їх насипати?

Машина підморгнула Жувану і видала якісь буркотливі звуки мовою менвітів.

Генерал побагровів і мовчки рвонув до дверей.

Кау-Рук та Ільсор перезирнулися між собою, і штурман стенув плечима.

"Чому так нервував Баан-Ну?" — подумав Мон-Со і поспішив за генералом.

УРФІН ДОПОМАГАЄ АРЗАКАМ

Урфін за всім спостерігав і все помічав. Пригоди менвітів біля Чорних каменів Гінгеми здавалися йому незавершеними, він не раз подумки повертався до них. Якось рушив до Великої пустелі. Він не боявся магічної сили Чорних каменів. Колись був помічником злої чаклунки Гінгеми, і тому на нього не діяли їхні чарівні властивості.

Джюс узяв з собою пилку, швидше за звичкою, — аби мати під рукою якийсь інструмент. Та де там! І справа не у величезних розмірах кам'яних валунів. Пилкою камінь не розпиляєш, тим більше чарівний. Пилка не залишала на ньому навіть подряпини. Урфін виліз на чорне творіння Гінгеми і всівся якомога зручніше. Він згадував одну за одпою дії чаклунки. Як не силкувався знаменитий городник, але жодне зловісне заклинання не міг згадати, все призабулося. Та і зло злом не

зруйнуєш. Раптом сяйнула чудова думка: а що коли розпалити багаття і підігріти цей камінець? Усе чаклування починається з вогню.

Так він і зробив. Притяг на тачці кілька оберемків хмизу. Розклав гігантське багаття, у центрі якого опинився Чорний камінь.

Багаття розгорілося на славу. Язики полум'я цілком охопили валун, розігріваючи його дедалі більше.

Раптом напис "Гінгема" розплавився і почав зникати. Урфін не на жарт злякався: а що як він перестарався і всі чари чаклунки відразу ж випаруються? Мов очманілий, помчав він по джерельну воду, а потім став бігати довкола каменя, виплескуючи на нього вміст відер і бочечки. Чорний велет загув, напружився і впав, розсипавшись на дрібні камінці. Та що найдивовижніше — на кожному красувався напис "Гінгема". Урфін невимовно зрадів. Кращого не можна було й бажати. За кілька рейсів він перевіз друзки зруйнованого чарівного каменя до своєї хати.

Відтоді він шукав нагоди скористатися зачарованими уламками.

Джюс весело котив тачку з овочами лісовою стежкою. Огірки, полуниця, горіхи радували своїм виглядом навіть досвідченого в городніх премудрощах Урфіна. Однак непокоїла його дума.

"Як забрати смарагди у ватажка менвітів? — гадав Джюс. — Адже в нього їх нагромадилося стільки, що можна допомогти визволити цілий народ — арзаків з далекої Рамерії".

Розмірковуючи, Урфін згадав аркуш, який викрала ворона в Баан-Ну. Кагги-Карр думала тоді, що викрала план важливої воєнної операції. Коли ж Ільсор пояснив текст, усе виявилось кумедним: і генерал, і його вигадані пригоди. Твір вояки-фантазера не викликав інтересу, забувся, а Джюс запам'ятав, що генерал любить пригоди.

"Що ж, — думав городник, — треба влаштувати Баан-Ну пригоду з каменями Гінгеми".

Чарівні уламки, хоча і були дрібними, однак кожен з них не менший від добрячого кругляка; як його непомітно вручити Головному менвітові? Якщо залишити камінь десь осторонь, генерал не зверне на нього жодної уваги. Камінь зовні нічим, крім напису, непримітний.

До замку "подарунок" Гінгеми можна доставити разом з овочами. Завдання неважке. А що далі?

Не раз довелося Урфінові штовхати тачку від свого городу до замку і назад, перш ніж у нього визрів план дій.

Якось на кухні він почув від кухаря-розпорядника, який перемовлявся з вартовим, що генерал нагромадив гігантську колекцію смарагдів. На той час Джюс уже сяк-так володів мовою менвітів, і про що вони говорили між собою, розумів досить добре.

— Можливо, ваш генерал багатий, — пробурмотів Джюс мовби про себе, — але навряд чи його колекція може зрівнятися зі скарбами з тайника Гуррікапа.

— А де ці скарби? — відразу запитав кухар.

— Тут же, у вас, — пояснив Джюс, — тайник у замку, але надійно замаскований. Ніхто не знає місця, де він знаходиться.

— А ти звідки знаєш?

— Мудрий мандрівник прочитав в одній старій книжці. Відтоді кухар-розпорядник і вартовий, озброївшись залізними палицями, блукали по замку, обстукували стіни і підлогу, марно намагаючись знайти тайник.

Одного чудового ранку стук привернув увагу Баан-Ну. Кухаря зразу ж доставили до генерала. На допиті бідолаха зізнався, що розшукував тайник.

— Ти віриш у ці байки? — усміхнувся Баан-Ну, але думка про скарби міцно засіла у його голові, і він захотів сам поговорити з городником. Така нагода незабаром випала. Генерал підстеріг Урфіна, коли той знову привіз до замку овочі й фрукти, і затяг його до свого кабінету.

— Що тобі відомо про тайник Гуррікапа? Де його шукати? — нетерпляче випитував він.

Урфін чекав цих запитань.

— Знаю лише, що тайник знаходиться в одній з башт замку, — відповів городник, — замурований каменем з написом "Гінгема". Але Гуррікап міг зачарувати скарби. Щоправда, в нашій країні ніхто ніколи не пробував їх шукати.

"Нікчемні боягузи! Зрештою, це навіть добре. Я сам заволодію всіма скарбами", — подумав Баан-Ну, а вголос сказав:

— Урфіне, прошу тебе більше нікому про це не говорити.

Щоб полегшити генералові пошуки, Джюс замінив кілька старих, потрісканих каменів на більш міцні з написом "Гінгема". План, який придумав Урфін, щоб відібрати смарагди у ватажка менвітів, скидався на риболовлю з кількома вудочками, розставленими далеко одна від одної.

Наступного ранку городник залишив на кухні плоди, а потім, прошмигнувши мимо вартового, обійшов свої камені-вудочки. В одному з темних куточків замку він побачив те, що передбачав: генерал корчився в неприродній позі, поряд з ним стояв підсвічник. Свічка встигла згоріти

тільки на чверть: отже, Баан-Ну потрапив у пастку недавно. Він мовчки силкувався відірвати руку від каменя, але марно. Страх і жадібність боролися у його душі. Страх казав: "Клич на допомогу, самому тобі не вирватися", а жадібність шептала: "Покличеш на допомогу — доведеться скарби поділити. Краще напружся і визволися сам".

Поки страх не подолав жадібність, Урфін кинувся до кабінету генерала, відшукав ключі від сейфа і вмить забрав смарагди.

Назад, додому, городник рушив з важкою тачкою, але везти її було легко — в руках Урфіна виявився засіб, здатний визволити цілий народ.

Заховавши смарагди, Джюс поспішив знову до замку, голосно торохкаючи тачкою. Свічка вже згоріла, але Баан-Ну ще мовчав, не втрачаючи надії вирватися. Почувши торохкання тачки, Головний менвіт гукнув городника. Урфін прийшов і допоміг генералові звільнитися від каменя. Поки Баан-Ну приходив до тями в своєму кабінеті, Урфін замінив камені Гінгеми на звичайні.

Однак ще довго, потай один від одного, блукали генерал і кухар-розпорядник, розшукуючи тайник Гуррікапа. Баан-Ну ніяк не міг згадати те місце, де невідома сила, що струмувала з каменя з написом "Гінгема", протримала його кілька годин.

ТРИВОЖНЕ ЧЕКАННЯ

В ці важкі для Чарівної країни дні тривала напружена і цілком непомітна для менвітів-завойовників робота під землею.

Бригади Лестара й Ружеро жили однією-єдиною думкою: "Вода, вода, Сонна вода. Вона повинна з'явитися в таборі Прибульців".

Тією ж думкою про воду було заклопотане сіре вусате військо: мишачі мордочки сновигали впевнено і швидко; піддані Раміни сумлінно

справлялися з роботою. Одні, як і раніше, рили землю, інші виносили її подалі.

Ружеро й Лестар не були новачками в такого роду праці. Саме вони відновлювали джерело, коли вода щезла з вини Руфа Білана. Подія ця мала місце за правління сімох підземних королів, яким повернення води пояснили чарами Еллі.

Насправді ж дуболоми під керівництвом Ружеро і Лестара опускали труби у землю доти, доки не відшукали водоносний шар. З часом нестійкі гірські породи завалилися, понівечивши глиняні труби, якими піднімалася вода. Вирішили викопати колодязь і прибрати уламки труб. Колодязь вийшов досить глибоким, і, щоб земля не обсипалася та не обвалювалася, стіни його закріпили брусами. Бруси доставляли з країни Жуванів. Тут уже правитель Жуванів Прем Кокус постарався, як тільки міг. Діяти доводилося надзвичайно обережно. Прибульці могли полагодити вертольоти і з їхньою допомогою вести спостереження. Мешканці Гудвінії, які перевозили бруси, маскувалися. Вантаж накривали травою, і виходило, ніби фермери везуть сіно. Звичайно, прокладальники водогону хвилювалися. Ніхто не знав, чи піде Сонна вода трубами. Сподівалися на механіка Лестара — в нього винахідлива голова, він майстер на вигадки. А якщо ні, тоді й подумати страшно.

Висадження в повітря зорельота — останній засіб, запропонований Каннінгом, — справа небажана. Ніхто ж уяви не має про наслідки вибуху.

Можливо, завалиться замок Гуррікапа, поховавши під своїми уламками менвітів. Але загинуть і арзаки. Навіть якщо їх повідомити про час вибуху, все одно всім сховатися не вдасться. Загине Синя хатина з Ментахо та Ельвіною.

Альфреда лякало ще й таке: а що як від струсу впадуть склепіння Підземної печери, розчавивши старовинний, семи кольорів веселки палац підземних королів? Перестане існувати неповторне диво природи.

І все ж Ільсор замінував "Діавону".

Отоді звірі і птахи почали переселятися подалі від замку Гуррікапа. Страх за майбутнє вивів на одну стежку білохвостих оленів і чорнохвостих зайців. По сусідству з ними м'яко ступали ягуари, схожі на тигрів, і гірські леви — пуми. Руді гривасті вовки йшли за ведмедями-велетнями з чорною пухнастою шерстю та білими, схожими на великі окуляри, позначками біля очей. Стрімголов стрибали антилопи. А єноти брели перевальцем, зупиняючись біля кожного ручая, щоб прополоскати у воді то ягоди, то горіхи. Не чути було ні клацання зубів, ні лютого гарчання. На деякий час переселенці стали добрими сусідами. Птахи, охоплені тим же передчуттям лиха, покидали свої ліси. Услід за птахами і звірами лісовими дорогами рушили люди. Тільки похмурі сови та пугачі — нічні хижаки — не піддалися загальному переполоху і залишалися в рідних гніздах.

Раптове переселення не залишилося непоміченим. Вигляд спустілих лісів і сіл на околицях замку бентежив Прибульців, їм ставало моторошно. Місцевість, де вони перебували, раптом здалася їм потопаючим кораблем, з якого втікає все живе. Чому всі рятуються втечею? Невже передчувають якесь стихійне лихо, подібне на виверження вулкану чи землетрусу? Треба бути напоготові, щоб не загинути в цій невідомій країні.

Тим часом робота під землею тривала з неослабними темпами. Нарешті настав момент, коли водогін для Сонної води з'єднали з колодязем. Миші, які мали тонкий нюх, самі попросили, щоб їх опустили в колодязь у клітках.

Тепер залишалося чекати. Якщо Сонна вода проникне в колодязь, миші заснуть.

Переселенці знайшли притулок у Жовтій країні — володіннях доброї феї Вілліни. Чи доведеться вигнанцям повернутися в рідні краї, чи залишаться там назавжди — залежало від мишей.

МИШІ ЗАСНУЛИ!

Було це вночі. Невідомо вже як (його не відпускали), але Тім пробрався до колодязя. Він обережно приклав вухо до стінки і нічого не почув. Вірніше, почув слабкий свист.

"Невже це миші сопуть уві сні?" — подумав Тім. Він швидко витяг мотузкою спочатку одну клітку, потім другу. Гострозорий хлопчина помітив навіть у темноті, що звірятка лежать у клітках, безсило розкинувши лапки. Стрімголов кинувся до входу в підземелля, влетів досередини і голосно закричав:

— Сплять, сплять! Нарешті вони заснули! Вода пішла!

Ружеро саме перебував унизу. Майстер підбіг до Тіма й обережно взяв у нього клітки. Він полоскотав травинкою носи мишей, посмикав їх за хвостики, за лапки — сірі звірятка не прокинулися. Ружеро доводилося раніше присипляти підземних королів, і він розумів — миші сплять не звичайним, а зачарованим сном.

Цей факт, від якого залежить, можливо, саме існування Чарівної держави, вклався всього в два слова:

— Миші заснули!

Ружеро хотів було відправити повідомлення в Смарагдове місто звичайним способом — пташиною естафетою, але птахи покинули

найближчі ліси. На щастя, біля ручая він побачив пугача Гуамоко. Той зразу оцінив важливість звістки й негайно приніс її до Кагги-Карр. З появою Гуамоко Страшило підняв на ноги всіх жителів Смарагдового міста. Фарамант, Дін Гіор, Енні, Тім, Кагги-Карр — усі вони бігали, стрибали, стукали (навіть Гуамоко своїм міцним старим дзьобом) у будинки жителів, передаючи, як пароль, два слова:

— Миші заснули!

На той час населення міста знало, що це означає. У Смарагдовому місті жили маленькі довірливі люди, які всією душею хотіли, щоб Прибульці пішли геть. Тому вони нізащо в світі не сказали б менвітам правду про Сонну воду. Радість радістю, а зволікати не можна. Міна ж залишалася на зорельоті. Ільсорові належало випести міну або хоча б розібрати її механізм. Та найперше вождеві арзаків треба передати, що миші заснули.

Шлях до Ільсора не такий уже далекий, але небезпечніш. І не можна посилати одного гінця, мало що може трапитися дорогою. Випадковості були враховані, й з міста одночасно рушили Залізний Рицар, дракон Ойххо і семеро (щоб повезло!) дерев'яних кур'єрів.

Тіллі-Віллі мчав дорогою, викладеною жовтою цеглою. У кабіні в нього сидів Фарамант і ойкав під час кожного стрибка, — він же не Лестар, який звик за роки дружби з велетнем до таких стрибків. Залізні ступні Віллі вибивали великі ями, але хіба це біда? Ями можна засипати, зарівняти, тільки б устигнути вчасно.

Тіллі-Віллі пустотливо наспівував:

— Миші заснули, клянуся рифами; миші заснули; миші заснули, клянуся обмілинами; миші засну-у-ули!..

Над лісами й полями летів дракон Ойххо; на його спині сидів сам Тричі Премудрий.

Так, Правитель Смарагдового міста залишив трон, підданих і друзів. Він поспішав врятувати казкову країну, її поля і ліси, а головне — мешканців.

Страшило підстрибував на сидінні в такт змахам драконових крил і виспівував:

— Егей-гей-гей-го, миші заснули, заснули, заснули-и-и!

Час від часу він поглядав униз і, якщо Тіллі-Віллі відставав хоч трохи, переможно випрямлявся; а якщо рицар виривався вперед, гнівно тупав ногами, підганяв Ойххо летіти швидше. Нічого тут не поробиш, добрий Страшило був дуже честолюбним.

Звіриними стежками услід за рицарем бігли дерев'яні кур'єри. Їхні кроки були не такі великі, як у Тіллі-Віллі, зате ноги миготіли, мов спиці велосипедного колеса, а дерев'яні тіла-поліна, здавалося, летіли в повітрі.

Слова звістки їм наказали повторювати, щоб не забути, і вони без угаву бубоніли:

— Миші заснули, миші заснули, миші заснули!..

Біг наввипередки розбудив у гінцях почуття азарту, один прагнув обігнати іншого. Й коли таке комусь вдавалося, він дражнив суперників:

— Слимаки! Черепашині діти! Раки безхвості!

Гра досягала найвищої межі, коли Тіллі-Віллі, не бажаючи відставати від Страшила, зупинявся, щоб відшукати в небі Ойххо, а в цей час комусь із кур'єрів удавалося, правда, ненадовго, вирватися вперед. Дерев'яні гінці здіймали тоді неймовірний вереск.

Це дуже вдало вийшло, що одночасно три різні посланці — Тіллі-Віллі, дракон і кур'єри — рушили в дорогу. А заслуга у всьому — мудроголового Страшила.

Здавалося, прямо з неба злітають слова, які потім повторюються уздовж усього шляху просування по землі, примножуючись луною:

— Миші заснули, миші заснули, миші заснули!..

Жодної перешкоди не виникало на шляху кур'єрів. Тільки Велику ріку Тіллі-Віллі перейшов убрід (він боявся зруйнувати міст), вода в найглибшому місці сягала йому до плечей. Фарамант зіщулився, слухаючи, як плещуться хвилі, розбиваючись об залізні груди велетня. Добре було дракону — він не звернув жодної уваги на голубу смугу, яка блиснула внизу.

Дерев'яні гінці, переходячи міст, трохи відстали від своїх суперників. Зате, опинившись на твердій землі, кинулися щодуху вперед.

У Чарівній країні давно настала ніч. Дорога, викладена жовтою цеглою, закінчилася, а отже, не було більше ліхтарів, які, розгойдуючись, освітлювали її у темряві. Тіллі-Віллі й дерев'яні посланці мимоволі уповільнили біг, навіть Ойххо став рідше змахувати крилами: вночі можна легко втратити потрібний напрямок і залетіти не туди, куди слід. Пісні стихли, мовчали семеро кур'єрів. І все ж гінці не збивалися зі шляху до мети, наче їх притягували невидимі магніти.

Ніхто не переганяв один одного, всі прибули до павільйону Гуррікапа одночасно.

СВОБОДА

Наступного дня ясно було одне: арзаки поза небезпекою, врятовані від смерті Ментахо а Ельвіною, вціліє замок Гуррікапа, залишиться неушкодженим корабель "Діавона". На ньому, якщо все вдало закінчиться, повертатиметься на Рамерію Ільсор зі своїми товаришами.

Того ж дня взята з ранавірського колодязя вода виявилася у всіх стравах менвітів. Ніхто не знав, яка доза подіє на їхні могутні організми, тому арзаки щедро підливали воду і в суп, і в соуси, і в морси.

Обід відбувався як звичайно. Хвилювання арзаків не впадало у вічі, вони спокійно розносили їжу. Можливо, тільки очі їхні дивилися уважніше, ніж завжди. Кухарі-арзаки готували смачно, на апетит менвіти не скаржилися, тому і цього разу їли багато. Результати не забарилися. Обід ще не закінчився, а менвіти — тут і пілоти з Мон-Со, охорона зорельоту, яку Ільсор підмінив арзаками, лікар Лон-Гор і сам Баан-Ну — мирно посапували, опустивши голови на столи.

Не приспали лише одного штурмана Кау-Рука. Останнім часом було помітно, що Баан-Ну його не терпить, і сам він тримався оддалік від генерала та інших менвітів.

Ільсор чув від Баан-Ну, що той передасть Кау-Рука, як тільки повернуться на Рамерію, не кому-небудь, а в руки Верховного правителя Гван-Ло; штурман, очевидно, зазнає суворого покарання за самовільне залишення поля (вірніше, неба) битви з орлами. Його можуть навіть прикувати в Рамерійській пустелі до каменя і залишити самого. А далі, за менвітськими законами, його справа — вижити.

— Мій полковнику, — звернувся Ільсор до штурмана, — чи згодні ви допомогти арзакам?

— Згоден, — не роздумуючи, відповів Кау-Рук. — Я давно приглядаюся до вас, Ільсоре, й дедалі більше поважаю вас. Коли я блукав тут у тиші, нічим не займаючись, я подумав: не завжди ж ви будете перебувати в становищі слуги, очевидно, це було вам потрібно... І тепер настав час змін?

— Я пропоную вам бути серед нас, арзаків, — сказав Ільсор. — А завдання таке — разом зі мною вести зореліт на Рамерію. Але там будете розповідати про події, що ви їх знаєте, лише так, як скажемо ми.

— Я охоче виконаю всі ваші доручення, — відповів штурман. — Однак не можу обіцяти бути з вами, якось я звик жити сам по собі.

На тому і домовилися. На базі Ранавір пролунали спочатку несміливі, навіть здивовані голоси:

— Свобода? Свобода?

Потім голоси зазвучали впевненіше:

— Свобода! Свобода!

Арзаки, не змовляючись, кинулись один до одного, поздоровляючи себе; вони обіймалися і цілувалися, плакали, а дехто, як це робив Страшило Премудрий у хвилини радості, пішов у танок.

Ільсорові, відважному вождю арзаків, що довгі роки ризикував життям, бо будь-якої миті могло виявитися, що він вождь, випали особливі почесті. Арзаки принесли мантію, яка була схована на "Діавоні" навіть не в спеціальному тайнику, а серед різного одягу, адже менвіти все одно не вгадали б її призначення.

І ось він, Ільсор, вождь свого народу, стоїть у голубій мантії із золотими зорями. В голубу мантію, за звичаями арзаків, одягали під час

особливих урочистостей, якщо хтось з людей заслужив найвищого звання, яким нагороджують у країні арзаків, — Друга народу. Цього разу найвище звання випало вождеві. Ільсор надзвичайно гордий, що виправдує своє ім'я — Прекрасний. Добрим світлом сяють (і від того теж прекрасні) його чорні блискучі очі.

Арзаки прислухаються до кожного слова Ільсора, його накази виконують точно і беззаперечно.

Перший наказ вождя такий. Ніхто не знає, як довго буде діяти Сонна вода на менвітів. А що, як вони прокинуться дуже скоро? Земляни спали по кілька місяців і прокидалися, як діти, що нічого не знають. Менвіти можуть прокинутися через кілька годин і, ніби нічого не сталося, взятися за свої справи.

Тому Ільсор розпорядився негайно перенести менвітів на "Діавону", покласти їх у ті самі відсіки сну, в яких інопланетяни здійснили подорож до Землі. Так і було зроблено. На ранок усіх сплячих менвітів було охолоджено в барокамерах, де сон триває десятки років.

— Так надійніше! — сказав Ільсор.

Либонь, настав найзручніший час для повідомлення в Бассанію — столицю Рамерії. Воно було погоджене зі штурманом Кау-Руком і звучало так:

"Верховному правителю Рамерії, найдостойнішому з найдостойніших Гван-Ло. За дорученням командира повідомляю: на Белліорі нема життя. Існувати в тяжких умовах, не знімаючи скафандрів, далі не можливо. Екіпаж здолав незбагненний сон. Повертаємося назад.

Заступник командира, зоряний штурман Кау-Рук"

ДО ДАЛЕКОЇ ЗОРІ

Після того як Сонна вода виконала своє завдання, крани закрутили, а біля чарівного джерела, звичайно, поставили вартового.

— Так, загадкова річ — ваше джерело, — задумливо сказав Ільсор. — У ньому містяться, напевно, ще не відкриті речовини, вони саме і присипляють.

— Ото би вам такої води побільше на вашу планету. Так? — мовив Тім, у нього навіть очі заблищали. — Ви б усіх гнобителів-менвітів приспали.

— Візьміть води з собою якнайбільше, — попросила й Енні.

— Скільки потрібно, не візьмеш, — зітхнув, посміхаючись, Ільсор, палкість дітей зворушила його. — Та й не довезеш. Ви ж знаєте: довго вона не зберігається, втрачає чудесні властивості.

Все було готове для того, щоб "Діавона" рушила у зворотну дорогу до далекої Рамерії. Залишалося тільки попрощатися.

— Ви не забули, Ільсоре? — нагадав Альфред Каннінг. — Усіх вас чекає Страшило.

Ільсору та його друзям самим хотілося побувати в Смарагдовому місті.

Познайомитися із Залізним Дроворубом і Сміливим Левом, побачити на власні очі знамениту бороду Діна Гіора і не менш відомі зелені окуляри Вартового Брами. Правду кажуть: краще один раз побачити, ніж сто разів почути.

Арзаки вибрали найменш понівечені у битві з орлами, відремонтовані вертольоти. До одного з них рушив Ільсор. Він уже

взявся за руль керування, як його випередив Кау-Рук, який піднявся за Ільсором разом з групою арзаків.

— Дозвольте, — сказав він, — я знаю дорогу до Смарагдового міста.

— Зачекайте! Не рушайте, — промовив хтось дзвінким голосом із землі біля самого трапа.

Вождь арзаків і штурман, нахиливши голови, глянули вниз, а Кау-Рук так і залишився стояти мов укопаний: він ніколи ще не бачив таких крихітних людей. На землі роїлися гноми в сірих плащах і різнокольорових ковпаках. У руках вони тримали вудлища з очеретинок. Попереду всіх стояв Кастальо в червоному ковпаці.

Ви чогось хочете від нас, друже Кастальо? — запитав Ільсор старійшину гномів.

— Як чогось? Дивне запитання! — образився гном. — Ми зібралися до себе, в свою печеру. Сюди нас доставив рицар Тіллі-Віллі.

— Ага, он воно що! — розсміявся Ільсор. — Ви хочете додому. Так залізайте в кабіну вертольота. Сідайте. Друзі мої, — звернувся він до арзаків, — допоможіть їм!

Один з арзаків швидко спустився по трапу і почав обережно збирати в кошик чоловічків у сірих плащах. Інший арзак розмістив усіх у кабіні. Гноми заповнили вертоліт. Вони вертілися на сидіннях і під сидіннями, всідалися, підстеливши плащі, прямо на підлозі, влаштовувалися навіть на колінах Тіма та Енні. Хоч були вони в літах, та все одно до пустощів залишалися небайдужими, любили верещати, реготати, штовхатися.

Скільки було крику, зойку і сміху, коли вертоліт відірвався від землі і поплив у повітрі!

Гноми бачили безкінечну синь неба, над якою купчилися сніжні брили хмар. Унизу простягалася така ж безкінечність полів і лісів, пофарбована в зелений колір. Незвично тихо, напевне, було б угорі, якби вертоліт не скрекотів та не гомоніли самі чоловічки. Гноми відчували: можливо, все життя віднині будуть згадувати цей політ, дуже вже радісно їм було. Кастальо, всівшись на плечі Кау-Рука, показував дорогу до колишніх володінь Арахни, туди, де впродовж тисячоліть жили їхні діди, прадіди і прапрадіди. Подорож вийшла веселою, було шкода, що вона завершувалася, але всьому коли-небудь настав кінець. Гноми попрощалися зі своїми друзями, й вертоліт узяв курс на Смарагдове місто.

Традиція, запроваджена Гудвіном, і цього разу була дотримана: Вартовий Брами вручив гостям зелені окуляри. А потім провів усіх до бенкетної зали Смарагдового палацу. Столи вже накрили; там відбувався справжній парад закусок, але для гостей найважливішим був другий парад — парад чудес.

Арзаки з великим інтересом розглядали солом'яного Страшила та Залізного Дроворуба, їх вразила колосальна голова Тіллі-Віллі з розкосими очима і страшними іклами, які виднілися в розчиненому вікні; їх здивувала почесна варта вздовж стін зали, вирізьблена явно з дерев'яних стовбурів з гілками, але ходили і розмовляли солдати зовсім як люди.

"Як можуть рухатися, думати, розмовляти ці незвичайні істоти з соломи, дерева і заліза? — думали гості. — Воістину земляни розгадали таємниці, ще недоступні нам, рамерійцям. Воістину Земля — планета чудес..."

Арзаки не знали (мова про це так і не зайшла), що вони перебувають у Чарівній країні і що всіх землян, які живуть за горами, країна Гуррікапа вразила б так само. З неприхованою цікавістю слухали гості Сміливого Лева і не менш сміливу ворону Кагги-Карр, які разом з усіма повсідалися за столом і відважно вступали в загальну розмову.

— Дорогий Ільсоре, — сказав Лев, — добре було б, аби й у вас на Рамерії дружили зі звірами, як у нашій країні.

— Із птахами теж, — побажала Кагги-Карр. — Звичайно, я побувала у Великому світі, але так високо, як полетите ви, мені ще підніматися не доводилось.

ТО БУВ СПРАВДІ ДЕНЬ СЮРПРИЗІВ!

Страшило сплеснув долонями, розчинилися парадні двері, ввійшов Дін Гіор. Його золотиста борода після безперервного розчісування блищала, немов шовкова. В руках фельдмаршал тримав срібну тацю, на якій виблискували алмазами ордени, зовсім нові, щойно виготовлені майстрами Мигунами.

— Вважаю своїм обов'язком заявити, — врочисто промовив Страшило, — що Альфред Каннінг та Ільсор виявили дуже цінну і-ні-ці-а-ти-ву. І ми просто повинні нагородити кожного з них орденом, який так і називається: "За ініціативу!".

Присутні перезирнулися, висловлюючи захоплення: давно вже Страшило не вимовляв таких мудрованих слів. Страшило прикріпив нагороди. А перед гостями постав Джюс з пугачем на плечах і з великою срібною тацею — знаменитий городник, як відрекомендував його Страшило. Зрештою, Урфіна арзаки не раз бачили, коли він поспішав до кухні замку Гуррікапа. Потім почули про переполох з крадіжкою смарагдів. Відібрані в Баан-Ну коштовності виблискували на таці. Пугач брав смарагд за смарагдом з таці й передавав городнику. Джюс, сповнений гордістю, дарував зелені переливчасті камені арзакам.

— Глядіть, більше не піддавайтесь владі менвітів, — примовляв він.

Усе це було дуже врочисто, арзаки розгубилися від таких почестей. І водночас їх охопила нестримна радість. Вони привезуть на Рамерію могутній засіб боротьби, їхні одноплемінники звільняться від рабства.

Звичайно, на шляху до цього ще багато перепон. І насамперед, як пояснити своє повернення на Рамерію?

Найкращий варіант, коли після пробудження менвіти виявляться в полоні чудесної води. Тоді в польоті їм можна навіяти будь-яку історію, в яку вони повірять.

Якщо ж з навіюванням не вийде, нічого не вдієш, доведеться арзакам посадити "Діавону" в Рамерійській пустелі і самим розчинитись серед одноплемінників, перш ніж натрапить на їхній слід менвітська поліція.

Час відльоту настав. Провести інопланетян до Ранавіра прийшли всі герої нашої оповіді.

Прощання з арзаками, як і всяке прощання, було сумне. Смішними й недоречними виглядали б тут обіцянки писати одне одному.

Можливо, коли-небудь залишений Ільсором передавач оживе і прийме привіт з далекої Рамерії. Можливо… А поки що залишалося чекати.

Друзі попрощалися так, як прощаються навіки.

Сховавшись у безпечному місці, проводжаючі спостерігали, як у снопах полум'я "Діавона" здригнулася, піднялася, немов гігантське чудовисько, спочатку повільно, потім дедалі швидше, і ось, на мить ще раз мигнувши, щезла зовсім, залишивши по собі клуби жовтого диму.

Енні, Тім, Альфред щасливо повернулися додому; їх доставив, як завше, дракон Ойххо.

І полинув час — секунди, хвилини, години…

Гостям з Великого світу часто снилася Чарівна країна, її незвичайні мешканці. Наяву ж їхні погляди часто спрямовувалися в бік Кругосвітніх гір.

Ясними зимовими вечорами й літніми ночами вони часто, не змовляючись один з одним, виходили з будинків і дивилися в темне небо, де поблизу сузір'я Оріон мерехтіла холодним голубим світлом планета Рамерія. І тоді вони думали про людей з небесними обличчями, які стали їм такими близькими…